

Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

Jaarverslag 2014

Dit jaarverslag is een uitgave van het
Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

administrateur
Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.
Postbus 3183, 3502 GD Utrecht
telefoon: (030) 245 30 01
www.architectenpensioen.nl
bestuur@architectenpensioen.nl

datum
3 juni 2015

status
Definitief

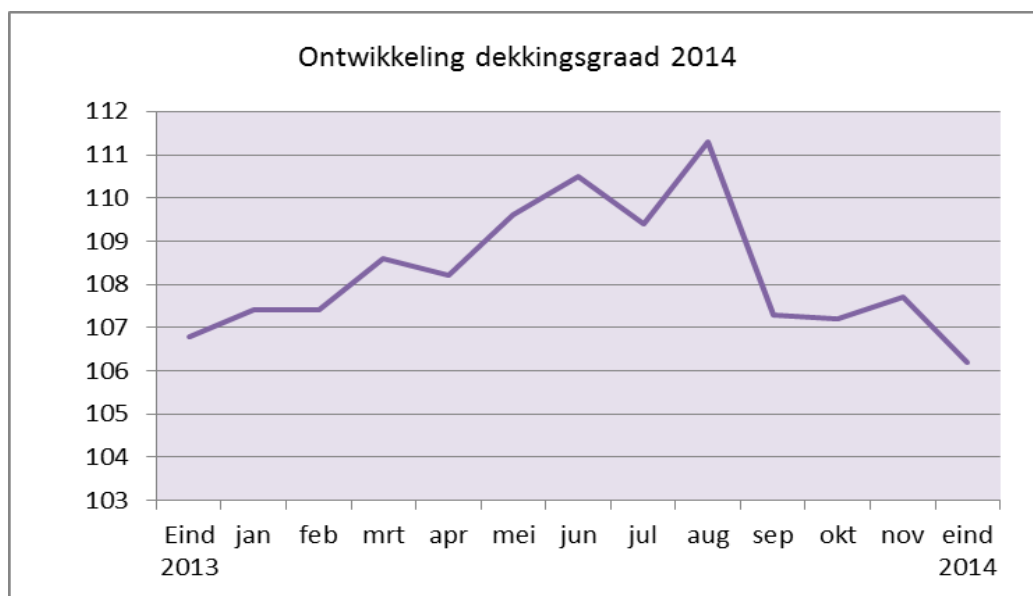
Inhoudsopgave

	Voorwoord van het bestuur	Pagina 3
	Kerncijfers	Pagina 5
1	Raad van toezicht	Pagina 7
2	Het fonds	Pagina 9
3	Bestuursverslag	Pagina 20
4	Financieel beleid	Pagina 29
5	Risicobeheer	Pagina 35
6	Vermogensbeheer	Pagina 38
7	Verantwoordingsorgaan	Pagina 46
Jaarrekening		
8	Jaarrekening	Pagina 54
Overige gegevens		
9	Overige gegevens	Pagina 101
Bijlagen		

Voorwoord van het bestuur

Voor u ligt het jaarverslag over 2014 van de Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus. Het pensioenfonds voert op verzoek van sociale partners de pensioenregelingen uit voor de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en overige belanghebbenden uit de architectenbranche. Het bestuur heeft als taak dit op een zo goed mogelijke wijze te doen. Het bestuur neemt hierbij de principes en normen uit de Code Pensioenfonds in acht.

De dekkingsgraad aan het einde van het boekjaar bedraagt 106,2%. De vereiste dekkingsgraad is gesteld op 116,4%. Ondanks dat 2014 een goed beleggingsjaar is geweest met hoge rendementen, is de dekkingsgraad licht gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar. De dalende rente zorgde ervoor dat de verplichtingen van het fonds sterk in waarde toenamen. Deze stijging was groter dan de toename van het vermogen, waardoor de dekkingsgraad daalde. In april 2014 heeft geen tweede korting plaatsgevonden.

Per 1 juli 2014 zijn de pensioenen niet verhoogd aangezien de verhoging van de salarissen in de architectenbranche 0% was. De achterstand in toeslagverlening is voor actieve deelnemers 8,7% en voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers 10,9%. Dit is exclusief de korting op de pensioenaanspraken van 2,8% die in 2013 is doorgevoerd. De nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2015 stond in 2014 regelmatig op de bestuursagenda. Met het nieuwe Financieel Toetsingskader staat de pensioensector ingrijpende veranderingen te wachten die zorgen voor meer onzekerheid bij de deelnemers; voor het bestuur is het de uitdaging om te voldoen aan de verwachtingen van belanghebbenden. Om te achterhalen wat de risicobereidheid onder de achterban is, zijn regiobijeenkomsten georganiseerd. Hier gingen cao-partijen de dialoog met de achterban aan. Het bestuur heeft de opdracht van de cao-partijen voor de uitvoering van de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2015 aanvaard. Het is de wens van het bestuur om de complexiteit van de regeling in de toekomst verder in te dammen, zodat de communicatie over de regeling ook eenvoudiger kan worden. Op langere termijn wordt het fonds geconfronteerd met het afnemen van draagvlak voor collectieve regelingen, een toename van zzp'ers in de

architectenbranche en steeds verder oplopende kosten en een toename van de bestuurlijke complexiteit. Het bestuur onderzoekt nadrukkelijk verschillende toekomstscenario's waarmee de deelnemers het best gediend zijn.

In verband met de Wet versterking bestuur heeft het bestuur invulling gegeven aan het nieuwe bestuursmodel. Het bestuur heeft, na een evaluatie van de huidige governancestructuur en het functioneren van het bestuur, besloten om per 1 juli 2014 het paritair bestuursmodel te handhaven. Dit model past op dit moment het best bij de fase waarin het fonds zich bevindt. Een onafhankelijke raad van toezicht is ingesteld om uitvoering te geven aan het intern toezicht. Het totale interne toezicht is hierdoor substantieel verzwaaard, wat in lijn is met het ambitieniveau van het bestuur. Aan het verantwoordingsorgaan zijn aanvullende bevoegdheden toegekend.

Door de instelling van de raad van toezicht heeft het bestuur afscheid moeten nemen van de visitatiecommissie. Het bestuur bedankt de visitatiecommissie voor haar inzet. Wij hebben de spiegel die de commissie ons steeds heeft voorgehouden, altijd erg op prijs gesteld. Ook heeft het bestuur afscheid genomen van de deelnemersraad per 1 juli 2014. Het bestuur bedankt de deelnemersraad voor zijn inzet en betrokkenheid gedurende de afgelopen jaren. De open en kritische houding van de deelnemersraad heeft bijgedragen aan een zorgvuldiger besluitvormingsproces. Tevens heeft het bestuur in verband met personele wisselingen afscheid genomen van twee bestuursleden. Het bestuur bedankt beide heren voor hun professionele bijdrage aan het fonds. De profielschets voor nieuwe bestuursleden is per 1 juli 2014 aangepast aan de hand van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en de Code Pensioenfondsen. De profielen van zowel het bestuur, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan zijn in één document opgenomen. Voor de toevoeging van een bestuurslid namens pensioengerechtigden, zijn voor het eerst in de bestaansgeschiedenis van het fonds verkiezingen gehouden. Een groot deel van de betrokkenen heeft een stem uitgebracht. Het bestuur is verheugd een vertegenwoordiger namens pensioengerechtigden in het midden te hebben zodat alle belanghebbenden op evenwichtige wijze vertegenwoordigd zijn.

Het bestuur vaart een eigen koers op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen en heeft hiervoor een eigen beleid opgesteld. Het bestuur heeft zich in 2014 uitgesproken om een voortrekkersrol te nemen bij de ontwikkeling van duurzaam vastgoed. Op het gebied van vermogensbeheer werd 2014 verder gekenmerkt door de selectie van een fiduciair manager en een nieuwe adviserend actuaar. Ook de omzetting van zowel de rentehedge als de discretionaire vastgoedportefeuille vergde veel bestuurlijke betrokkenheid.

Het bestuur heeft vastgesteld dat Syntrus Achmea op belangrijke onderdelen niet voldoet aan de uitvoeringsafspraken in de overeenkomst; dit onder andere op het gebied van het leveren van service aan de bij het fonds aangesloten werkgevers. Met name de implementatie van pensioenaangifte en het factureringsproces hebben tot onvrede geleid bij de aangesloten werkgevers en bij het fonds. Ook is uit onderzoek gebleken dat de kwaliteit van de communicatie naar deelnemers van het fonds niet voldoet aan de door het fonds gestelde eisen. De pensioenadministrateur heeft hiervoor een verbeterplan opgesteld. Het bestuur heeft het jaarverslag 2014 en de daarbij behorende staten voor De Nederlandsche Bank (hierna: DNB) vastgesteld op 3 juni 2015. Het bestuur bedankt iedereen die in het verslagjaar heeft bijgedragen aan het goed functioneren van het pensioenfonds.

Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus
3 juni 2015, Rotterdam

Kerncijfers (bedragen x EUR 1.000)

	2014	2013	2012	2011	2010
<u>Bureaus, deelnemers en pensioengerechtigden</u>					
Aangesloten bureaus	1.927	1.823	1.868	1.791	1.779
Actieve deelnemers	6.762	7.063	8.693	10.008	11.557
Gewezen deelnemers	27.034	26.883	26.012	24.571	24.386
Pensioengerechtigden	12.446	11.972	11.223	9.958	9.398
<u>Premie en uitkeringen</u>					
Premiebijdragen werkgevers en werknemers	52.771	56.964	73.224	77.554	85.448
Kostendeekkende premie	44.166	51.451	69.973	70.285	65.776
Gedempte premie	43.128	45.343	54.255	62.514	63.471
Pensioenuitkeringen, inclusief afkopen	94.939	93.236	92.429	89.044	85.161
<u>Beleggingen</u>					
Totaal belegd vermogen	3.779.263	3.226.947	3.262.936	2.786.066	2.755.934
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	660.217	106.134	348.146	42.236	261.566
Performance	20,87%	3,46%	9,54%	1,53%	9,97%
Z-score	0,75	0,00%	(0,39)	0,48	(0,26)
Performancetoets (ongecorrigeerd)	0,26	(0,63)	0,08	0,14	1,28
Saldo van baten en lasten	17.643	228.906	205.838	(385.268)	(24.434)
Vaste rekenrente ultimo boekjaar DNB RTS	1,96%	2,82%	2,51%	2,74%	3,43%
<u>Voorzieningen</u>					
Vereist eigen vermogen	584.582	502.756	539.692	546.346	580.199
Minimaal vereist eigen vermogen	153.198	128.948	132.699	129.396	111.925
Totale technische voorziening	3.568.151	2.980.156	3.128.875	3.009.456	2.603.134
Dekkingsgraad (nominaal)	106,2%	106,8%	99,2%	92,3%	105,9%
Beleidsdekkingsgraad ¹	108,4%	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
<u>Kosten</u> (bedragen x EUR 1.000)					
Vermogensbeheerkosten	5.428	4.148	3.236	4.630	4.392
Vermogensbeheerkosten per deelnemer ²	282	218	162	232	210
Uitvoeringskosten	3.257	3.343	3.215	4.209	4.568
Uitvoeringskosten per deelnemer ³	170	176	161	211	218

¹ Op grond van de Pensioenwet moeten pensioenfondsen hun beleidsbeslissingen baseren op de beleidsdekkingsgraad per 1 januari 2015. Deze wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de dekkingsgraad over 12 maanden.

² Vermogensbeheerkosten gedeeld door de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden.

³ Uitvoeringskosten gedeeld door de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden.

Gegevens pensioenregeling (bedragen x EUR 1.000)

	Middellood	Middellood	Middellood	Middellood	Middellood
Uitkeringsovereenkomst					
Opbouwpercentage ouderdompensioen	1,75%	1,90%	2,10%	2,10%	2,10%
Opbouwpercentage wezenpensioen	15%	15%	15%	15%	15%
Maximumloon	71.733	71.733	70.326	68.947	68.947
Franchise	14.568	14.568	14.282	14.002	14.002
Maximum pensioengrondslag	57.165	57.165	56.044	54.945	54.945
Feitelijke pensioenpremie verplichte regeling	30,3%	30,3%	30,3%	28,8%	27,8%
Werkgeversdeel	16,665%	16,665%	16,665%	15,84%	15,29%
Werknemersdeel	13,635%	13,635%	13,635%	12,96%	12,51%
Verhoging ingegane pensioenen	0%	0%	0%	0%	0%
Verhoging pensioenrechten deelnemers (zowel actieven als gewezen deelnemers)	0%	0%	0%	0%	0%

1 Raad van toezicht

In het kader van de Wet versterking bestuur heeft Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus in 2014 gekozen voor een paritair bestuursmodel met een onafhankelijke raad van toezicht (de raad). Per 1 juli 2014 heeft deze nieuwe bestuursvorm ingang gevonden. Per diezelfde datum is de raad met zijn werkzaamheden begonnen, zodat het verslagjaar te zien is als een overgangsjaar, waarin het bestuur, het bestuursbureau, de raad en het verantwoordingsorgaan moesten leren functioneren in de nieuwe constellatie.

Deze uitdaging heeft extra inspanningen van alle betrokkenen gevergd in een periode waarin ook andere belangrijke vernieuwingen moesten worden doorgevoerd, waarover u in het verslag van het bestuur kunt lezen. De raad is alle betrokkenen erkentelijk voor hun positieve inzet daarbij.

Volgens de statuten heeft de raad tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds (artikel 15a.1). Daaronder vallen ten minste het toezicht op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging (artikel 15a.2). Ook staat de raad het bestuur met raad terzijde (artikel 15a.4).

Om aan deze taak invulling te geven, heeft de raad zich onder meer verdiept in de besluitvorming in de voorgaande jaren. Ook hebben leden van de raad als toehoorder deelgenomen aan enkele vergaderingen van het bestuur. De raad heeft tevens deelgenomen aan een studiedag van het bestuur en (begin 2015) aan een studiedag met het verantwoordingsorgaan. De raad heeft onder meer kennismakingsgesprekken gevoerd met de vermogensbeheerder, de administrateur, de accountant en de adviserend actuaire en (begin 2015) met DNB teneinde zorg te dragen voor goede communicatielijnen.

Gewapend met de aldus opgedane kennis heeft de raad voor het overgangsjaar 2014 – in afstemming met het bestuur – in aanvulling op de algemene onderwerpen van toezicht enkele specifieke aandachtspunten voor het toezicht geïdentificeerd. Deze betroffen een terugblik op beleggingsbeslissingen in het voorafgaande jaar, de voorgenomen aanpassing in het beleggingsbeleid voor 2015, de selectie van de nieuwe fiduciair manager en de gang van zaken rond de pensioenadministratie.

Ten aanzien van deze specifieke aandachtspunten heeft de raad geconcludeerd dat:

- de ex ante afweging van belangen van alle stakeholders in 2013 meer expliciet had kunnen zijn;
- de voorgenomen aanpassingen in het risicoprofiel/beleggingsbeleid voor 2015 pasten binnen de door de toezichthouder vereiste kaders;
- de procedure van de selectie van de fiduciair managers zorgvuldig is geweest en
- de (kwaliteit van de) pensioenadministratie versterkte aandacht vereist.

Ten aanzien van de algemene en doorlopende onderwerpen van toezicht heeft de raad over 2014 bevindingen en aanbevelingen geformuleerd en gedeeld met het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Het betreft de onderwerpen: beheerste bedrijfsvoering, governance, de actuariële en bedrijfstechnische nota, het beleggingsbeleid, het risicomanagement, uitbesteding, communicatie en transparantie.

Formele goedkeuring heeft de raad in het verslagjaar verleend aan de benoeming van de heer H.W.T. de Vaan tot bestuurder, de derde herbenoeming van de heer W.J. Boot tot bestuurder voor een vierde termijn in verband met het belang van bestuurlijke continuïteit in de discussie over de toekomst van het fonds, de profielschetsen voor bestuursleden en raad van toezichtleden en de aanpassingen in het beloningsbeleid van het bestuur. Tevens heeft de raad op 3 juni 2015 het jaarverslag en de jaarrekening over 2014 goedgekeurd.

De raad volgt de Code Pensioenfondsen en de VITP-Toezicht Code en heeft voor het jaar 2015 een werkplan opgesteld. Daarbij is de raad zich ervan bewust dat dit plan flexibel zal moeten zijn gezien de bijzondere omstandigheden in de financiële markten. Het ongekend lage niveau van de rente heeft een kwalijke invloed op de mate waarin pensioenfondsen hun deelnemers de gewenste zekerheden kunnen bieden. De raad heeft geconstateerd dat het bestuur in het verleden goed in staat is geweest om snel én adequaat te reageren in moeilijke tijden en zal in het naar verwachting roerige 2015 pogen verder vorm te geven aan het toezicht waarbij de missie en visie van het fonds centraal zullen staan.

3 juni 2015, Rotterdam

Drs. Marjo Pluijmaekers-Pessers (voorzitter)

Drs. Marcel Bongers RE RA

Dr. Paul Frentrop

1.1 Reactie bestuur

Het bestuur is de raad van toezicht zeer erkentelijk voor het opstellen van het rapport van bevindingen en deze verantwoordingsparagraaf. Het bestuur bedankt de raad van toezicht voor het rapport, de deskundige en grondige werkwijze van de raad van toezicht en de open dialoog waarin overleg plaatsvindt en de prettige samenwerking.

2 Het fonds

2.1 Over het fonds

2.1.1 Naam en vestigingsplaats

Het Pensioenfonds voor de Architectenbureaus (hierna: het fonds) is opgericht in 1958 en statutair gevestigd in De Meern. Het fonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Utrecht onder nummer 41199584. De laatste statutenwijziging vond plaats in november 2014. Het fonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie. De bedrijfstak bestaat uit bureaus die zich bezighouden met architectenwerkzaamheden. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft in 2014 bevestigd dat de verplichtstelling wordt voortgezet wegens aangetoonde representativiteit.

2.1.2 Doelstelling

De doelstelling van het fonds is opgenomen in de statuten. De doelstelling van het fonds is het verlenen van pensioenen aan deelnemers, gewezen deelnemers en hun nabestaanden met inachtneming van de statuten en reglementen. Het fonds bereikt dit doel door premies te innen bij de aangesloten ondernemingen en de gelden te beleggen. Het fonds doet daaruit uitkeringen bij ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

2.1.3 Missie

Om richting te geven in bepaalde besluitvormingstrajecten heeft het bestuur een missie opgesteld. Verder heeft het bestuur een eigen visie op vermogensbeheer en een visie op zelfstandigheid. Deze zijn later in het jaarverslag opgenomen. Het bestuur toetst periodiek de effectiviteit van het beleid en stuurt zo nodig tussentijds bij.

Missie

Het fonds voert op verzoek van sociale partners de pensioenregelingen uit voor de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en overige belanghebbenden uit de architectenbranche. Dit gebeurt op foutloze wijze en tegen een aanvaardbare premie, acceptabele kosten en uitlegbare risico's. Het fonds streeft naar continuïteit en naar een zo groot mogelijke zekerheid van nominale pensioenaanspraken en heeft de ambitie deze zo veel mogelijk waardevast te houden.

Het fonds sluit hierbij aan bij maatschappelijke ontwikkelingen. Deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en overige belanghebbenden van het fonds weten waar zij aan toe zijn en wat zij van het fonds kunnen verwachten.

2.1.4 Omvang van het fonds

Actieve deelnemers		
Eind 2013	7.063	
Afname	-301	-4,3%
Eind 2014	6.762	

Actieve deelnemers

Het aantal actieve deelnemers is in 2014 ruim 4% gedaald ten opzichte van voorgaande jaren. De afname is minder dan de voorgaande jaren. Sinds 2008 is het aantal actieve deelnemers drastisch gedaald met ongeveer 1.500 deelnemers per jaar. De halvering van het aantal deelnemers komt voornamelijk door de krimp in de architectenbranche die het gevolg is van de economische crisis. Het bestuur houdt de daling van het aantal deelnemers nauwlettend in de gaten. Onderzoek heeft uitgewezen dat het actieve deelnemersbestand wat jonger is dan dat van het gemiddelde van de bedrijfstakpensioenfondsen in Nederland. De grote afname van het aantal deelnemers heeft nagenoeg geen verschuiving in de leeftijdscohorten teweeggebracht.

De pensioenuitkeringen overstijgen de premie inkomsten als gevolg van de afname van het aantal actieve deelnemers en een toename van het aantal pensioengerechtigden. Dit, in combinatie met de volatiliteit van de dekkingsgraad en de bovengemiddelde uitvoeringskosten, is voor het bestuur aanleiding om naar de toekomstbestendigheid van het fonds en de regeling te kijken.

Gewezen deelnemers		
Eind 2013	26.883	
Toename	151	0,6%
Eind 2014	27.034	

Pensioengerechtigden		
Eind 2013	11.972	
Toename	474	4,0%
Eind 2014	12.446	

Gewezen deelnemers

Het aantal gewezen deelnemers is in 2014 licht gestegen. Gewezen deelnemers hebben de bedrijfstak verlaten voordat hun pensioenrechten tot uitkering zijn gekomen. Zij hebben hun pensioen ook niet overgedragen aan hun nieuwe pensioenuitvoerder door middel van waardeoverdracht. Zij of hun nabestaanden kunnen te zijner tijd een pensioenuitkering van het fonds tegemoetzien. Het bestuur staat afkoop van kleine pensioenen toe voor pensioenaanspraken die onder de wettelijke afkoopgrens liggen. Het bestuur heeft hiertoe besloten, omdat de hoogte van de aanspraken niet opweegt tegen de uitvoeringskosten.

Pensioengerechtigden

Het aantal pensioengerechtigden neemt al jaren achtereenvolgens toe. De meeste ouderdomspensioenen zijn toegekend aan gewezen deelnemers. De uitkeringen gingen veelal in op 65-jarige leeftijd.

Aangesloten bureaus

Het aantal aangesloten bureaus is afgelopen jaar fors toegenomen van 1.823 in 2013 naar 1.927 in 2014. Deze stijging wordt voor een groot deel veroorzaakt door zzp'ers. Een groot aantal bureaus heeft geen tot weinig personeel in dienst.

2.1.5 Samenstelling

Het bestuur voert voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds als goed huisvader de pensioenregeling uit. Deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en aangesloten ondernemingen kunnen rekenen op deskundig en integer handelen van het bestuur waarbij op evenwichtige wijze de belangen van alle betrokkenen worden afgewogen. Het bestuur heeft altijd de eindverantwoordelijkheid en de regie over alle werkzaamheden van het fonds. Het bestuur is op 31 december 2014 als volgt paritair samengesteld:

Leden werkgevers, functie	Benoemd tot en met	Plaatsvervanger	Organisatie
W.M. Parênt, vicevoorzitter	2015	Vacature	BNA
R.G. Nagtegaal	2017	Vacature	BNA
W.G. Heuts, plv. vicevoorzitter	2016	Vacature	BNA
Leden werknemers, functie			
W.J. Boot, voorzitter	2014	G. van Hees	FNV
H.W.T. de Vaan	2018	G. Dekkers	CNV Dienstenbond
Leden pensioengerechtigden, functie			
I. Slikkerveer	2018	Vacature	De Unie
Leden onafhankelijk			
H. Schuijt	2016	Niet van toepassing	Niet van toepassing
R.H.A. van Vledder	2016	Niet van toepassing	Niet van toepassing

Sinds 1 januari 2013 is de heer W.J. Boot voor een periode van twee jaar tot voorzitter benoemd en de heer W.M. Parênt tot vicevoorzitter. Per 1 januari 2015 neemt de heer W.M. Parênt het voorzitterschap voor zijn rekening.

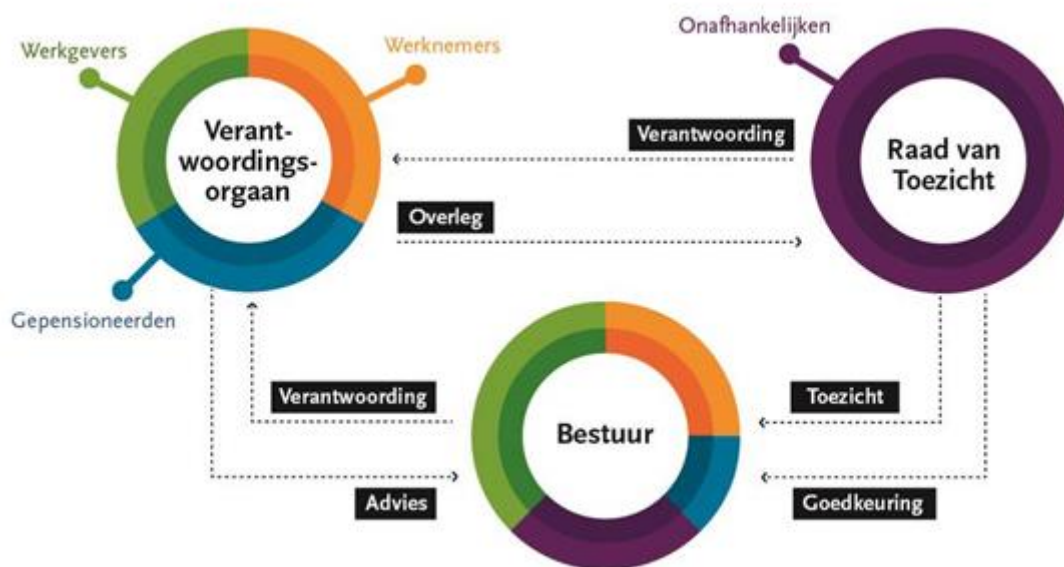
Het bestuur kaart voorzienbare vacatures tijdig aan bij de voordragende organisaties, zodat kandidaten tijd krijgen zich in te werken in het bestuurswerk alvorens zij benoemd worden en uitvoering kan worden gegeven aan het diversiteitsbeleid.

Met ingang van 1 juli 2014 dient het bestuur te beschikken over een vertegenwoordiger namens pensioengerechtigden. De heer I. Slikkerveer heeft zich verkiesbaar gesteld. Het bestuur heeft geconstateerd dat de heer I. Slikkerveer aan het gestelde functieprofiel voldoet. De heer I. Slikkerveer is na de gewonnen verkiezingen ter toetsing aan DNB voorgedragen en na instemming per 1 juli 2014 tot het bestuur toegetreden. Bestuursleden mogen alleen worden benoemd als DNB hiertegen geen bezwaar heeft gemaakt. Naar oordeel van DNB moeten personen die het beleid van het fonds (mede) bepalen, voldoende deskundig zijn met het oog op de belangen van de (gewezen) deelnemers en overige belanghebbenden. De bestuursleden zijn daarom allemaal getoetst op geschiktheid.

De heer J.A. Spruijt heeft zich uit het bestuur teruggetrokken. De heer H.W.T. de Vaan heeft per 1 september 2014, in verband met een interne personele omzetting bij CNV Dienstenbond, de heer N.J. Passchier opgevolgd. Op 11 september 2014 heeft het bestuur afscheid genomen van beide heren en hen bedankt voor hun bijdrage aan het fonds.

Het bestuur van het fonds heeft de dagelijkse uitvoering van de werkzaamheden uitbesteed aan uitvoeringsorganisaties. Deze werkzaamheden betreffen vermogensbeheer en pensioenadministratie. Voor de bestuursondersteuning heeft het fonds een bestuursbureau. Conform de eisen van de Pensioenwet blijft het bestuur eindverantwoordelijk voor de juiste uitvoering van de uitbesteede taken.

Hieronder wordt schematisch de governanceorganisatie van het fonds weergegeven.

2.1.6 Vergaderingen bestuur en overige bijeenkomsten

Het bestuur heeft in 2014 op maandelijkse basis vergaderd. Tevens hebben telefonische vergaderingen plaatsgevonden als de urgentie hierom vroeg. In april 2014 heeft het bestuur een toekomstvisiedag georganiseerd. Deze dag stond in het teken van de levensvatbaarheid van het fonds. Hiervoor waren ook de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan uitgenodigd.

2.1.7 Dagelijks bestuur

Het fonds heeft een dagelijks bestuur dat bestaat uit de voorzitter en de vicevoorzitter van het fonds. Het dagelijks bestuur is door het bestuur gemandateerd tot het uitvoeren van de dagelijkse werkzaamheden ten behoeve van het fonds, waaronder het voorbereidende werk voor de bestuursvergaderingen, individuele besluitvorming en het onderhouden van contacten met de toezichthouders. Het dagelijks bestuur is verantwoording verschuldigd aan het bestuur van het fonds met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden. Het dagelijks bestuur overlegt op wekelijkse basis met het bestuursbureau zodat op een adequate manier invulling gegeven kan worden aan bestuursbesluiten.

2.1.8 Bestuurlijke commissies

In verband met toenemende complexiteit en de vele taken van het bestuur, heeft het fonds een aantal bestuurlijke commissies ingesteld. Deze commissies doen voorbereidend werk in kwesties waarover het bestuur een besluit moet nemen. Zij kunnen in de voorbereidingsfase dieper ingaan op de achtergronden en consequenties van de te nemen beleidsbeslissingen. De leden van de bestuurlijke commissies kunnen zich laten bijstaan door externe deskundigen. Bij de indeling van de commissies is de pariteit tussen werkgevers en werknemers zo veel mogelijk gehandhaafd, maar het bestuur acht dit niet noodzakelijk aangezien de commissies adviseren en geen besluiten nemen. De notulen van commissiebijeenkomsten worden met het gehele bestuur gedeeld. In 2014 waren de volgende bestuurlijke commissies werkzaam:

Beleggingscommissie

Het bestuur heeft de voorbereiding voor het beleggingsbeleid gedelegeerd aan de beleggingscommissie. De beleggingscommissie is een adviescommissie van het bestuur. De commissie houdt zich bezig met de dagelijkse gang van zaken rondom beleggingen. De commissie bereidt onder andere het beleggingsplan voor en monitort de uitvoering ervan. Deze commissie bestond tijdens de eerste helft van het verslagjaar uit de heren R.H.A. van Vledder (voorzitter), R.G. Nagtegaal, J.A. Spruijt en H. Schuijt. De heer J.A. Spruijt is per 1 juli 2014 uit de beleggingscommissie getreden. De heer H.W.T. de Vaan woont de vergaderingen van de commissie als toehoorder bij om op termijn als lid tot deze commissie toe te treden. De commissie wordt ondersteund door de specialist vermogensbeheer van het bestuursbureau, de heer M.J. Bonekamp.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie draagt zorg voor de uitvoering van het communicatiebeleid en adviseert het bestuur. Het beleid is erop gericht de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers op een begrijpelijke wijze te informeren over de pensioenregeling, het fonds, het beleggingsbeleid en de relevante veranderingen in de pensioenregelingen. Aan de hand van het meerjarencommunicatiebeleidsplan stelt deze commissie elk jaar een specifiek communicatieactiejaarplan op.

In het verslagjaar bestond de communicatiecommissie uit de heren W.G. Heuts (voorzitter) en de heer W.J. Boot. De commissie laat zich adviseren door een externe communicatieadviseur, de heer W.J. Krol van 2LCD Projects.

Integraal Risico Management (IRM) commissie

De IRM-commissie is opgericht om integraal risicomanagement vorm te geven. De IRM-commissie bestond in het verslagjaar uit de heren W.M. Parênt en H. Schuijt (voorzitter). De heer N.J. Passchier heeft tot en met september 2014 zitting in de commissie gehad. De heer I. Slikkerveer is per september 2014 als toehoorder bij de vergaderingen aanwezig. Eind 2014 heeft het bestuur besloten zijn rol als toehoorder om te zetten naar participerend lid. De commissie wordt ondersteund door de specialist risicomanagement van het bestuursbureau, de heer L. van Wijk.

Werkgroep jaarwerk

Het fonds kent ook een werkgroep jaarwerk. Deze werkgroep is alleen actief bij de totstandkoming van het jaarverslag. De werkgroep jaarwerk bestond in 2014 uit de heer H. Schuijt (voorzitter) en de heer W.G. Heuts.

Verkiezingscommissie

Het fonds heeft in 2013 en 2014 een tijdelijke verkiezingscommissie gehad, bestaande uit de heer W.G. Heuts (voorzitter) en de heer N.J. Passchier. Deze commissie hield zich bezig met de organisatie van de verkiezingen. In het verkiezingsreglement zijn onder andere opgenomen de organisatie van de verkiezingen, de kandidaatstelling, de procedure en de toewijzing van de

zetels. Het bestuur heeft in maart 2014 voor de eerste keer verkiezingen gehouden voor een bestuurslid namens pensioengerechtigden. De heer I. Slikkerveer heeft deze verkiezingen gewonnen.

2.2 De visitatiecommissie

2.2.1 Samenstelling

De visitatiecommissie bestond in 2014 uit de heren drs. E.E. van der Lustgraaf (voorzitter), D.P. Slob en drs. E.E. Hagen. Er heeft in het verslagjaar geen visitatie plaatsgevonden. De wetgever heeft in het algemeen beoordeeld dat deze manier van visiteren beter kan. Per 1 juli 2014 is de visitatiecommissie in verband met de Wet versterking bestuur opgeheven. Het bestuur is de visitatiecommissie erkentelijk voor de visitaties die zij de afgelopen jaren hebben uitgevoerd en voor de aanbevelingen die zij hebben gedaan. De visitatiecommissie wordt bedankt voor haar inzet.

De raad van toezicht vervult nu de toezichttaak en doet dit op een zodanige manier dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering. Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan door inzicht te geven in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid

Door de instelling van beide organen met specifieke taken ontstaat er naar verwachting een betere en overstijgende governancestructuur.

2.3 Het verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan blijft in het nieuwe bestuursmodel gehandhaafd, maar heeft een andere rol in de governancestructuur gekregen. Via het verantwoordingsorgaan legt het bestuur verantwoording af aan de gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers over het beleid en de wijze waarop het beleid is uitgevoerd. Tevens legt het bestuur verantwoording af over de naleving van de Code Pensioenfondsen. Per 1 juli 2014 heeft het verantwoordingsorgaan in verband met de Wet versterking bestuur een andere en ruimere taakomschrijving gekregen met aanvullende bevoegdheden.

Het bestuur stelt het verantwoordingsorgaan in de gelegenheid advies uit te brengen over een aantal besluiten. Vanuit de wetgever zijn dit:

- het beleid inzake beloningen;
- de vorm en inrichting van het intern toezicht;
- de profielschets voor leden van de raad van toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds of de overname van verplichtingen door het fonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het fonds;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst en
- de hoogte van de premie.

Naast deze wettelijke taken heeft het bestuur het verantwoordingsorgaan aanvullende adviestaken toegekend. Het betreft:

- het wijzigen van het reglement van het verantwoordingsorgaan;
- het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid, dan wel het verlenen van toeslagen en

- vermindering van de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten.

Door de bijzondere omstandigheden naar aanleiding van de Wet Witteveen 2015 heeft DNB bijzondere aandacht gevraagd voor de besluitvorming en motivering van het besluit inzake de premie 2015. Het adviesrecht van het verantwoordingsorgaan is in het reglement uitgebreid op het gebied van de premievaststelling.

Het verantwoordingsorgaan dient vast te stellen in hoeverre het bestuur bij de genomen besluiten op evenwichtige wijze rekening heeft gehouden met de belangen van alle belanghebbenden bij het pensioenfonds. Het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks een oordeel over de beleidskeuzes, de handelswijze en het gevoerde beleid van het bestuur. Om deze oordeelsvorming beter en objectiever gestalte te geven, hebben vier verantwoordingsorgaanleden diverse modules bij Stichting Pensioen Opleidingen gevolgd.

2.3.1 Samenstelling

Het verantwoordingsorgaan bestaat sinds 1 juli 2014 uit zes leden: twee deelnemers, twee pensioengerechtigden en twee werkgevers. De leden zijn benoemd door de volgende organisaties:

- BNA;
- De Unie;
- FNV en
- Centrale Samenwerkende Ouderenorganisaties.

De stemverhouding in het verantwoordingsorgaan is twee stemmen voor werkgevers, twee voor deelnemers en twee voor pensioengerechtigden. Het verantwoordingsorgaan is per 31 december 2014 als volgt samengesteld:

Verantwoordingsorgaan per 31 december 2014

Werkgevers, functie	Aangewezen door:
H.W. Oonk, voorzitter	BNA
G.J. Groeneveld	BNA
Pensioengerechtigde leden	Aangewezen door:
T. Termond	De Unie
I. van Eekelen	FNV
Actieve deelnemers	Aangewezen door:
D. Borghuis	De Unie
W. Meenhorst	De Unie

De heer M.J. Hebly is op 3 januari 2014 plotseling overleden. Tot deze datum heeft hij deel uitgemaakt van het verantwoordingsorgaan namens de pensioengerechtigden. De heren R. van Bergen, C. de Groot en C. de Wit hebben zich per 1 juli 2014 uit het verantwoordingsorgaan teruggetrokken. Op 11 september 2014 heeft het bestuur afscheid genomen en deze heren bedankt voor hun bijdrage aan het fonds. Benoemende organisaties zijn gevraagd personen voor te dragen die voldoen aan het opgestelde competentieprofiel en indien mogelijk rekening te houden met het diversiteitsbeleid. Ten behoeve van de continuïteit in de bezetting van het verantwoordingsorgaan is een rooster van toe- en aftreden opgesteld. Begin 2015 is het gehele verantwoordingsorgaan door een onafhankelijke instantie getoetst op zijn niveau van deskundigheid.

2.4 De deelnemersraad

Vanaf 2001 heeft het fonds een deelnemersraad gekend. In verband met de Wet versterking bestuur is de deelnemersraad per 1 juli 2014 opgeheven. De deelnemersraad heeft hierover in 2013 en 2014 met het bestuur van gedachten gewisseld. De deelnemersraad is in het gehele proces meegenomen door het bestuur en heeft uiteindelijk positief geadviseerd tot opheffing van het orgaan. Een aantal taken van de deelnemersraad is bij het verantwoordingsorgaan komen te liggen.

2.4.1 Samenstelling

De deelnemersraad bestond per 30 juni 2014 uit de volgende leden:

Pensioengerechtigde leden

T. Termond

Aangewezen door:

De Unie

Actieve deelnemers

R. van Bergen

C. de Wit

D. Borghuis

Aangewezen door:

FNV

CNV Dienstenbond

De Unie

2.5 Raad van toezicht

De raad van toezicht toetst en beoordeelt het functioneren van het bestuur en de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De raad van toezicht volgt bij het uitoefenen van het toezicht de Code Pensioenfondsen en het VITP-normenkader. Aan de goedkeuring van de raad van toezicht zijn onderworpen de voorgenomen besluiten van het bestuur tot vaststelling van:

- het jaarverslag en de jaarrekening;
- de profielschets voor bestuurders;
- het beleid inzake beloningen, met uitzondering van de beloning van de raad van toezicht;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het fonds en
- het omzetten van het fonds in een andere rechtsvorm.

2.5.1 Samenstelling

De raad bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen, die op bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan per 1 juli 2014 zijn benoemd. In samenwerking met het Nationaal Register is tot een selectie van geschikte kandidaten gekomen. Het bestuur heeft geconcludeerd dat de voorgedragen personen passen binnen het door het bestuur opgestelde profiel. Een overeenkomst tussen het fonds en de individuele leden is opgesteld.

Raad van toezicht per 31 december 2014

Drs. J.C.J. Pluijmaekers-Pessers, voorzitter

Drs. M.A. Bongers RE RA

Dr. P.M.L. Frentrop

2.6 Beloningsbeleid organen

Het bestuur heeft een beheerst en duurzaam beloningsbeleid opgesteld dat in overeenstemming is met de doelstellingen van het fonds en past binnen de bedrijfstak. De beloningen van de orgaanleden staan in redelijke verhouding tot de gedragen verantwoordelijkheid, de aan de functie gestelde eisen en het tijdsbeslag.

Beloning bestuurders

Gezien de toegenomen tijdsbesteding en de gestelde eisen aan bestuursleden wordt het vacatiegeld vanaf 1 juli 2014 niet meer toegekend per bijeenkomst, maar als vast bedrag in overeenstemming met het betreffende takenpakket aangevuld met een vergoeding voor reiskosten van €0,40 per kilometer. De verblijfskosten zijn komen te vervallen. De jaarlijkse beloning van de voorzitter is voor 1,4 dagen in de week gesteld op €43.008, de beloning van de vicevoorzitter op €30.720 voor 1 dag in de week en voor de overige bestuursleden voor 0,7 dagen in de week op €21.504.

Het verantwoordingsorgaan heeft het bestuur positief geadviseerd de regeling aan te passen en heeft het bestuur van aanvullende adviezen voorzien. De raad van toezicht heeft ingestemd met het beloningsbeleid.

Naast de vaste vergoeding wordt voor de participatie in projecten per projectuur een vergoeding van €80 toegekend. Bestuursleden houden op individuele basis een urenregistratie bij om de bestede uren na afloop van een periode te verantwoorden, te evalueren en af te zetten tegen de gestelde normuren. Geconstateerd is dat de bestuursleden binnen de bandbreedte van de gestelde norm blijven. De begrote uren voor de vicevoorzitter blijken te laag te zijn ingeschat en zijn gecorrigeerd.

Voor de twee onafhankelijke bestuursleden gold voor 2014 een normtijdsbesteding van 1,25 dagen per week. Bij de bepaling van de hoogte van de vergoedingsregeling is rekening gehouden met de Wet normering topinkomens. De vergoeding bedroeg in 2014 €48.250 per persoon op jaarbasis. De tijdsbesteding van de onafhankelijke bestuursleden wordt in 2015 naar beneden bijgesteld naar 1 dag in de week.

Beloning verantwoordingsorgaan

Op grond van de statuten ontvangen leden van het verantwoordingsorgaan vacatiegeld voor het uitvoeren van hun werkzaamheden. De vergoeding wordt per vergadering uitgekeerd en bedraagt €410 per dagdeel, aangevuld met een vergoeding voor reiskosten van €0,40 per kilometer. De raad van toezicht heeft ingestemd met het beloningsbeleid.

Beloning raad van toezicht

Het bestuur heeft op basis van een minimale tijdsbesteding een beloning voorgesteld. Na aanstelling bleek dat de uitoefening van toezicht meer tijd vergt dan voorzien was. Deze mate van diepgang van het toezicht sluit aan bij de ambities van het bestuur. De vergoeding is verhoogd en doet nu meer recht aan de daadwerkelijke tijdsbesteding.

Het gaat om een verhoging van €750 per extra bijeenkomst. Voor de vergoeding geldt op jaarbasis een maximum van €15.000 voor een lid en €22.500 voor de voorzitter. Het verantwoordingsorgaan heeft een negatief advies aan het bestuur uitgebracht over dit aangepaste beloningsbeleid voor de raad van toezicht. Mocht eind 2015 blijken dat de daadwerkelijke tijdsbesteding inderdaad hoger ligt, dan wil het verantwoordingsorgaan dit advies heroverwegen.

2.7 De klachten- en geschillencommissie

Het bestuur heeft een klachten- en geschillenprocedure opgesteld die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. De klachten- en geschillencommissie bestond in 2014 uit drie leden, te weten twee onafhankelijke leden, mevrouw L. Berrich (voorzitter) en de heer B.J. Bodewes en vanuit het bestuur de heer N.J. Passchier. De heer R.H.A. van Vledder heeft de heer N.J. Passchier na zijn vertrek uit het bestuur per 1 september 2014 opgevolgd. De commissie wordt ondersteund door een secretaris, mevrouw E. de Regt.

De klachtencommissie is in 2014 één keer bijeengekomen voor de behandeling van een klacht. De klager heeft het fonds beticht van onder andere fraude met FVP-gelden. De klager heeft hier onder andere DNB, de AFM, het ministerie en de BNA rechtstreeks over geïnformeerd. De klacht is uiteindelijk door de klager ingetrokken.

De klachtencommissie vond het gezien de aard van de klacht noodzakelijk om wel een uitspraak te doen in deze zaak en heeft een onderzoek laten plaatsvinden. De commissie is tot de conclusie gekomen dat er geen sprake was van frauduleuze handelingen. De commissie achtte de klacht gedeeltelijk gegrond omdat verweerders tekortgeschoten zijn in de communicatie met de klager en de informatievoorziening. De klacht is door het bestuur gemeld aan de compliance-officer van zowel het pensioenfonds als van de uitvoeringsorganisatie. Met de uitvoeringsorganisatie is gesproken over het verminderen van de duur van de reactietermijn.

2.8 Bestuursbureau

In de governancestructuur van het fonds heeft het bestuursbureau een centrale rol in de beleidsvoorbereiding, monitoring en ondersteuning. Het bestuursbureau is verantwoordelijk voor de realisatie van de uitvoering van bestuursbesluiten. Tevens ondersteunt het bestuursbureau de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan bij de vervulling van hun taken en voert het bestuursbureau het secretariaat van het fonds. Het bestuur blijft echter wel zelf eindverantwoordelijk. De medewerkers van het bestuursbureau zijn in dienst bij Syntrus Achmea. Het bestuursbureau opereert echter onafhankelijk van de uitvoeringsorganisaties en adviseurs van het fonds. Om dit te waarborgen zijn onafhankelijkheidsverklaringen opgesteld en door de medewerkers ondertekend.

2.9 Uitbesteding

Het fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. voor wat betreft de pensioenadministratie en PGGM Vermogensbeheer B.V. en Syntrus Achmea Real Estate & Finance voor wat betreft het vermogensbeheer. Het bestuur heeft vastgesteld dat Syntrus Achmea Pensioenbeheer op belangrijke onderdelen niet voldoet aan de uitvoeringsafspraken in de overeenkomst; dit onder andere op het gebied van het leveren van service aan de bij het fonds aangesloten werkgevers. Met name de implementatie van pensioenaangifte en het factureringsproces hebben tot onvrede geleid bij de aangesloten werkgevers en bij het fonds. Ook is uit onderzoek gebleken dat de kwaliteit van de communicatie naar deelnemers van het fonds niet voldoet aan de door het fonds gestelde eisen. De pensioenadministrateur heeft hiervoor een verbeterplan opgesteld. Het dagelijks bestuur van het fonds monitort wekelijks de voortgang van het verbeterplan en heeft periodiek overleg hierover met de directie van de uitvoerder. Er is een malusregeling met de pensioenadministrateur afgesloten.

De pensioenadministrateur heeft over 2014, gelet op de geconstateerde tekortkomingen, een korting op de administratiefee verleend. Het uiteindelijke doel van de malusregeling is echter een verbetering van de dienstverlening tot stand brengen. Nieuwe afspraken over de malusregeling zijn vastgelegd. Gezien de kwaliteit van de dienstverlening heeft het bestuur eind 2014 een directieklacht ingediend. Er loopt een verbeterplan waarin een aantal objectief meetbare kwaliteitscriteria is opgenomen.

De overeenkomst is per 31 december 2015 opgezegd. Het bestuur voert onderhandelingsgesprekken en heeft hiertoe een onderhandelingswerkgroep opgericht bestaande uit de heer W.G. Heuts en de heer I. Slikkerveer. Sprenkels & Verschuren adviseert de werkgroep. Voor de zomer moet duidelijk zijn of de pensioenadministrateur aan de kwaliteitseisen voldoet.

Lopende het jaar is het bestuur per 1 januari 2015 een overeenkomst met F&C aangegaan voor wat betreft het fiduciair beheer van het vermogen.

3 Bestuursverslag

In 2014 heeft het bestuur stappen kunnen zetten op het gebied van vermogensbeheer en integraal risicomanagement. Naast deze onderwerpen heeft het bestuur veel tijd besteed aan de inrichting van het nieuwe bestuursmodel in combinatie met de vormgeving van goed pensioenfondsbestuur en de totstandkoming van de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2015.

3.1 Besluiten 2014

Nieuwe pensioenregeling

Het bestuur heeft een masterplan opgesteld om te komen tot een nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2015. Vanuit de cao-partijen is een protocolcommissie ingesteld die cao-partijen geadviseerd heeft. De commissie heeft ook het bestuur gedurende het jaar proactief geïnformeerd. Het bestuur heeft een 'fallback' scenario opgesteld voor het geval de cao-partijen er niet zouden uit komen en het bestuur zijn eigen verantwoordelijkheid zou moeten nemen.

De cao-partijen hebben met name aandacht besteed aan de premiehoogte, indexatieambitie, keuzevrijheid en nabestaandenpensioen. Uitgebreid is gesproken over het pensioenresultaat en het kortingenbeleid. De belangrijkste wijzigingen zijn verhoging van de pensioenleeftijd naar 67 jaar, het verhogen van het opbouwpercentage naar het fiscaal maximum van 1,875% en de franchise van €13.227. De nieuwe toeslagambitie houdt in dat later pas bij een hogere dekkingsgraad geïndexeerd kan worden om zo buffers versneld te kunnen opbouwen.

De nieuwe moderne pensioenregeling is per 1 januari 2015 tot stand gekomen. In de communicatie naar deelnemers en pensioengerechtigden is over de nieuwe pensioenregeling op een manier gecommuniceerd die aansluit bij de eisen vanuit de Pensioenwet en Pensioen 1-2-3.

De architectenbranche is erg in beweging. De veranderde markt dwingt de architectenbranche snel te veranderen. Er wordt steeds meer flexibiliteit verwacht. Steeds meer ziet het bestuur dat arbeidskracht geleverd wordt door zzp'ers. Dit blijkt uit recente publicaties van de BNA. Het bestuur stemt op regelmatige basis met sociale partners de toekomstscenario's af.

ALM-studie

Het fonds heeft een ALM-studie laten uitvoeren. Deze ALM-studie diende twee doelen. In de eerste plaats is berekend of de ambitie, risicobereidheid en betaalbaarheid van de nieuwe regeling haalbaar waren. Tevens dienden de uitkomsten van de ALM-studie om de richting voor het nieuwe beleggingsbeleid per 1 januari 2015 te bepalen. De economische veronderstellingen zijn vooraf uitgebreid in de werkgroep besproken.

Het bestuur heeft na het doorlopen van een gedegen RFI-traject een nieuwe ALM-adviseur aangesteld. Per 1 april 2014 treedt Triple A op als actuariel adviseur van het bestuur. Triple A heeft de ALM-studie voor het bestuur uitgevoerd.

Premie

Volgens de premiesystematiek van het fonds is de basispremie gelijk aan de kostendekkende premie, verhoogd met maximaal 5%-punt van de salarissom. Als een fonds zich in een herstelfase bevindt, dient de premie bij te dragen aan dit herstel. De feitelijke premie moet de kosten dekken, inclusief een opslag voor de kosten en het minimaal vereiste eigen vermogen.

De cao-partijen hebben voor de premie van 2014 de wens geuit de premie niet verder te laten stijgen dan het niveau van de jaren ervoor, te weten 30,3%. Om dit premiepercentage te kunnen hanteren, was het noodzakelijk om het opbouwpercentage te verlagen. Gesprekken met sociale partners zijn hierover aangegaan en zij hebben met de verlaging van het opbouwpercentage naar 1,75% ingestemd.

De cao-partijen hebben voor 2015 een gewenste premie bandbreedte aangegeven tussen 18% en 26% van de pensioengrondslag. Het bestuur heeft in verband met de betaalbaarheid gekozen voor een rendement gedempte kostendekkende premie van 23% die naar verwachting de komende jaren stabiel is. Het gehanteerde verwachte rendement van 2,7% na aftrek van de indexatieopslag is lager dan DNB voorschrijft en is op prudente wijze bepaald. Het verantwoordingsorgaan heeft geconcludeerd dat een evenwichtige belangenbehartiging door het bestuur heeft plaatsgevonden en dat deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden, pensioengerechtigden en werkgevers als belanghebbenden onderkend zijn.

Visie op zelfstandigheid

Op enig moment zal de omvang van de branche zich niet meer verhouden tot de kosten die gemaakt moeten worden om de pensioenregelingen optimaal uit te voeren. Daarnaast spelen bij deze afweging de complexiteit, bestuurskracht en het voldoen aan wet- en regelgeving een rol.

Op afzienbare termijn wil het fonds de mogelijkheden voor de beste vorm van het continueren van de pensioenregelingen voor de architectenbranche bespreken met stakeholders. Naast het vervullen van wettelijke taken spelen het draagvlak binnen de branche en de herkenbaarheid voor deelnemers een rol.

Het fonds werkt de komende jaren toe naar een financieel gezonde vermogenspositie. Dit biedt mogelijkheden om buiten de eigen zelfstandigheid de pensioenregeling op een andere manier goed te kunnen uitvoeren. Het fonds wil op deze manier de belangen van de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en overige belanghebbenden van het fonds op een goede en evenwichtige wijze borgen.

Wet versterking bestuur pensioenfondsen

De Wet versterking bestuur pensioenfondsen is een integrale herziening van de governance en medezeggenschap bij pensioenfondsen. De wet moet leiden tot verbetering van de kwaliteit van het pensioenfondsbestuur. De wet is van kracht geworden per 1 juli 2014. Het fonds heeft na een zorgvuldige afweging van slagkracht, effectiviteit, vertegenwoordiging en diversiteit met zowel de cao-partijen, de deelnemersraad als het verantwoordingsorgaan gekozen voor het voortzetten van het paritair bestuursmodel. Vanuit kostenoverweging en invulling van taken door het bestuursbureau is het aantal leden op acht gehouden, te weten drie leden vanuit werkgeversvertegenwoordiging, twee leden vanuit werknemersvertegenwoordiging, één lid namens de pensioengerechtigden en twee onafhankelijke leden.

Voor de benoeming van het lid namens pensioengerechtigden zijn begin 2014 verkiezingen gehouden, waarvoor een tijdelijke verkiezingscommissie is opgericht. Veertien belangstellenden hebben zich aangemeld. Het bestuur is van mening dat een vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden niet per se een oud-deelnemer hoeft te zijn, hoewel dit wel de voorkeur heeft. De geschiktheid van de kandidaat heeft echter altijd prioriteit. Na inventarisatie door de verkiezingscommissie op onder andere geschiktheid, heeft met vier kandidaten een gesprek plaatsgevonden en hebben twee kandidaten – die voldeden aan het bestuurdersprofiel en voldoende tijd ter beschikking hadden – daadwerkelijk aan de schriftelijke stemronde meegedaan.

Ruim tienduizend pensioengerechtigden hebben op 21 februari 2014 een brief ontvangen met informatie over de verkiezingen en de twee kandidaten. Tot en met 14 maart 2014 kon gestemd worden. 37% heeft een stem uitgebracht.

De heer I. Slikkerveer heeft 64% van de stemmen gekregen en is op 26 maart 2014 door het bestuur benoemd als nieuw bestuurslid namens pensioengerechtigden per 1 juli 2014. DNB heeft met deze benoeming ingestemd.

Convenant arbeidsongeschiktheid

In het convenant van de Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars zijn afspraken vastgelegd over het in- en uitlooprisico bij arbeidsongeschiktheid in pensioenregelingen bij individuele baanmobiliteit. Ook bevat het convenant afspraken over de verzekering van het arbeidsongeschiktheidspensioen en de premievrijstelling voor de werknemers die ziek of arbeidsongeschikt zijn wanneer hun werkgever van pensioenuitvoerder wisselt en er geen collectieve waardeoverdracht plaatsvindt. Het convenant geldt vanaf januari 2014 en is erop gericht de negatieve gevolgen voor werknemers met gezondheidsbeperkingen te voorkomen.

Het bestuur heeft ingestemd met de wijziging in het reglement in lijn met de afspraken in het convenant uit- en inlooprisico bij arbeidsongeschiktheid.

3.2 Goed pensioenfondsbestuur

Het bestuur vindt het van groot belang om het fonds goed te besturen. In de afgelopen jaren zijn hiervoor steeds meer richtlijnen en regels opgesteld. Deze richtlijnen zijn in 2014 vervangen door de Code Pensioenfondsen.

Code Pensioenfondsen

Tijdens de ontwikkeling van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen stelde de STAR in samenwerking met de Pensioenfederatie de Code Pensioenfondsen (hierna: de Code) op. Het doel van de 83 normen in de Code is de verhoudingen binnen het pensioenfonds transparanter te maken. Ook de communicatie met de belanghebbenden zoals werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden, moet door de Code transparanter worden. Tot slot moet de Code bijdragen aan het versterken van 'goed pensioenfondsbestuur'. De Code is op 1 januari 2014 in werking getreden. De staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verankerde de Code per 1 juli 2014 wettelijk. De Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen ziet toe op de naleving van de Code.

Per orgaan zijn normen opgenomen over taak en werkwijze, samenstelling en zittingsduur, geschiktheid, benoeming, schorsing en ontslag. Daarnaast zijn overkoepelende thema's opgenomen. De thema's gaan over het eigen functioneren van zowel het fonds als van de dienstverleners. Het bestuur leeft de Code na op basis van het pas toe- of leg uitbeginsel. Op twee punten is het bestuur in het verslagjaar bewust afgeweken van de Code. Volgens norm 60 kan een bestuurslid maximaal twee keer herbenoemd worden. De heer W.J. Boot is per 1 januari 2015, met instemming van de raad van toezicht en DNB, voor een derde keer herbenoemd. Het bestuur heeft besloten af te wijken van de voorschriften uit de Code in verband met de toekomstperspectieven van het fonds. Het bestuur ziet een belangrijke rol voor de heer W.J. Boot in de vervolgstappen die het bestuur moet maken in het consolidatieproces.

Volgens norm 68 dient in het bestuur minimaal één bestuurslid jonger dan 40 jaar zitting te hebben. In het diversiteitsbeleid heeft het bestuur deze leeftijd op 45 jaar gesteld. Het bestuur heeft besloten af te wijken van de voorschriften uit de Code in verband met een meer realistische haalbaarheid.

Gedragscode

Het fonds heeft een gedragscode. Deze gedragscode maakt deel uit van het gevoerde integriteitsbeleid. De gedragscode geeft regels en richtlijnen voor alle betrokkenen:

- ter voorkoming van verstrengeling van belangen;
- ter vermindering van verspreiding en misbruik van vertrouwelijke informatie en
- ter voorkoming van koersmanipulatie.

Zaken die onder de meldingsplicht of toestemmingsregeling vallen, worden gemeld aan de compliance-officer van het fonds, KPMG Advisory NV. De externe compliance-officer ziet toe op de naleving van de gedragscode en relevante wet- en regelgeving. De compliance-officer doet eenmaal per jaar verslag van zijn bevindingen aan het bestuur. De rapportage over 2014 is nog niet ontvangen. Het onderwerp compliance is een maandelijks terugkerend onderwerp op de bestuursagenda.

In 2014 heeft DNB een themaonderzoek uitgevoerd naar de beheersing van het risico op belangenverstremgeling door pensioenfondsen. DNB heeft het bestuur in 2015 laten weten geconstateerd te hebben dat het bewustzijn van de risico's op belangenverstremgeling bij het fonds verhoogd kan worden en dat het op de onderdelen 'opzet van het beleid' en 'privébelangen' nu nog niet voldoende is. Het bestuur zal in 2015 opvolging geven aan de best practices.

Klokkenluidersregeling

Met een klokkenluidersregeling kunnen degenen die financieel afhankelijk zijn van de dienstverlener, zonder gevaar voor hun positie rapporteren over onregelmatigheden binnen de onderneming. Dit kan gaan om onregelmatigheden van algemene, van operationele en van financiële aard. Het bestuur heeft in 2014 een eigen klokkenluidersregeling vastgesteld en KPMG is aangesteld als organisatie waar de meldingen gedaan kunnen worden. Er zijn in het verslagjaar vanuit deze regeling geen meldingen gedaan.

Beheerst beloningsbeleid

De principes voor beheerst beloningsbeleid zijn gericht op financiële ondernemingen en op pensioenfondsen die onder toezicht staan van DNB of de AFM. Het doel van de principes is het tegengaan van 'perverse beloningsprikkels'. Door het naleven van de principes zijn soliditeit, integriteit en voldoen aan de verwachtingen bij belanghebbenden van het fonds gewaarborgd. Het bestuur heeft bovendien een verklaring over het beheerst beloningsbeleid ondertekend. Ook in het uitbestedingsbeleid is een verwijzing naar het beheerst beloningsbeleid opgenomen. In 2014 zijn bij alle uitvoerende en adviserende organisaties verklaringen opgevraagd, waarin verzocht is aan te geven dat het beheerst beloningsbeleid is nageleefd. Deze zijn ontvangen en er zijn geen onregelmatigheden geconstateerd. Bij de selectie van nieuwe partijen, zoals de fiduciair manager en de actuaire, is het beloningsbeleid van deze partij meegenomen in de selectie.

Diversiteitsbeleid

In het diversiteitsbeleid is opgenomen dat 'de eis van geschiktheid prevaleert boven diversiteit'. Een kandidaat dient te allen tijde aan het objectieve criterium deskundigheid te voldoen. In het beleid is opgenomen dat in alle organen zowel een vrouw als een persoon jonger dan 45 zitting zal hebben. Het bestuur heeft vastgesteld dat de organen diverser zijn samengesteld dan voorgaande jaren; het streven is echter een nog diversere samenstelling. Invulling geven aan het opgestelde beleid blijkt echter moeilijk te zijn. Bij de uitvraag naar een nieuw lid, wordt expliciet naar het diversiteitsbeleid verwezen.

Geschiktheid en functioneren bestuur

De geschiktheid van bestuursleden heeft de aandacht van het bestuur. Nieuwe bestuursleden dienen vanaf het moment van toetreden te voldoen aan de wettelijke eisen en de gestelde eisen in het bestuurdersprofiel. Het bestuur heeft een geschiktheidsplan voorzien van maatregelen ter bevordering van de eigen geschiktheid en een jaarlijkse evaluatiecyclus. Ook vinden jaarlijkse gesprekken met de individuele bestuursleden plaats.

In 2014 heeft het gehele bestuur deelgenomen aan een studiedag inzake niet-lineaire derivaten. Verder wonen de bestuursleden op individuele basis cursussen en seminars bij. In 2015 is het deskundigheidsplan omgevormd naar een geschiktheidsplan. Geschiktheid gaat naast deskundigheid namelijk ook over het beschikken over de juiste competenties. Ook het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht zijn opgenomen in het nieuwe geschiktheidsplan.

Zelfevaluatie

Het bestuur heeft een procedure vastgesteld voor periodieke zelfevaluaties. Het gaat om het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden afzonderlijk. Het doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur in stand houden en daar waar nodig te verbeteren. In 2014 heeft het bestuur een zelfevaluatie gehouden onder begeleiding van een externe deskundige (KPMG). Adviseurs van KPMG hebben de bestuursvergadering op 15 januari 2014 als toehoorder bijgewoond en hebben tijdens deze vergadering de bestuursleden en de manier van besluitvorming geobserveerd.

Hier is een aantal verbeterpunten uit voort gekomen:

- gebruik de sterke punten van individuen: het bestuur heeft een aantal commissies op basis van de onderkende sterke punten en geïnventariseerde voorkeuren anders samengesteld;
- gelijkwaardigheid in het bestuur: het bestuur heeft onderkend dat er met twee snelheden gewerkt wordt. Gespreksverslagen worden met het gehele bestuur gedeeld;
- breng meer structuur aan in de besluiten zodat beeld- en oordeelsvorming gestructureerder verloopt: de voorzitter vat bij afronding van het agendapunt hetgeen besproken is kort samen. In 2015 zullen ook de notities specifiek op beeld- en oordeelsvorming inzoomen en
- creëer reflectiemomenten: het verloop van de vergadering wordt na afloop kort geëvalueerd. Bij de start van de vergadering worden de agendapunten waarover een besluit genomen moet worden, expliciet benoemd.

Jaarlijks vinden evaluatiegesprekken plaats tussen het dagelijks bestuur en de adviseurs. De raad van toezicht wordt van deze uitkomsten op de hoogte gebracht.

Financieel crisisplan

Het bestuur beschikt over een crisisplan dat als bijlage aan de ABTN is toegevoegd. Ook is een escalatieplan aan het crisisplan toegevoegd voor andere calamiteiten dan een financiële crisis. Het crisisplan staat op de website van het fonds.

Het bestuur benadrukt dat evenwichtige belangenafweging bij de te nemen crisismaatregelen voorop staat. Hieraan geeft het bestuur invulling door de lasten van crisismaatregelen zo evenwichtig mogelijk te verdelen over deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers. Het crisisplan geeft aan in welke situaties en bij welke grenswaarden het bestuur van het fonds maatregelen neemt, wat de aard van deze maatregelen is, hoe deze concreet en materieel vorm krijgen en hoe de maatregelen worden uitgevoerd.

Het bestuur heeft in 2014 geen beroep hoeven doen op het financieel crisisplan.

Prudent person

Conform artikel 135 van de Pensioenwet dient het fonds een beleggingsbeleid te voeren in overeenstemming met de prudentpersonregel. Het fonds belegt op zodanige wijze dat de veiligheid, de kwaliteit, de liquiditeit en het rendement van de portefeuille als geheel zijn gewaarborgd.

In 2014 is de verklaring beleggingsbeginselen aangepast. Door de overgang naar F&C als fiduciair manager zijn de complexe rapportagekwesies verminderd.

3.3 Communicatie

3.3.1 Communicatiebeleidsplan

Het bestuur vindt open en begrijpelijke communicatie met zijn achterban erg belangrijk. Zodoende beschikt het bestuur over een strategisch communicatiebeleidsplan en wordt jaarlijks een communicatieactiejaarplan opgesteld. Het bestuur zorgt

hiermee voor een adequaat communicatiebeleid. Persoonlijke pensioencommunicatie geeft de belanghebbenden een duidelijk en realistisch beeld van het pensioen via de 'mijnpensioen' omgeving op de website.

Gezien de dalende premie-inkomsten van het fonds, daalt het communicatiebudget de afgelopen jaren mee. Daardoor is een aantal communicatie-uitingen ter discussie gesteld en heeft het bestuur besloten de digitale communicatie verder uit te rollen. De website is geactualiseerd. Bij belangrijke gebeurtenissen of noodzakelijke toelichtingen, worden video's op de site geplaatst. Een deel van de website is Engelstalig. Ook is er aandacht voor social media. Het fonds heeft een Facebookpagina om de dialoog met de deelnemers te stimuleren over het gevoerde en het te voeren beleid. De verzending van de digitale nieuwsbrief vindt frequenter plaats en bevat meer onderwerpen.

Per 1 januari 2015 heeft het fonds een nieuwe pensioenregeling. In 2014 is hierover veel gecommuniceerd. Voor de nieuwe pensioenregeling is een speciale themawebsite gemaakt. Op deze website konden bezoekers informatie vinden over de ontwikkelingen met betrekking tot de nieuwe pensioenregeling. Het bestuur bevordert hiermee het pensioenbewustzijn van de belanghebbenden.

In het najaar van 2014 heeft het bestuur een onafhankelijk onderzoek door TNS NIPO laten uitvoeren. Bijna 7.000 actieve deelnemers en 11.000 pensioengerechtigden zijn hiervoor schriftelijk uitgenodigd. Hiervan heeft 13% aan het onderzoek deelgenomen. De conclusies zijn als volgt:

- de algemene tevredenheid over het fonds is gematigd positief;
- het vertrouwen in het fonds is op het niveau van het landelijke gemiddelde;
- het positieve imago van het fonds ligt onder het landelijk en specifiek gemiddelde;
- het draagvlak voor het collectieve/solidaire systeem ligt op het niveau van het landelijk gemiddelde;
- de loyaliteit ten aanzien van het fonds is lager dan het landelijk en specifiek gemiddelde;
- actieve deelnemers staan minder dan het landelijk gemiddelde open voor pensioeninformatie;
- het verantwoordelijkheidsgevoel is gelijk aan het landelijk en hoger dan het specifiek gemiddelde;
- actieve deelnemers zijn met name tevreden over www.mijnpensioenoverzicht.nl en het UPO en
- pensioengerechtigden zijn tevreden over hun uitkeringsspecificatie en de brieven.

Het bestuur gaat in 2015 met de conclusies aan de slag en probeert deze vanuit het communicatieplan verder op te pakken.

In 2015 zal het fonds tevens deelnemen aan een vergelijkbaar onafhankelijk onderzoek onder aangesloten werkgevers.

3.3.2 Pensioenregister

De Stichting Pensioenregister is een initiatief van de gezamenlijke Nederlandse pensioenfondsen, de pensioenverzekeraars en de Sociale Verzekeringsbank (SVB). Dit samenwerkingsverband stelt sinds 6 januari 2011 de website <http://www.mijnpensioenoverzicht.nl> beschikbaar aan het Nederlandse publiek. Op de website kan iedereen een overzicht krijgen van de door hem of haar opgebouwde en op te bouwen pensioenaanspraken bij pensioenfondsen, pensioenverzekeraars en de Sociale Verzekeringsbank. Consumenten, pensioenuitvoerders en de AFM zijn positief over het Pensioenregister. Het bestuur heeft afspraken met Syntrus Achmea gemaakt om de jaarlijkse aanlevering van pensioengegevens aan het Pensioenregister te waarborgen en ervoor te zorgen dat de gegevens tijdig worden geleverd. Het bestuur constateert dat dit gebeurt. In 2014 zijn de gegevens tijdig aangeleverd.

3.4 Toezichthouders AFM en DNB

Volgens de systematiek van DNB is het fonds als een middelgroot fonds geclassificeerd. De toezichhouders hebben geen sancties opgelegd aan het pensioenfonds. Het afgelopen jaar zijn geen formele aanwijzingen aan het fonds gegeven, is geen bewindvoerder aangesteld en is geen boete of dwangsom opgelegd. Ook is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds niet gebonden aan toestemming van de toezichhouder.

In maart 2015 heeft de pensioenadministrateur het bestuur laten weten dat in 2014 ongeveer de helft van de start- en stopbrieven niet binnen de wettelijke termijn is verstuurd. Het bestuur heeft de raad van toezicht van het fonds, DNB en de AFM hierover geïnformeerd.

3.5 Wijzigingen statuten en reglementen

De statuten, het pensioenreglement en het uitvoeringsreglement van het fonds zijn in 2014 aangepast. De statuten zijn ingrijpend gewijzigd door de bepalingen uit de Wet versterking bestuur. Conform eis zijn de statuten voor 1 april 2014 bij DNB aangeleverd.

Het pensioenreglement en het uitvoeringsreglement zijn aangepast in verband met:

- het Arbeidsongeschiktheidsconvenant;
- de aangepaste flexibiliseringsfactoren per 1 juli 2014;
- de gewijzigde statuten;
- tussentijdse aanpassing pensioengrondslag;
- het nieuwe paritaire bestuursmodel;
- de premie 2015 en
- samenvoeging klachten- en geschillencommissie.

Een nieuw reglement voor de raad van toezicht is opgesteld. Het reglement van het verantwoordingsorgaan is per 1 juli 2014 aangepast en een verkiezingsreglement is opgesteld.

3.6 Vooruitblik naar 2015

Het jaar 2015 zal voor een groot deel in het teken staan van de implementatie van het nFTK. De wetgeving is inmiddels duidelijk en een plan van aanpak is opgesteld. Veel fondsdocumenten behoeven aanpassing. Verder zal naar verwachting in de loop van 2015 de verkoop van de discretionaire vastgoedportefeuille plaatsvinden.

Het bestuur is ontevreden over de dienstverlening van de pensioenadministrateur. De uitvoeringsovereenkomst is opgezegd per eind 2015. Een nieuwe overeenkomst dient opgesteld te worden. De discussie over de uitvoerder wordt breder getrokken en wordt gekoppeld aan de discussie over de toekomst van het pensioenfonds.

In het najaar van 2012 heeft het bestuur zijn visie op zelfstandigheid opgetekend. Deze visie is door het bestuur uitgedragen. Het jaar 2013 is gebruikt om gesprekken te voeren met sociale partners, pensioenfondsen, uitvoerders en andere stakeholders. In 2014 heeft het bestuur, samen met de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan, aan de hand van verschillende toekomstscenario's de mogelijkheden voor de toekomst besproken.

Het bestuur staat nog steeds achter de visie op zelfstandigheid. In de afgelopen jaren heeft het bestuur ervaren dat er hoge eisen worden gesteld aan de besturing van pensioenfondsen. Door een verdere professionalisering van het bestuursmodel van het fonds voldoet het bestuur aan deze eisen. Dit wordt impliciet bevestigd door de goedkeuring van DNB van de nieuwe

bestuursleden en de leden van de raad van toezicht per 1 juli 2014. Onlangs heeft DNB zonder op- en aanmerkingen goedkeuring gegeven aan de benoeming van de nieuwe voorzitter van het bestuur per 1 januari 2015. Daarnaast heeft de raad van toezicht van het fonds expliciet aangegeven dat hij een professionele houding bij het bestuur ziet met een hoog expertiseniveau. Daarbij heeft de raad van toezicht eveneens opgemerkt dat het bestuur de afgelopen jaren met een opvallend hoge snelheid en in weloverwogen besluitvormingstrajecten twee onafhankelijke bestuursleden heeft aangetrokken, een bestuursbureau heeft ingericht en een fiduciair manager heeft geselecteerd en aangesteld.

Het aantal werknemers in de architectenbranche lijkt zich te stabiliseren. Dit is terug te zien in de afgevlakte daling van het aantal actieve deelnemers van het fonds. Hoewel het fonds vergriest en meer uitkeert dan dat er aan premie binnenkomt, blijkt uit onderzoek dat de leeftijdsopbouw van de actieve deelnemers van ons fonds jonger is dan de gemiddelde leeftijdsopbouw bij andere bedrijfstakpensioenfondsen. De ontwikkeling van het deelnemersbestand geeft op dit moment geen extra urgentie om de zelfstandigheid op korte termijn op te geven.

De architectenbranche is erg in beweging. De veranderde markt dwingt de architectenbranche snel te veranderen en te investeren in een nieuwe en flexibele manier van werken. In de architectenbranche draait het om mensen. Dit betekent dat vooral van mensen meer flexibiliteit wordt verwacht. Dit zal gevolgen hebben voor bestaande arbeidsverhoudingen. Steeds meer zullen we zien dat arbeidskracht geleverd wordt door zzp'ers. Dit blijkt uit recente publicaties van de BNA. Deze ontwikkeling heeft gevolgen voor het toekomstige deelnemersbestand van het fonds. Het is van wezenlijk belang om samen met sociale partners toekomstscenario's te onderzoeken en hierop te anticiperen. Deze ontwikkeling is wel een serieuze bedreiging (of kans) voor de zelfstandigheid van het fonds. Het fonds zal open moeten blijven staan voor andere vormen dan de huidige vorm.

Op dit moment is er geen logische richting waarin het fonds kan bewegen. De architectenbranche heeft geen logische of vanzelfsprekende partner. Aansluiten bij een groter pensioenfonds of zelf kleeffonds worden, ligt dan ook niet voor de hand. Wettelijk biedt het multi-bpf en APF nu (nog) geen mogelijkheden.

Het fonds wordt professioneel bestuurd en het deelnemersbestand is stabiel. Vanuit deze aspecten is er geen noodzaak om op korte termijn te consolideren. De vraag van het fonds over de toekomst hoeft dan ook niet vanuit nood benaderd te worden, maar kan vanuit optimalisatie benaderd worden.

Dit geeft het fonds de tijd en de ruimte om te onderzoeken op welke wijze de belangen van de deelnemers, gewezen deelnemers, gepensioneerden en overige belanghebbenden van het fonds voor de lange termijn op een goede en evenwichtige wijze geborgd worden. Voorop staat dat deelnemers en pensioengerechtigden optimaal waar voor hun geld krijgen en dat de gekozen samenwerkingsvorm aantoonbaar kwalitatief beter moet zijn dan het zelfstandig voortzetten van het fonds.

In 2015 bespreekt het bestuur de mogelijkheden voor de beste vorm van het continueren van de pensioenregelingen voor de architectenbranche met de stakeholders: sociale partners, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. De beste vorm kan ook zijn het in de huidige vorm zelfstandig blijven. Daarnaast wordt waar mogelijk door het bestuur efficiënter gewerkt en wordt complexiteit in de pensioenregeling en -uitvoering gereduceerd. Ook wordt actief gezocht naar samenwerking met andere pensioenfondsen en pensioenuitvoerders om kosten te besparen, kwaliteit te verhogen en meerwaarde te genereren. Het fonds zal hiervoor een bijeenkomst plannen met andere pensioenfondsen om de mogelijkheden hiervoor te onderzoeken.

Het bestuur heeft uitgangspunten geformuleerd die de visie op zelfstandigheid verder aanscherpt. Daarbij zijn situaties geformuleerd waarbij het fonds de zelfstandigheid moet evalueren en moet kijken naar vormen van samenwerking of fusie om de consequenties te mitigeren.

Het betreft de volgende situaties:

1. Ontwikkelingen in het deelnemersbestand leiden tot te grote solidariteitsoverdrachten tussen groepen (zoals leeftijd, geslacht, et cetera) in vergelijking met een gemiddeld bedrijfstakpensioenfonds in Nederland.
2. De kosten per deelnemer ten opzichte van een gemiddeld pensioenfonds, zijn structureel te hoog en kunnen niet op een verantwoorde wijze worden verlaagd.
3. De stakeholders van het fonds herkennen zich niet meer in de zelfstandigheid van het fonds en vragen om samenwerking of fusie.
4. De financiële en bedrijfstechnische opzet van het fonds kan onvoldoende worden geborgd en het voldoen aan wet- en regelgeving komt onder druk te staan.
5. De bestuurlijke kwaliteit en continuïteit kunnen niet meer worden gegarandeerd.

Om meer inhoud te geven aan de bovenstaande criteria gaat het fonds concreet beschrijven waar de eigen zelfstandigheid, dan wel samenwerking met andere pensioenfondsen, op beoordeeld wordt. De categorieën worden onderverdeeld in 'kwaliteit', 'kwantiteit' en 'eisen/wensen van de stakeholders'.

4 Financieel beleid

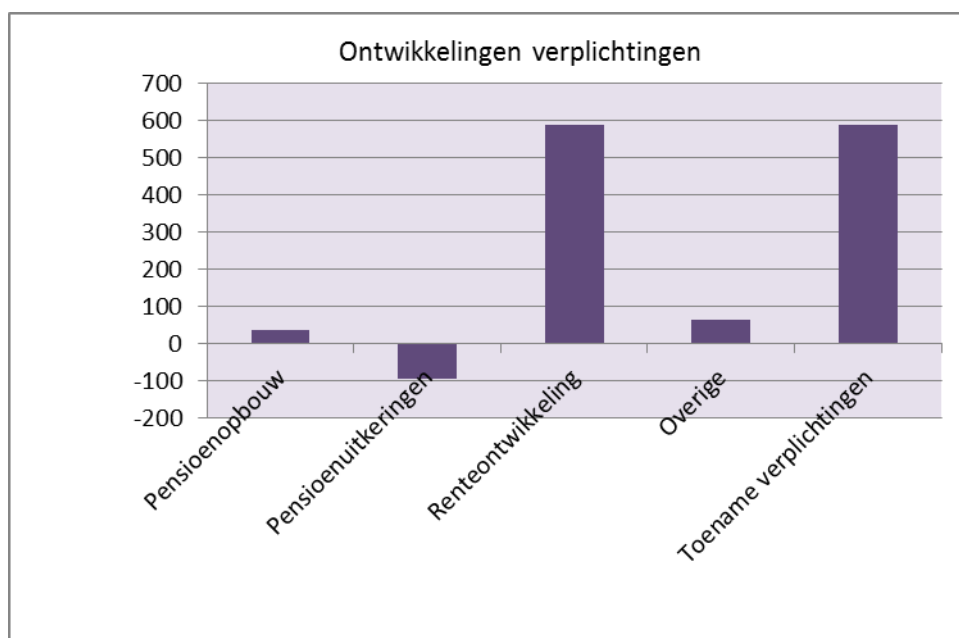
Het fonds wil aan de eerder omschreven statutaire doelstelling voldoen. Het is dus belangrijk dat het voldoende geld ontvangt, zodat er altijd genoeg middelen zijn om (toekomstige) uitkeringen te kunnen betalen. Het bestuur gebruikt hiervoor de beleidsinstrumenten premiebeleid, toeslagenbeleid en beleggingsbeleid.

4.1 Ontwikkelingen financiële positie

Verplichtingen met bijna 20% toegenomen

De belangrijkste taak van een pensioenfonds is pensioen te kunnen uitkeren aan de deelnemers. Volgens vaste regels berekent het fonds hoeveel vermogen het in kas moet hebben om deze individuele pensioenuitkeringen mogelijk te maken. Deze 'verplichtingen' zijn het afgelopen jaar met €588 miljoen, 19,7%, toegenomen. Bijgaande grafiek geeft de invloed van verschillende factoren op de verplichtingen weer.

Verplichtingen	€ mln.	%
Eind 2013	2.980	
Toename	588	19,7%
Eind 2014	3.568	

Werknemers bouwen als actieve deelnemers pensioen op. Het afgelopen jaar bedroeg deze pensioenopbouw 1,75% van de pensioengrondslag. Hierdoor groeiden de verplichtingen van het fonds met €35 miljoen. Aan de andere kant leidde de uitkering van pensioenen ertoe dat de verplichtingen met €95 miljoen afnamen. Per saldo leverden pensioenopbouw en uitkering in 2014 een daling van de verplichtingen met €60 miljoen op.

Rente

De verplichtingen van het pensioenfonds worden berekend met de marktrente. Als de rente daalt, stijgen de verplichtingen. Het pensioenfonds heeft dan meer vermogen nodig om aan zijn verplichtingen te voldoen. In 2014 daalde de marktrente fors. Hierdoor namen de verplichtingen met €587 miljoen toe.

Overige

De post 'overige' bestaat grotendeels uit de toename van de kostenvoorziening. Verder steeg de voorziening licht als gevolg van de gestegen levensverwachting.

Samenvattend

In 2013 namen de verplichtingen nog af. In 2014 stegen de verplichtingen fors. Dat komt in de eerste plaats door de dalende marktrente. Verder kwamen er minder pensioenrechten van werknemers bij dan er voor gepensioneerden af gingen. De kostenvoorziening in de verplichting is gestegen. De gestegen levensverwachting had dit jaar een gering effect op de verplichtingen.

Bezittingen met 19% toegenomen

De bezittingen namen in 2014 met €605 miljoen toe tot €3.789, een stijging van 19%. Bij de ontwikkeling van de bezittingen spelen verschillende factoren een rol. In bijgaande grafiek zijn deze gegroepeerd weergegeven.

Bezittingen	€ mln.	%
Eind 2013	3.184	
Toename	605	19,0%
Eind 2014	3.789	

Pensioenen

Het pensioenfonds ontving €53 miljoen pensioenpremie van werknemers en werkgevers en keerde €95 miljoen aan pensioenen uit aan pensioengerechtigden. Per saldo namen de bezittingen hierdoor met €42 miljoen af.

Vermogensontwikkeling

Zowel de aandelenmarkten als de vastrentende waarden markten lieten hoge resultaten zien. Het pensioenfonds behaalde bij elkaar een beleggingsresultaat van €660 miljoen.

Schenking SUA

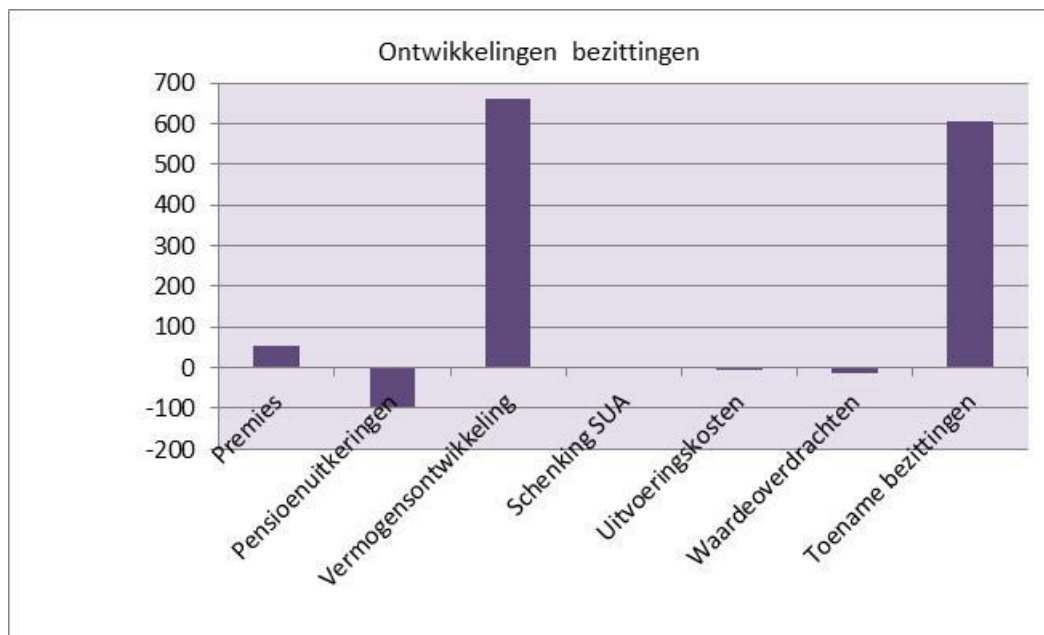
Bij de overgang van eindloon naar middelloon in 2006 is een aanvullingsregeling geïntroduceerd voor wie voor 1950 geboren is. De aanvullingsregeling wordt uitgevoerd door de SUA en liep tot eind 2014. Het bestuur van de SUA voorziet een batig saldo en heeft besloten €3 miljoen aan het pensioenfonds te schenken ter verhoging van de algemene reserve.

Uitvoeringskosten

Het bestuur let scherp op de kosten van de uitvoering van de pensioenregeling. De kosten namen in 2014 iets af ten opzichte van 2013, van €3.343 in 2013 naar €3.257 in 2014.

Samenvattend

De vermogensontwikkeling leidde tot een voornaamste toename van de bezittingen van het pensioenfonds. Niet eerder werd een jaar met een hoger vermogen afgesloten.

Let op: deze getallen zijn niet in duizendtallen, maar in miljoenen.

4.2 Evaluatie herstelplan

Het fonds had in 2014 een herstelplan. In 2014 heeft het bestuur de onderstaande maatregelen genomen in het kader van het herstelplan:

- tijdelijke verlaging van het opbouwpercentage naar 1,75%;
- geen toeslagverlening en
- het premiepercentage van 30,3% van de pensioengrondslag wordt gehandhaafd.

Eind 2013 was de dekkingsgraad voldoende hoog zodat in april 2014 geen tweede korting hoefde plaats te vinden. In verband met de invoering van het nieuwe financiële toetsingskader per 1 januari 2015 is het langetermijnherstelplan beëindigd.

De dekkingsgraad aan het einde van het boekjaar bedraagt 106,2%. De vereiste dekkingsgraad is gesteld op 116,4%.

4.3 Schenking Stichting Uittreden Architectenbranche

De Stichting Uittreden Architectenbureaus (SUA) is vanaf 1989 meerdere jaren vrijgesteld van het betalen van pensioenpremies aan het pensioenfonds. Het totaalbedrag van de in het verleden vrijgestelde pensioenpremie bedraagt bij benadering €20 miljoen. Door het bestuur van de SUA is besloten het restant van het vermogen van de SUA, nadat aan alle financiële verplichtingen is voldaan, ten gunste te laten komen aan het pensioenfonds. De SUA heeft vooruitlopend op de liquidatie een voorschot van €14 miljoen aan het pensioenfonds geschonken in 2013. In navolging hiervan is in 2014 €3 miljoen geschonken; aan deze schenkingen zijn geen nadere voorwaarden verbonden. Voor deze schenkingen is vrijstelling van de fiscus verkregen.

4.4 Toeslag

Het bestuur van het fonds bepaalt jaarlijks of, en in welke mate, per 1 juli toeslag kan worden verleend op de opgebouwde aanspraken en pensioenuitkeringen. Sinds de invoering van de middelloonregeling is er een onderscheid tussen de voorwaardelijke toeslagen voor actieven en niet-actieven. De voorwaardelijkheid is door het bestuur vormgegeven met een toeslagenbeleid dat toekenningen afhankelijk stelt van de hoogte van de aanwezige dekkingsgraad. Het fonds reserveert hiervoor geen geld en brengt hiervoor geen pensioenpremie in rekening.

Bij de toeslagverlening wordt voor actieve deelnemers zo veel mogelijk de salarisontwikkeling in de bedrijfstak gevolgd. Het fonds kijkt naar het percentage waarmee de cao-lonen in een periode van twaalf maanden zijn gestegen.

Bij de toeslagverlening wordt voor de pensioenuitkeringen aan pensioengerechtigden zo veel mogelijk de stijging van de cao-lonen in de bedrijfstak en die van het prijsindexcijfer gevolgd. Het fonds kijkt naar het gemiddelde waarmee die in een periode van twaalf maanden zijn gestegen. De stijging van de cao-lonen vormt het maximum. De salarisstijging in de branche was 0%.

Per 1 juli 2014 zijn de pensioenen niet verhoogd. De achterstand in toeslagverlening is voor actieve deelnemers 8,7% en voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers 10,9%. Dit is exclusief de korting op de pensioenaanspraken van 2,8% die in 2013 is doorgevoerd.

Het bestuur betreurt dat het fonds al enkele jaren heeft moeten besluiten geen toeslagen te verlenen aan actieve en niet-actieve deelnemers aan het fonds. Het bestuur heeft de toeslag ambitie van het fonds niet kunnen waarmaken. Om de belangen van de verschillende generaties binnen het pensioenfonds evenwichtig te behartigen, is het indexatiebeleid per 1 januari 2015 terughoudender. De financiële positie van het fonds wordt hierdoor versterkt. Het hogere vermogen draagt bij aan het verbeteren van de toeslagverwachtingen op langere termijn en het verminderen van de kans op korting van de

pensioenaanspraken.

4.5 Kosten uitvoering pensioenbeheer

Het bestuur maakt voor de uitvoering van de regeling diverse kosten. Pensioenfondsen moeten de premie innen, de administratie bijhouden, het vermogen beleggen en het pensioen uitkeren. Het bestuur vindt het vanzelfsprekend dat scherp op alle kostensoorten gelet wordt. Dit heeft geresulteerd in een daling van de totale kosten. Deze onderstaande uitsplitsing van kosten sluit aan bij de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

De kosten van pensioenbeheer bedragen voor 2014 in duizendtallen: €3.257 (in 2013 was dit €3.343). Omgerekend is dit €169 (niet in duizendtallen) per deelnemer en pensioengerechtigde (2014: 6.762 + 12.446). In de jaarrekening worden deze kosten nader gespecificeerd. Over 2013 bedroegen de kosten €176 (niet in duizendtallen) per deelnemer en pensioengerechtigde (2013: 7.063 + 11.972).

De uitvoeringskosten kunnen aan de volgende betrokkenen worden toegerekend:

	2014	2013	2012
Kosten deelnemers en pensioengerechtigden	1.190	1.639	1.790
Kosten werkgevers	360	381	424
Kosten bestuur en financieel beheer	1.707	1.323	1.001
Totaal	3.257	3.343	3.215

Kosten deelnemers en pensioengerechtigden

De kosten van de deelnemers en gepensioneerden hebben betrekking op alle werkzaamheden die in de pensioenadministratie moeten worden verricht om de aanspraken juist te administreren en de deelnemer volledig te informeren. Denk hierbij aan de pensioentoekenningen, betalen uitkeringen, verwerken waardeoverdrachten, afkoop, helpdesk en communicatie met deelnemers en pensioengerechtigden.

Kosten werkgevers

De werkgeverskosten hebben betrekking op de activiteiten die voortvloeien uit de contacten met de werkgevers. Het gaat om kosten voor de aanlevering en verwerking van de werknemersgegevens, de aanmaak van premienota's en de premie-incasso, helpdeskwerkgever en communicatie met werkgevers. Hierbij horen ook de kosten voor het aansluiten van nieuwe werkgevers.

Kosten bestuur en financieel beheer

De kosten van bestuur en financieel beheer hebben betrekking op kosten verbonden aan het besturen van het fonds, het bestuursbureau, het secretariaat van het bestuur, de externe toezichthouders AFM en DNB, de interne toezichthouders raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan en de adviseurs. Deze kosten zijn ten opzichte van 2013 toegenomen, onder andere vanwege de gestegen toezichtkosten, de toegenomen vergaderdruk, de noodzakelijke voorbereiding op besluitvorming, uitvoeringstechnische zaken en verscherpte deskundigheidseisen.

Het bestuur zoekt actief naar samenwerking met andere pensioenfondsen en pensioenuitvoerders om kosten te besparen, kwaliteit te verhogen en meerwaarde te genereren.

De kosten voor vermogensbeheer worden in hoofdstuk 6 verder uitgesplitst.

5 Risicobeheer

5.1 Inleiding

Pensioenfondsbesturen moeten voldoen aan alle wet- en regelgeving en controle hebben over alle risico's die zich voordoen. De Pensioenwet verplicht het bestuur tot het treffen van maatregelen voor een integere en beheerste bedrijfsvoering. Deze verplichting gaat verder dan de maatregelen die het bestuur heeft getroffen op het gebied van compliance en de gedragscode die het fonds heeft. Het gaat om een integraal risicobeleid, waarbij in de breedste zin risico's in kaart worden gebracht.

Ondanks dat het bestuur werkzaamheden heeft uitbesteed aan derden, blijft het bestuur uiteindelijk altijd eindverantwoordelijk. Deze verantwoordelijkheid kan het bestuur niet delegeren. Daarbij vergt integraal risicomanagement een continue beoordeling en waar nodig bijsturing. Integraal risicomanagement is niet statisch. Het moet worden aangepast aan de veranderende omstandigheden. Dat vraagt van het bestuur risicobewustzijn, gezond verstand, kennis en een voortdurende kritische houding.

Bij integraal risicomanagement gaat het ook om hoe een bestuur omgaat met de 'soft controls' die horen bij het besturen van het pensioenfonds. Hierbij sluit het fonds aan bij de aanpak FOCUS van DNB, waarin gedrag en cultuur centraal staan.

Risicobeheerraamwerk

Het fonds heeft vanaf 2013 een start gemaakt met risicomanagement op basis van een bedrijfsbrede, uniforme en integrale risicomanagementmethodiek. Daardoor kunnen weloverwogen keuzes worden gemaakt ten aanzien van het gewenste geheel van beheersmaatregelen die bijdragen aan het 'in control' zijn als pensioenfonds. Door het op structurele wijze en uniform in kaart brengen van de risico's en van de effectiviteit van de getroffen beheersmaatregelen, heeft het fonds inzicht in de mate waarin het zijn organisatie beheerst. Dit raamwerk is de basis waarop beslissingen door het bestuur genomen worden.

Risicocategorieën

Het fonds maakt gebruik van een dynamisch risicobeheerraamwerk, gebaseerd op de FIRM-methodiek van DNB. In deze methodiek worden tien risicocategorieën onderscheiden:

1. Matching-/renterisico.
2. Marktrisico.
3. Kredietrisico.
4. Verzekeringstechnisch risico.
5. Omgevingsrisico.
6. Operationeel risico.
7. Uitbestedingsrisico.
8. IT-risico.
9. Integriteitsrisico.
10. Juridisch risico.

Nu de uitwerking van genoemde risicocategorieën is geanalyseerd, komt de nadruk te liggen op het voortdurend onderhouden van het risicobeheerraamwerk. Voor de risicocategorieën zijn de mogelijke risico's, de daarop van toepassing zijnde beheersmaatregelen en de nog openstaande acties vastgesteld.

Maken van de risico-inschattingen

In 2013 is het bestuur gestart met het maken van de risico-inschattingen op waarschijnlijkheid en impact voor alle risicocategorieën. Per risicocategorie zijn er drie risico-inschattingen gemaakt:

De hoogte van de risico-inschatting is ingedeeld naar laag, beperkt, aanzienlijk of hoog. Door alle risico's op deze gestructureerde wijze te beoordelen en inzichtelijk te maken, is de status van de risico's in kaart gebracht.

In 2014 is een verdiepingsslag gemaakt op vier risicocategorieën (het uitbestedings-, omgevings-, IT- en operationeel risico). Voor deze risicocategorieën is bepaald hoe wordt omgegaan met de kansen op waarschijnlijkheid en impact ten aanzien van inherent-, residu- en gewenst risico. In 2015 wordt dit proces vervolgd voor het verzekeringstechnisch-, integriteits- en juridisch risico, evenals de financiële risicocategorieën (matching-/rente-, markt-, kredietrisico).

Beleid risicobeheer (artikel 19 en 23 Code):

- passende risicostrategie (doelstellingen op bestuursniveau);
- passend risicobeleid (te volgen procedures en regels);
- toelichting risicobereidheid (hoeveel risico vindt het bestuur acceptabel);
- afweging van risico's en risicobeheersing bij bepalen van beleid en nemen van besluiten (inclusief vastlegging van deze risicoafweging) en
- inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.

5.2 Vooruitblik naar 2015

In 2015 wordt het risicoraamwerk afgerond en wordt het actueel gehouden. Om nieuwe risico's tijdig te signaleren, staat het bestuur elke bestuursvergadering stil bij nieuwe, mogelijke risico's en stelt zichzelf continu de vraag: "Waar lig ik nu wakker van?" Het risicobeheerraamwerk wordt regelmatig besproken in het bestuur en wordt per kwartaal gemonitord door de IRM-commissie.

In het kader van risicobeheer zijn in 2015 de volgende punten geformuleerd:

- het renterisico: het verminderen van het renterisico via een uitbreiding van de rentehedge;
- het omgevingsrisico: het verder onderzoek doen naar de toekomstmogelijkheden van het fonds;
- het operationeel risico: het, in overleg met sociale partners, analyseren van de uitvoeringstechnische en communicatieve aspecten van de wijzigingen in het nFTK;

- het uitbestedingsrisico: de evaluatie van de Service Level Agreement van Pensioenbeheer en het inrichten van de rapportages van de fiduciair manager en
- het integriteitsrisico: het opvolgen van de aanbevelingen van DNB inzake het onderzoek Belangenverstremeling.

6 Vermogensbeheer

6.1 Inleiding

Visie op vermogensbeheer

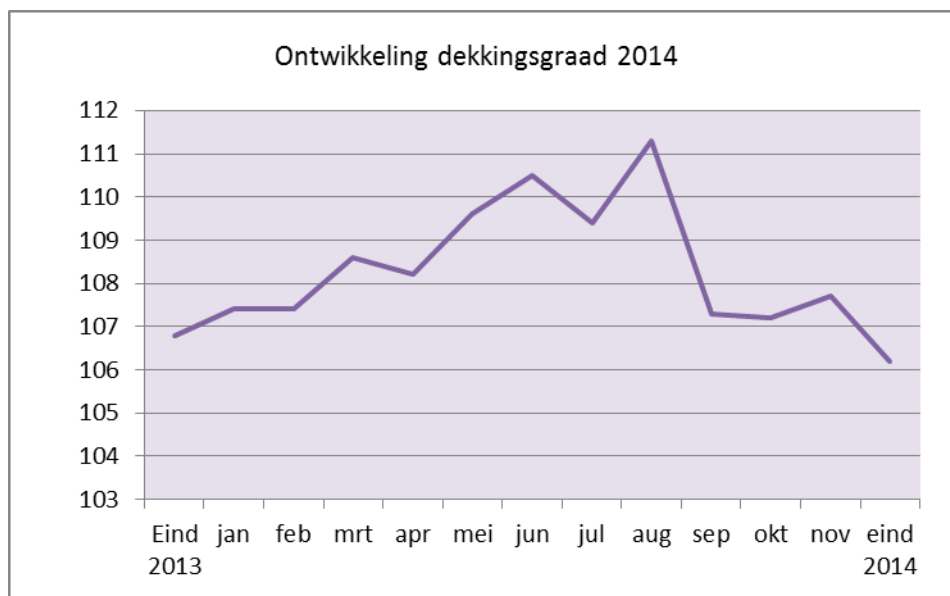
Het bestuur moet alleen beleggen in producten die het begrijpt en kan uitleggen aan de deelnemers. Het fonds belegt maatschappelijk verantwoord en houdt bij de beleggingsactiviteiten bewust rekening met de invloed van milieu-, sociale factoren en beginselen van goed bestuur. Voor een langetermijnbelegger levert actief beleggen en de daarbij behorende kostenstructuur geen aantoonbare meerwaarde op.

Goed beleggingsjaar

Zowel de aandelenmarkten als de vastrentendewaardenmarkten lieten, net als vorig jaar, hoge resultaten zien. De totale beleggingsportefeuille, inclusief de rentehedge, leverde een rendement van 20,9%. Belangrijkste oorzaken waren het stimulerende monetaire beleid van de ECB, de mede daardoor dalende rente in de eurolanden en de aantrekkende economie in de Verenigde Staten. Het vermogen groeide van €3,17 naar €3,78 miljard.

Desondanks dalende dekkingsgraad

De dalende rente zorgde er echter ook voor dat de verplichtingen van het pensioenfonds sterk in waarde toenamen. Deze stijging was groter dan de toename van het vermogen, waardoor de dekkingsgraad daalde.

Gevoerde beleid

Het in 2014 gevoerde beleggingsbeleid van het fonds is vastgelegd in het beleggingsplan en de beleggingsrichtlijnen. Deze zijn gebaseerd op een ALM-studie, waarmee op lange termijn wordt geëvalueerd welke portefeuille goed past bij de verplichtingen van het pensioenfonds. Daarbij wordt beoordeeld welk rendement moet worden behaald en welke risico's (zoals sterke daling van aandelenkoersen of rente) het pensioenfonds daarvoor wil accepteren. Op basis van deze studie was het vermogen in 2014 als volgt verdeeld:

Zakelijke waarden	58%
aandelen en private equity	38%
vastgoed en infrastructuur	10%
hoogrentende obligaties	10%
Vastrentende waarden	42%
staatsobligaties	13%
bedrijfsobligaties	15%
hypotheken	14%

Verder volgt uit deze studie dat het renterisico, het risico dat de dekkingsgraad daalt door een rentedaling, voor de helft is afgedekt. Daarmee heeft het fonds nog wel last van rentedalingen, maar ook baat bij een eventuele rentestijging. Hiervoor zijn de obligaties, hypotheken en renteswaps opgenomen in de portefeuille. Ten opzichte van de verplichtingen veranderen die op eenzelfde manier in waarde als de rente wijzigt. Maar aangezien in 2014 de rente is gedaald, heeft het beleid negatief uitgewerkt op de dekkingsgraad. Het valutarisico was grotendeels afgedekt.

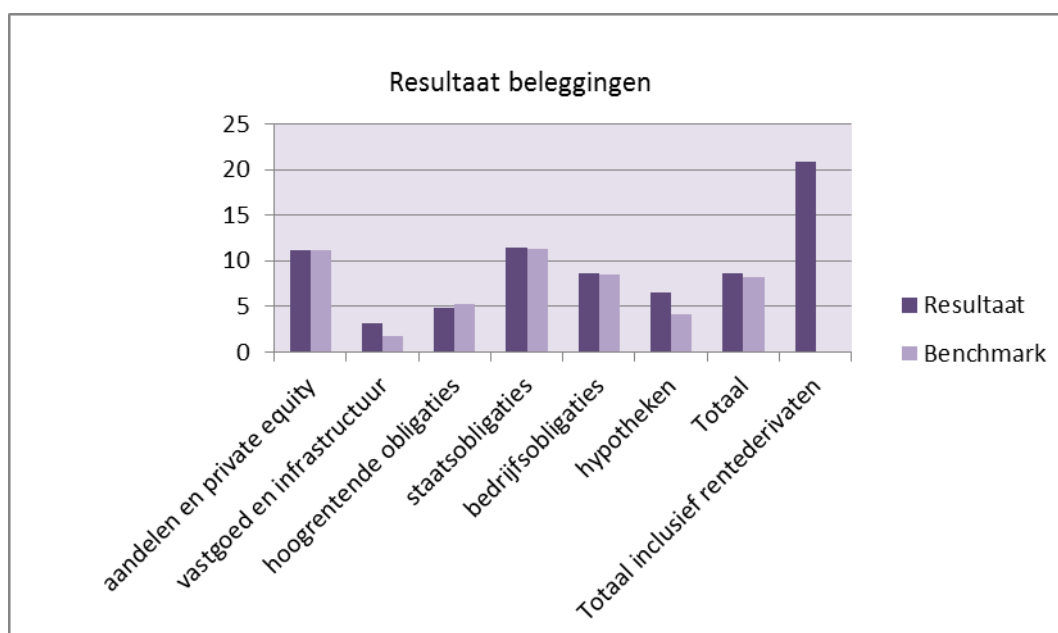
Conform het beleggingsplan zijn de categorieën Private Equity en Infrastructuur niet verder uitgebreid. Aanleiding zijn de twijfels of deze categorieën voldoen aan de beleggingsbeginselen begrijpelijkheid en beheersbaarheid. Een andere aanpassing is de uitbreiding van het belang in particuliere hypotheken met ongeveer 3%, gedeeltelijk ten koste van zakelijke hypotheken. Uitbreiding van Emerging Markets Debt met 1% is in 2014 niet doorgevoerd vanwege een onderzoek naar de geschiktheid van de huidige beleggingsoplossing.

Binnen de categorie Bedrijfsobligaties is de weging naar financiële instellingen gemaximeerd op 25%. Het toevoegen van een maximumgewicht vermindert het concentratierisico in de portefeuille zonder dat dit ten koste gaat van het verwachte risico en rendement.

De behaalde rendementen

Het totale rendement kwam uit op 20,9%. Dit was als volgt opgebouwd:

	portefeuille	benchmark	verschil
Zakelijke waarden	8,7%	8,5%	0,2%
aandelen en private equity	11,1%	11,1%	0,0%
vastgoed en infrastructuur	3,2%	1,8%	1,4%
hoogrentende obligaties	4,9%	5,2%	-0,3%
Vastrentende waarden	8,8%	8,0%	0,8%
staatsobligaties	11,4%	11,3%	0,1%
bedrijfsobligaties	8,6%	8,5%	0,1%
hypotheken	6,5%	4,1%	2,5%
Totaal	8,7%	8,2%	0,5%
Totaal inclusief rentederivaten	20,9%		

Het rendement op aandelen kwam uit op 11,1%. Alle regio's droegen flink positief bij, de niet-beursgenoteerde aandelen in de private-equityportefeuille stegen met ruim 17% het meest. Het rendement op eurostaatsobligaties was 11,4%; het gevolg van de dalende rente. Bedrijfsobligaties en hypotheken bleven daar wat bij achter, vooral vanwege de lagere rentegevoeligheid. De beleggingen in infrastructuur lieten een rendement zien van ruim 14%. Vastgoed was de categorie die achterbleef met slechts 0,9% rendement, de beleggingen in infrastructuur tilden deze categorie toch naar een rendement van 3,2%. De renteswaps droegen ruim 11% bij aan het totale rendement. De portefeuille van swaps mag, om het beheer efficiënt te houden, binnen grenzen afwijken van het beleid. Dat heeft dit jaar tot een extra resultaat van €20 miljoen geleid. Vanwege de valutahedge had de sterke waardestijging van de US dollar en de Zwitserse frank maar een beperkt effect.

Per saldo is gedurende 2014 een goed gespreide portefeuille aangehouden met beheerste risico's. De rente had een dominante impact op de dekingsgraad via de sterke waardestijging van de verplichtingen. De goede beleggingsrendementen konden dit maar gedeeltelijk compenseren.

Prestaties van de vermogensbeheerders

De vermogensbeheerders worden beoordeeld op de mate waarin zij de benchmark 872, gebaseerd op het gemiddelde markttrendement, kunnen verslaan. In 2014 is de vermogensbeheerder PGGM daarin geslaagd. De beleggingsbeslissingen die in de verschillende portefeuilles door PGGM zijn genomen, hebben tot een extra rendement geleid van 0,2%. Zonder deze bijdrage zou het totale rendement navenant lager zijn uitgekomen. Het vastgoedbeheer door SAREF heeft het juist wat slechter gedaan dan de benchmark, de hypotheekportefeuille juist weer beter. Per saldo is over de gehele portefeuille 0,4% extra rendement behaald door de vermogensbeheerders.

Ontwikkelingen in 2014

Uitbesteding fiduciair management aan F&C

Gedurende 2014 is een uitgebreid uitbestedingstraject voor fiduciair management afgerond. Aanleiding voor het traject was de behoefte om in de steeds complexer wordende omgeving voor pensioenfondsen een verdere professionalisering van het vermogensbeheer te realiseren. Het bestuur wenst daarvoor een sterke beheersing van de risico's te verwezenlijken en de afhankelijkheid van de dienstverlenende partijen te beperken. Daarom is besloten een verdere scheiding van fiduciair management, uitvoering en rapportage en controle aan te brengen. Sinds 2013 worden van de onafhankelijke custodian rapportages ontvangen of het vermogensbeheer binnen de afspraken plaatsvindt (compliance) en of de rendementen op een correcte wijze worden berekend. Sinds november 2014 verzorgt de custodian ook de bewaring van de staatsobligaties en de financiële administratie van het vermogensbeheer van het pensioenfonds.

Het fiduciair management betreft de strategische advisering over het vermogens- en risicobeheer, het verzorgen van de risico- en vermogensbeheerrapportages en het toezicht op de vermogensbeheeractiviteiten van PGGM. PGGM blijft namelijk een belangrijke vermogensbeheerder voor het fonds. Ook de risicobeheersingsportefeuille (staatsobligaties en renteswaps) is onderdeel van de fiduciaire dienstverlening vanwege de grote samenhang met de advisering.

Bij de selectie zijn de beleggingsbeginselen van het fonds, cultuurkenmerken en kostenbewustzijn nadrukkelijk meegewogen. De selectie is uitgevoerd binnen de kaders die het fonds aan grote uitbestedingstrajecten stelt en begeleid door een werkgroep. Het traject bestond uit een schriftelijke inventarisatie van mogelijke kandidaten, een referentenonderzoek, (interactieve) sitevisits bij de topkandidaten, de offertefase en het due-diligence-onderzoek.

Op basis hiervan is de contractfase ingegaan met F&C, waaraan het fiduciair management uiteindelijk kon worden gegund. Gedurende de tweede helft van 2014 zijn de activiteiten van F&C gefaseerd gestart; per 1 januari 2015 zijn deze volledig operationeel.

Transitie vastgoedportefeuille

Het fonds heeft in zijn vastgoedbeleggingsstrategie de wens uitgesproken om zijn vastgoedportefeuille minder complex en meer liquide te maken. Om dit te bereiken, is onderzocht hoe de discretionaire portefeuille kan worden afgebouwd en vervangen door vastgoedfondsen. Met ondersteuning van een gespecialiseerde adviseur zijn meerdere varianten en partijen beoordeeld. Het traject zit in de laatste fase van afwikkeling en zal naar verwachting gedurende 2015 kunnen worden afgerond.

ALM

In de tweede helft van 2014 is een nieuwe ALM-studie uitgevoerd vanwege de nieuwe regelgeving, de nieuwe pensioenregeling die sociale partners zijn overeengekomen en de veranderde economische omstandigheden. Op basis daarvan is besloten het risico van de beleggingsportefeuille enigszins te verminderen door meer renterisico af te dekken en minder in zakelijke waarden (aandelen) te beleggen. Deze wijzigingen zijn vastgesteld in het beleggingsplan 2015 en worden in 2015 en de daaropvolgende jaren geleidelijk doorgevoerd.

Verantwoord beleggen beleid

In 2014 is het verantwoord beleggen beleid geëvalueerd. Daarbij is de nadruk op het belang van verantwoord beleggen herbevestigd. Vanuit rentmeesterschap voelt het fonds een maatschappelijke betrokkenheid om verantwoord en fatsoenlijk om te gaan met de aan ons toevertrouwde middelen. Activiteiten op het gebied van verantwoord beleggen moeten bijdragen aan verantwoorde, stabiele en goede beleggingsresultaten. Om vanuit rentmeesterschap op een verantwoorde manier om te gaan met de aan ons toevertrouwde middelen, spreekt het fonds zijn uitvoerders en andere dienstverleners erop aan dat zij binnen de randvoorwaarde van acceptabele uitvoeringskosten, invulling geven aan het beleid van het fonds. Ook wordt een initiatief gestart om met de eigen sector de verantwoord beleggen karakteristieken van vastgoedbeleggingen te verbeteren.

Het fonds heeft de ambitie om dit beleid terug te zien in een hoge positie in de jaarlijkse VBDO-index. De positie daalde in 2014 echter van plek 6 naar plek 10. De analyse van deze daling heeft een aantal verbeterpunten opgeleverd zoals het stellen van concrete, kwantitatieve doelen voor externe dienstverleners. Hiermee gaat het bestuur in 2015 aan de slag.

Wet- en regelgeving

Op het gebied van de voorgenomen invoering van een Europese belasting op financiële transacties zijn weinig concrete ontwikkelingen te melden. Ten aanzien van de EMIR-regelgeving is bekend geworden dat invoering daarvan is uitgesteld naar medio 2017. Deze ontwikkelingen worden gevolgd; het is op dit moment nog niet aan de orde om het beleggingsbeleid hierop aan te passen.

Vooruitzichten

Met ingang van 2015 zullen de uitkomsten van de recent uitgevoerde evaluatie van het strategische beleggingsbeleid (ALM) worden doorgevoerd. Het betreft het geleidelijk verminderen van beleggingsrisico's via het verkleinen van het belang in zakelijke waarden en het verminderen van het renterisico via een uitbreiding van de rentehedge. Daarnaast zal de in 2014 ingezette beweging worden afgerond om de discretionaire vastgoedbelangen om te zetten in participaties in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen.

Kosten van vermogensbeheer

Het pensioenfonds volgt in de presentatie van de kosten van vermogensbeheer de Aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie zoals gepubliceerd in november 2011 en de Nadere uitwerking kosten vermogensbeheer herziene versie met aanvullingen van de Pensioenfederatie zoals gepubliceerd in oktober 2013.

Vermogensbeheerkosten

In 2014 zijn de vermogensbeheerkosten gestegen van €10,7 miljoen in 2013 naar €12,0 miljoen in 2014. Op basis van het gemiddelde belegd vermogen van €3.503 miljoen zijn de kosten licht gestegen naar 0,34% (2013: 0,33%). Per deelnemer/pensioengerechtigde zijn de kosten gestegen van €557 naar €624 per deelnemer/pensioengerechtigde. De vermogensverdeling bestaat voor 58% uit zakelijke waarden, waarvan een beperkt deel in alternatieve categorieën en 42% vastrentende waarden. Daarnaast wordt een belangrijk deel van het beheer (semi-)passief uitgevoerd. Vandaar dat het pensioenfonds zich herkent in vermogensbeheerkosten die relatief laag uitkomen. Het realiseert zich hierbij wel dat de transactiekosten niet volledig zijn, aangezien ten aanzien van de beleggingsfondsen waarin wordt deelgenomen alleen de in- en uitstapkosten inzichtelijk kunnen worden gemaakt.

De kosten van het vermogensbeheer zijn verdeeld over drie partijen, te weten: Syntrus Achmea Real Estate & Finance, PGGM en F&C. In onderstaande tabel zijn de vermogensbeheerkosten 2014 opgenomen.

Vermogensbeheerder	2014	2013
Syntrus Achmea Real Estate & Finance		
Beheerfee vastgoed	1.769	1.715
Beheerfee hypotheek	1.225	816
Performancegerelateerde kosten	-	-
Totaal	2.994	2.531
PGGM		
Beheerkosten	6.130	6.457
Performancegerelateerde kosten	1.851	1.085
Transactiekosten	348	779
Restitutie	-66	-178
Totaal	8.263	8.143
F&C		
Beheerkosten	523	-
Performancegerelateerde kosten	-	-
Totaal	523	-
Overige	222	-
Totaal	12.002	10.674

Hieronder volgt een toelichting op de vermogensbeheerkosten.

In de vermogensbeheerkosten (exclusief performancegerelateerde vergoedingen) zijn opgenomen de beheervergoedingen die gebaseerd zijn op geïnvesteerde of toegezegde bedragen, vaste overeengekomen vergoedingen, bewaarloon en overige kosten. Van de kosten in met name het laatste kwartaal van 2014 is een deel gebaseerd op schattingen of voorlopige opgaven

SAREF

De toename van de beheerfee hypotheek is het gevolg van de toename van het belegd vermogen in deze vermogenscategorie.

PGGM

In de performancegerelateerde vergoedingen zijn de vergoedingen opgenomen die gebaseerd zijn op afgesproken resultaatdoelstellingen. De performancegerelateerde vergoedingen voor private-equitymanagers zijn gebaseerd op de positieve resultaten in het huidige verslagjaar. Bij bepaling van de performancegerelateerde vergoedingen worden ook de resultaten van de private-equitybeleggingen van voorgaande jaren meegenomen. Om de performancegerelateerde vergoedingen te kunnen toerekenen aan het huidige verslagjaar, zijn aanvullende reserveringen gemaakt.

F&C

Per medio 2014 wordt de fiduciaire advisering door F&C uitgevoerd. In het vierde kwartaal is het beheer van de matchingportefeuille eveneens bij F&C neergelegd. Door deze wijzigingen verschuiven kosten van PGGM naar F&C, per saldo wordt over deze diensten een kostenbesparing gerealiseerd.

Overig

Dit betreft kosten van de custodian en advieskosten.

Transactiekosten

In het onderstaand overzicht zijn de transactiekosten naar soort opgenomen.

Transactiekosten per beleggingscategorie (x €1.000)	2014	2013
Vastgoed	10	213
Aandelen	57	103
Private equity	155	112
Vastrentende waarden	220	168
Totaal kosten vermogensbeheer	442	596

Transactiekosten vormen een aparte kostensoort, waarbij geldt dat de kosten worden bepaald door soort en omvang van de transacties die binnen de beleggingsportefeuille plaatsvinden. De gepresenteerde transactiekosten kunnen niet worden vergeleken, omdat op de markt geen benchmarks of normen beschikbaar zijn. Het pensioenfonds belegt voor een groot deel in beleggingsfondsen. De in- en uitstapkosten die het pensioenfonds betaalt aan deze beleggingsfondsen, zijn een indicatie van de kosten die de beheerders van de beleggingsfondsen maken om de financiële instrumenten aan te kopen of te verkopen. Als beleggingsfondsen geen in- en uitstapkosten in rekening brengen, wordt – als dat mogelijk is – wel door deze fondsen heen gekeken naar de kosten die de beheerders van de beleggingsfondsen maken om de financiële instrumenten aan te kopen of te verkopen.

Transactiekosten voor het onderhouden van de beleggingsfondsen zijn niet meegenomen. De Pensioenfederatie heeft aanbevelingen gedaan om ook deze kosten inzichtelijk te maken. Het bestuur omarmt de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en streeft ernaar om samen met het vermogensbeheer ook deze kosten transparant te maken. Op dit moment zijn er ten aanzien van deze kosten echter onvoldoende gegevens beschikbaar.

De aan- en verkoopkosten bij directe belegging in beleggingstitels zijn schattingen, waarvan de uitkomsten periodiek worden afgestemd met de relevante externe tegenpartijen. Deze kosten bestaan grotendeels uit kosten van brokers en

transactiekosten die onderdeel uitmaken van de spread tussen bied- en laatkoersen. Voor de acquisitiekosten die betrekking hebben op directe transacties in illiquide beleggingen, worden de werkelijk in rekening gebrachte kosten als transactiekosten genomen. Deze kosten bestaan veelal uit kosten van adviseurs.

De inzichtelijk gemaakte transactiekosten bedragen 0,01% van het gemiddeld belegd vermogen.

Aansluiting met de jaarrekening

In de jaarrekening zijn alleen de kosten die direct bij het pensioenfonds in rekening worden gebracht opgenomen, overeenkomstig de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving. De Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie nemen naast de directe kosten ook de indirecte kosten mee en maken expliciet onderscheid tussen vermogensbeheerkosten en transactiekosten. De indirecte vermogensbeheerkosten en indirecte transactiekosten maken in de jaarrekening onderdeel uit van de waardeveranderingen van de beleggingen.

7 Verantwoordingsorgaan

Op 1 juli 2014 zijn de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan opgegaan in een nieuw verantwoordingsorgaan gestart.

Vanuit haar nieuwe rol in de driehoek tussen bestuur (besturen), raad van toezicht (toezicht houden) en verantwoordingsorgaan (beoordelen) legt het bestuur verantwoording af over het gevoerde beleid, het handelen en de keuzes voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan geeft dit oordeel aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening onder de voorwaarde van afgeven van een goedkeurende verklaring door de externe accountant, de schone verklaring van de certificerend actuaris (afgezien van de onvoldoende financiële positie in verband met het reservetekort) en andere informatie zoals de bevindingen van de raad van toezicht.

De adviesrol van het verantwoordingsorgaan is nader omschreven in het bestuursverslag bij paragraaf 2.3 'Het verantwoordingsorgaan'.

7.1 Review Oordeel 2013

Het verantwoordingsorgaan concludeert, dat alle adviezen en aanbevelingen uit haar oordeel 2013 door het bestuur zijn overgenomen.

7.2 Oordeel 2014

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2014 positieve adviezen uitgebracht over:

- De bindende voordracht van de leden van de raad van toezicht, die per 1 juli 2014 zijn benoemd.
- Het (aangepaste) beloningsbeleid van het bestuur per 1 juli 2014.
- Het premiebeleid voor 2015.
- Het communicatiebeleidsplan 2015.

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2014 negatief geadviseerd over het beloningsbeleid voor de raad van toezicht, waarbij het bestuur het advies niet heeft overgenomen.

Het verantwoordingsorgaan beoordeelt het beleid van het bestuur op een aantal hoofdthema's, die in een norm- of beoordelingskader, bevindingen en oordeel nader woden beschreven.

- 7.2.1 Uitbesteding
- 7.2.2 Premiebeleid
- 7.2.3 Beleggen en risico's
- 7.2.4 Toeslag (Indexatie)
- 7.2.5 Communicatie
- 7.2.6 Governance
- 7.2.7 Toekomst (De lange termijn)

7.2.1 Uitbesteding

Het pensioenbeheer is uitbesteed aan Syntrus Achmea, het vermogensbeheer aan PGGM voor de beleggingen en SAREF voor het vastgoed. Het bestuur dient te allen tijden 'in control' te zijn.

Bevindingen:

Syntrus Achmea voldoet al geruime tijd niet aan de gestelde eisen, waardoor de administratieve uitvoering van de pensioenregeling niet op niveau is. De kwaliteit en klanttevredenheid (vooral bij werkgevers) schiet tekort, het residurrisico van de kwaliteit wordt door het bestuur als 'aanzienlijk' gekenmerkt, waardoor het totale residurrisico hoger is dan het gewenste risico. Het bestuur heeft een actieplan opgesteld en probeert door frequenter contact, de performance van Syntrus Achmea positief te beïnvloeden.

In de loop van 2014 is, mede op advies van het verantwoordingsorgaan, het selectietraject voor fiduciair management afgerond, en dit heeft geresulteerd in het contracteren van F&C per 1 januari 2015.

Oordeel:

De kwaliteit van de administratieve uitvoering van de pensioenregeling ligt op een aantal onderdelen niet op het niveau dat van een serieuze partner verwacht mag worden. Het bestuur is en blijft verantwoordelijk voor wat de uitvoeringsorganisaties doen. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat snel verbeteringen zichtbaar moeten worden op deze onderdelen, en steunt het bestuur in haar zoektocht naar een eventueel andere uitvoerder. Het verantwoordingsorgaan realiseert zich dat aan het veranderen van pensioenuitvoerder risico's verbonden zijn en wil graag op de hoogte blijven van de besluitvorming en beleidskeuzes van het bestuur.

Door de spreiding van de verantwoordelijkheden voor de beleggingen over een fiduciair manager, een vermogensbeheerder en een custodian, is de afhankelijkheid van één partij verder afgenomen. Dit leidt tot betere beheersing van het risico.

7.2.2 Premiebeleid

Bij de vaststelling van de premie moet het fonds de belangen van alle deelnemers evenwichtig afwegen.

Bevindingen:

Bij de premievaststelling van 2014 heeft het verantwoordingsorgaan geen rol gehad en is niet in de oordeelvorming meegenomen.

Het verantwoordingsorgaan is in de vergadering van 24 september 2014 geïnformeerd over de te verwachten verruiming van het adviesrecht inzake het premiebeleid. Het bestuur heeft vooruitlopend hierop advies gevraagd over de premie voor 2015. Het advies betreft alleen de kostencomponenten die gehanteerd worden bij de premievaststelling (niet de hoogte) en of voldoende rekening is gehouden met de evenwichtige belangenbehartiging.

Voor pensioenpremie 2015 hebben de sociale partners een bandbreedte aangegeven tussen de 18% en 26%. In de bestuursvergadering van 12 november 2014 is het voorgenomen besluit genomen om per 1 januari 2015 de rendement gedempte kostendekkende premie vast te stellen op 23% van de pensioengrondslag. De franchise is verlaagd.

Oordeel:

Bij de premievaststelling voor 2015 binnen de nieuwe wettelijke kaders is voldoende rekening gehouden met de gehanteerde kostencomponenten en met een evenwichtige belangenbehartiging. Het verantwoordingsorgaan stelt het op prijs dat zij vooruitlopend op de nieuwe wetgeving al om advies is gevraagd.

7.2.3 Beleggen en risico's

De rendementen zijn in lijn met doelstellingen van het fonds. De vermogensbeheerder doet het beter dan de benchmark. Het bestuur geeft invulling aan verantwoord beleggen. De risico's zijn in lijn met het risicobudget en de risicohouding van het fonds. Het beleggingsbeleid wordt uitgevoerd conform het beleggingsplan en de beleggingsrichtlijnen van het pensioenfonds met toepassing van de Codes Pensioenfonds.

Bevindingen:

Het beleggingsproces is uitgevoerd in lijn met het beleggingsbeleid/beginselen zoals vastgesteld werd in het jaarlijkse beleggingsplan en de beleggingsrichtlijnen van het pensioenfonds. Het totale rendement is 20,9%, waarvan 8,7% uit beleggingen, welke hoger was dan gehanteerde benchmark.

Beleidsmatig is in 2014 het belang van verantwoord beleggen herbevestigd. Echter, in het jaarverslag 2014 ontbreken (nog) concrete voorbeelden. In 2014 heeft de rentedaling zich voortgezet. De renteafdekking heeft relatief gezien de hoogste bijdrage geleverd aan het totale rendement. Ten opzichte van 2013 zijn in 2014 de kosten van vermogensbeheer, zowel relatief als absoluut gestegen.

Oordeel:

Het verantwoordingsorgaan is van oordeel dat de uitvoering van het beleggingsplan in lijn is met het beleggingsbeleid en risicohouding van het fonds en het heeft geleid tot het behalen van het beoogde rendement en het overtreffen van de benchmark.

7.2.4 Toeslag (Indexatie)

Het pensioenfonds streeft, voorwaardelijk, naar een jaarlijkse indexatie van de opgebouwde rechten en uitkeringen. De maatstaf voor de indexatie van de actieve deelnemers is de loonontwikkeling, voor gewezen deelnemers en gepensioneerden is de maatstaf 50% van de loonontwikkeling en 50% van de prijsontwikkeling met het maximum van de loonontwikkeling. Het invaliditeitspensioen wordt jaarlijks onvoorwaardelijk met 2% geïndexeerd.

Bij een dekkingsgraad tussen 105% en de vereiste dekkingsgraad (ca.120%) is de toeslagverlening naar rato. Boven de vereiste dekkingsgraad (ca.120%) is toeslagverlening volledig. Boven de reële dekkingsgraad is ook inhaalindexatie mogelijk.

Bevindingen:

Medio 2014 is de deelnemersraad om advies gevraagd over de indexatie.

De loonontwikkeling van 0%, de prijsstijging met 2,9% leidt volgens de maatstaf voor indexatie tot een indexatie van 0% voor zowel de actieve deelnemers als de gepensioneerden en gewezen deelnemers. De ambitie is derhalve 0%.

Bij de dekkingsgraad van 106,8% begin 2014 zou er een (beperkte) ruimte zijn geweest om toeslag te verlenen.

De indexatie voor 2014 is conform het vigerende toeslagbeleid vastgesteld.

Na begin van de financiële crisis in 2008 en kortingen heeft de (politieke) vraag naar meer stabiliteit en evenwichtigheid, zich in het Nieuwe Financieel Toetsingskader (nFTK) voor 2015 vertaald in hogere buffers en reserves, minder risico en lagere

ambities. In de nieuwe pensioenregeling van het fonds in 2015 betekent dit voor de indexatie (gebaseerd op gegevens van de website):

- gedeeltelijke indexatie mogelijk bij dekkingsgraad >110%
- volledige indexatie mogelijk bij dekkingsgraad > circa 123%
- (gedeeltelijke) inhaalindexatie mogelijk bij dekkingsgraad > circa 140%

Het verantwoordingsorgaan constateert dat reeds vele jaren indexatie achterwege is gebleven. De cumulatieve achterstand (benodigde inhaalindexatie) bedraagt inmiddels voor actieve deelnemers (sinds invoering middelloon regeling in 2006) 8,70% excl. de 2,80% korting, voor gepensioneerden en gewezen deelnemers (sinds 2003) is dit 10,92% excl. de 2,80% korting.

Het verantwoordingsorgaan verwacht dat op basis van de nieuwe regeling over 2015 geen indexatie is te verwachten, maar ook geen korting. Pas bij aanzienlijke renteverhoging is weer zicht op indexatie en hopelijk inhaalindexatie.

Oordeel:

Het verantwoordingsorgaan betreurt het uitblijven van indexatie en inhaalindexatie, maar beseft ook dat deze ontwikkeling in de huidige constellatie onvermijdelijk is.

7.2.5 Communicatie

Het pensioenfonds informeert haar deelnemers begrijpelijk, duidelijk en tijdig. De informatie is juist en volledig.

Bevindingen:

De digitale informatie verstrekking via website en nieuwsbrief is begrijpelijk en duidelijk. De wettelijke informatie verstrekking voldoet aan de regels en voorschriften. Alleen zijn in 2014, ~~was~~ 50% van de startbrieven en 82% van de stopbrieven te laat verzonden. Het verantwoordingsorgaan heeft geconstateerd, dat ze zijn verzonden met een standaardbrief zonder melding dat ze te laat waren, waarom ze te laat waren en zonder verontschuldiging. De digitale nieuwsbrief meldt in de kop: *'Start- en stopbrieven vorig jaar soms te laat'*

Het bestuur heeft het communicatiebeleidsplan voor 2015-2017 waarin de missie, de aanpak, de doelstellingen, de middelen voor de verschillende doelgroepen zijn beschreven voor advies aan het verantwoordingsorgaan voorgelegd.

Oordeel:

De communicatie met de deelnemers top-down is op orde, het directe contact met de deelnemers behoeft verbetering. De telefonische, digitale en analoge dienstverlening door de Service Desk schiet tekort. Voor veel deelnemers is de Service Desk, als eerste aanspreekpunt, het gezicht van het fonds.

Het verantwoordingsorgaan vraagt om, bij het samenstellen van de teksten voor beleidsstukken, jaarverslagen, ABTN ook de begrijpelijkheid, duidelijkheid en volledigheid voor ogen te houden.

Het verantwoordingsorgaan adviseert positief over communicatiebeleidsplan, en ziet verdere uitwerking en te nog te maken keuzes met belangstelling tegemoet. Over de inzet van de 'vluchtige' social media als Whatsapp, Twitter en Facebook voor zakelijke informatie en vergroting van het pensioenbewustzijn is door het verantwoordingsorgaan negatief geadviseerd.

Het verantwoordingsorgaan herkent zich in de resultaten van het Benchmark Onderzoek Pensioenbeleving 2014.

7.2.6 Governance

Het bestuur en de bestuursleden van het pensioenfonds zijn boven elke twijfel verheven en voldoen aan de relevante codes. Het bestuur is uitstekend gekwalificeerd en beschikt over voldoende capaciteiten om zelfstandig tot bestuurlijke oordelen te komen. Het bestuursmodel, dat is gekozen per 1 juli 2014, past bij het pensioenfonds.

Bevindingen:

De samenstelling van het bestuur van het pensioenfonds is paritair. Dat houdt in dat in het bestuur alle doelgroepen vertegenwoordigd zijn, aangevuld met twee onafhankelijke leden. De raad van toezicht bestaat uit drie onafhankelijke leden. Bestuur en raad van toezicht zijn getoetst door DNB. Het verantwoordingsorgaan bestaat uit zes vertegenwoordigers namens de doelgroepen (actieve deelnemers, gepensioneerden en werkgevers). De samenwerking tussen de drie organen is open, laagdrempelig en krijgt steeds beter vorm. Informatie en vergaderstukken worden uitgewisseld middels een online platform.

De gedragscode voor bestuurders en medewerkers van pensioenfonds bevat voorschriften ter voorkoming van belangenconflicten en van misbruik en oneigenlijk gebruik van de bij het fonds aanwezige informatie. Alle leden van het bestuur hebben de code ondertekend.

Een compliance officer ziet op de naleving van wet- en regelgeving binnen het fonds en meldt onregelmatigheden aan het bestuur. In 2014 zijn geen meldingen van onregelmatigheden gedaan.

Het bestuur geeft aan dat bij besluitvorming de belangen van alle stakeholders evenwichtig zijn afgewogen. Daarbij is onder ander gebruik gemaakt van een ALM studie waarin meerdere scenario's zijn berekend. Het verantwoordingsorgaan constateert dat dit inzicht globaal van aard is. Als er meer inzicht zou zijn in de gevolgen per doelgroep (maatmensonderzoek is aangekondigd), kan met meer zekerheid worden aangenomen dat besluiten evenwichtig worden genomen.

De Code Pensioenfonds geeft normen voor goed pensioenfondsbestuur. Het fonds handelt volgens deze normen. In 2014 is op twee punten hiervan afgeweken. Eén van de bestuursleden is voor de derde keer benoemd (met instemming DNB) terwijl de code maximaal twee termijnen toestaat. En er is niet voldaan aan het diversiteitsbeleid.

Het verantwoordingsorgaan, sluit zich aan bij het advies van de Raad van Toezicht en heeft zorg over continuïteit in geval van onverwachte vacatures.

Oordeel:

Het fonds handelt integer en transparant, de informatie wordt tijdig verstrekt. De samenwerking tussen raad van toezicht, bestuur en verantwoordingsorgaan ontwikkelt zich en zal in 2015 verder vorm krijgen. Het verantwoordingsorgaan neemt aanbeveling van de raad van toezicht over om in evaluaties ook inzet en kwaliteit van externe adviseurs te toetsen.

De code pensioenfonds wordt toegepast. Op twee punten is er van afgeweken om helder uitgelegde redenen. Er moet blijvend aandacht zijn voor diversificatie van de organen van het fonds, ook met het oog op de samenstelling van de beroepsgroep.

Het verantwoordingsorgaan adviseert de gevolgen van keuzes per doelgroep nog duidelijker inzichtelijk te maken zodat evenwichtigheid beter bewezen kan worden.

7.2.7 Toekomst

Het pensioenfonds heeft een heldere en realistische visie op de toekomst van het fonds en het beroepenveld, waarbij de (on)zekerheden van alle deelnemers en de communicatie met deelnemers een belangrijke rol spelen.

Bevindingen:

Het verantwoordingsorgaan ziet dat de samenstelling van doelgroepen bij het fonds verandert. Het aantal deelnemers aan het fonds neemt af, verschil tussen uitkeringen en bijdragen wordt groter en uitvoeringskosten per deelnemer nemen toe. Terwijl de branche krimpt, groeit het aandeel zzp'ers in de branche. Het bestuur erkent dat op enig moment de omvang van de branche zich niet meer verhoudt tot kosten, complexiteit, bestuurskracht, en voldoet niet meer aan eisen van wet/regelgeving van een zelfstandig fonds.

Doel van het bestuur is om in de komende jaren toe te werken naar financieel gezonde vermogenspositie en algemeen gangbare pensioenregeling waarna regeling eventueel buiten eigen zelfstandigheid kan worden uitgevoerd.

In 2015 onderzoekt het bestuur verder de mogelijkheden voor de toekomst. Er wordt contact gezocht met andere fondsen om kosten te besparen, kwaliteit te verhogen en meerwaarde te genereren. Zelfstandig blijven is een optie.

Oordeel:

Het verantwoordingsorgaan is van oordeel dat de (lange termijn) toekomst van het fonds op de agenda staat en dat de problemen in het vakgebied worden herkend en erkend. Hierover is een gedragen plan van aanpak geformuleerd, waarin verschillende toekomstvisies zijn beschreven, maar waarin punt op de horizon nog niet duidelijk is gemarkeerd.

7.3 Financieel

Het verantwoordingsorgaan heeft de jaarrekening op hoofdlijnen beoordeeld en vertrouwd op het accountants- en actuariële verslag van de externe accountant (PwC) en certificerend actuaaris (Mercer), die hebben aangegeven een goedkeurende verklaring te verstrekken bij de jaarrekening 2014.

Uit de jaarrekening blijkt dat er een klein positief resultaat van circa 18 miljoen is behaald over 2014, dat door twee grote mutaties, het beleggingsresultaat en de toegenomen verplichtingen, kan worden verklaard.

Het verantwoordingsorgaan is verheugd, dat na twee jaren van under-performance, dit jaar een out-performance is gerealiseerd van circa 0,5% (8,7% -/- 8,2%), waarbij het totale positieve beleggingsresultaat van circa 660 miljoen voor 57% is ontstaan door de 50% afdekking van de rente.

De rente is over 2014 sterk gedaald, waardoor de verplichtingen met circa 587 miljoen zijn toegenomen. Het verantwoordingsorgaan heeft het bestuur gevraagd om in toekomstige jaarverslagen de mutatie van de marktrente over het boekjaar iets duidelijker te presenteren en deze weer op te nemen bij de kerncijfers.

Doordat de twee grote mutaties circa dezelfde omvang hadden en de bezittingen en verplichtingen vergelijkbaar zijn gestegen, is het niet verwonderlijk, dat de dekkingsgraad (106,2%) nagenoeg hetzelfde is als eind 2013 (106,8%)

Er is nog steeds een reservetekort. Per 1 juli 2015 zal op basis van het nFTK een herstelplan opgesteld moeten worden. Het verantwoordingsorgaan wil hier graag geïnformeerd over blijven.

7.4 Afsluiting

In het afgelopen jaar zijn door vele partijen, met veel inzet, professionaliteit en enthousiasme, weer vele inspanningen verricht om het pensioenfonds in stabielere vaarwater te loodsen. Voor het verantwoordingsorgaan is een evenwichtige en acceptabele dekkinggraad een belangrijk doel. Uit de jaarrekening 2014 blijkt dat deze doelstelling nog niet gehaald is, maar het verantwoordingsorgaan spreekt het vertrouwen uit dat dit met gezamenlijke inspanningen van alle betrokkenen, mogelijk zou moeten zijn en zal hieraan graag haar bijdrage blijven leveren.

Het verantwoordingsorgaan dankt het bestuur, bestuursbureau, raad van toezicht en alle andere betrokkenen voor de manier waarop zij hieraan over 2014 invulling hebben gegeven.

3 juni 2015, Rotterdam

Dineke Borghuis (secretaris)

Theo Termond

Gert Jan Groeneveld

Wilco Meenhorst

Henk Oonk (voorzitter)

7.5 Reactie bestuur

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor zijn uitgebreide verklaring en geeft aan waarde te hechten aan het oordeel en de adviezen. Op regelmatige basis zal het bestuur het verantwoordingsorgaan terugkoppeling geven op de gegeven suggesties.

Namens het bestuur,

3 juni 2015, Rotterdam

W.M. Parênt, voorzitter

W.J. Boot, vicevoorzitter

W.G. Heuts

R.G. Nagtegaal

H. Schuijt

I. Slikkerveer

H.W.T. de Vaan

R.H.A. van Vledder

8 Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus de jaarrekening over boekjaar 2014 eindigend op 31 december 2014. In het hoofdstuk Overige gegevens volgen de verklaringen van de certificerend actuaire en van de onafhankelijke accountant van het pensioenfonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

1 BALANS PER 31 DECEMBER

na bestemming saldo baten en lasten

(x € 1.000)

		<u>2014</u>	<u>2013</u>
ACTIVA			
Beleggingen voor risico fonds	(1)		
Vastgoedbeleggingen		354.162	362.774
Aandelen		1.510.451	1.264.337
Vastrentende waarden		1.821.779	1.494.022
Derivaten		84.385	56.813
Overige beleggingen		8.486	49.001
		<u>3.779.263</u>	<u>3.226.947</u>
Vorderingen en overlopende activa	(2)	5.532	8.688
Overige activa	(3)		
Liquide middelen		7.889	8.023
		<u>3.792.684</u>	<u>3.243.658</u>
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(4)	221.089	203.446
Technische voorzieningen	(5)		
Technische voorzieningen		3.568.151	2.980.156
Overlopende passiva	(6)		
Overige schulden en overlopende passiva		3.444	60.056
		<u>3.792.684</u>	<u>3.243.658</u>
De nummering verwijst naar de toelichting.			
		<u>2014</u>	<u>2013</u>
Dekkingsgraad op basis van FTK (in%)			
Nominaal		106,2	106,8

2 STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(x € 1.000)

		2014	2013
BATEN			
Premiebijdragen risico pensioenfonds (van werkgevers en werknemers)	(7)	52.771	56.964
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(8)	660.217	106.134
Overige baten	(9)	3.000	14.000
		<u>715.988</u>	<u>177.098</u>
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	(10)	94.939	93.236
Pensioenuitvoeringskosten	(11)	3.257	3.343
Mutatie technische voorzieningen	(12)		
Pensioenopbouw		35.420	41.748
Rentetoevoeging		11.057	10.886
Onttrekking voor pensioenuitkeringen		-95.341	-93.548
Wijziging marktrente		587.177	-97.871
Wijziging overige actuariële uitgangspunten		63.225	-5.058
Wijziging uit hoofde van overdrachten van rechten		-11.513	-255
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-2.030	-4.621
		<u>587.995</u>	<u>-148.719</u>
Saldo overdrachten van rechten risico pensioenfonds	(13)	12.030	232
Herverzekeringen	(14)	124	100
		<u>698.345</u>	<u>-51.808</u>
Saldo van baten en lasten		<u>17.643</u>	<u>228.906</u>

		2014	2013
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Algemene reserve		-62.048	265.842
Volatiliteitsreserve		81.826	-36.936
Bestemmingsreserve speciale projecten		-2.135	-
		<u>17.643</u>	<u>228.906</u>

3 KASSTROOMOVERZICHT

(x € 1.000)

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2014	2013
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premiebijdragen risico fonds	53.188	57.187
Ontvangen en betaalde waardeoverdrachten risico pensioenfondsen	-12.061	-135
Betaalde pensioenuitkeringen	-94.416	-92.288
Herverzekeringen	-182	-53
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-3.152	-2.511
Diverse baten en lasten	5.289	8.711
	<u>-51.334</u>	<u>-29.089</u>
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen beleggingen	1.086.822	485.728
Betaald inzake aankopen beleggingen	-1.115.803	-308.479
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	39.245	24.502
Overige mutaties inzake beleggingen	46.364	-167.421
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-5.428	-4.428
	<u>51.200</u>	<u>29.902</u>
Mutatie liquide middelen	<u><u>-134</u></u>	<u><u>813</u></u>
Samenstelling geldmiddelen		
	2014	2013
Liquide middelen per 1 januari	8.023	7.210
Mutatie liquide middelen	-134	813
Liquide middelen per 31 december	<u><u>7.889</u></u>	<u><u>8.023</u></u>

4 ALGEMENE TOELICHTING JAARREKENING

Inleiding

Het doel van de Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus, statutair gevestigd op Rijnzathe 10, te De Meern (hierna 'het pensioenfonds') is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het pensioenfonds. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de branche Architecten verplicht gestelde aangesloten werkgevers.

Overeenstemmingverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 3 juni 2015 de jaarrekening opgemaakt.

Continuïteit

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Presentatie

Alle bedragen zijn vermeld in euro's x 1.000.

Schattingswijzigingen

Voorziening pensioenverplichtingen

De actuariële grondslagen worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds.

Vanaf boekjaar 2014 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel 2014 van het Actuarieel Genootschap (AG). De algemene sterftetekansen die volgen uit de tafel worden voor het pensioenfonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte. Dit heeft geleid tot een extra verhoging van de voorziening pensioenverplichting van € 14.808. De aanvullende verhoging is bepaald per 31 december 2014. Het resultaat a € 14.808 is via de Staat van Baten en Lasten in het verslagjaar verantwoord.

Presentatiewijziging

De jaarrekening 2014 is in vergelijking tot de jaarrekening 2013 in de toelichting gewijzigd inzake de toelichting op de beleggingen. De huidige toelichting op de beleggingen is meer in overeenstemming met de in de branche gebruikelijke wijze van rapporteren omtrent beleggingen.

De wijziging betreft het volgende. In de jaarrekening 2013 was een tabel opgenomen waarin de beleggingscategoríeën uitgesplitst werden naar de componenten belegde waarde, debiteuren, crediteuren en liquide middelen. Van de belegde waarde werd vervolgens een verloopoverzicht getoond.

Met ingang van de jaarrekening 2014 is de hiervoor genoemde tabel komen te vervallen. Het verloopoverzicht beleggingen geeft in de jaarrekening 2014 het verloop van de totale waarde per beleggingscategorie weer (inclusief de vorderingen, schulden en liquide middelen). De mutatie van de debiteuren, crediteuren en liquide middelen is met ingang van 2014 verantwoord in de regel overige mutaties in het verloopoverzicht van de beleggingen. De vergelijkende cijfers zijn aangepast om vergelijking tussen 2014 en 2013 mogelijk te maken.

De gewijzigde indeling heeft geen invloed op het vermogen, het resultaat en de dekkingsgraad van het pensioenfonds.

Daarnaast zijn in 2014 in vergelijking met 2013 de overige technische voorzieningen opgenomen onder de overige voorzieningen. Ook dit is meer in overeenstemming met de gebruikelijke wijze van rapporteren bij andere pensioenfondsen.

ALGEMENE GRONDSLAGEN

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31-12-2014	31-12-2013
US Dollar	1,21	1,38
Britse Pond	0,78	0,83
Canadese dollar	1,40	1,46
Australische dollar	1,48	1,54
Zwitserse frank	1,20	1,23
Japanse yen	145,08	144,83
Zweedse kroon	9,47	8,85

SPECIFIEKE GRONDSLAGEN

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, slechts indien de reële waarde van een beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsfonds zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is gerubriceerd.

Reële waarde

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waardeberekeningen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de reële waarde. De reële waarde wordt gebaseerd op taxatiewaarde. De taxaties worden verricht door onafhankelijke deskundigen. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten. Resultaten door wijziging in reële waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

Beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de beurskoers per balansdatum. Niet-beursgenoteerde beleggingen in vastgoedfondsen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen. Indien de waarderingsgrondslagen van vastgoedfondsen afwijken, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

Onroerend goed in ontwikkeling wordt gewaardeerd op basis van gedane uitgaven, inclusief bouwrente, waarbij wordt getoetst of die uitgaven tot waardewijzigingen leiden. Na oplevering worden (her)ontwikkelde objecten naar reële waarde gewaardeerd.

Aandelen

Aandelen, waaronder tevens converteerbare obligaties zijn begrepen, worden gewaardeerd tegen reële waarde. Van ter beurze genoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Private equity

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in private equity worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds. De nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds is geschat door de externe manager, het management van de betreffende belegging of de leidende mede investeerder.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Van ter beurze genoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Obligaties

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in obligaties worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds.

Hypotheke

Participaties in beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is berekend door middel van de "discounted cash flow"-methode (hierna: DCF-model). Bij de reële waarde berekening is uitgegaan van een aantal parameters c.q. veronderstellingen met betrekking tot de disconteringsvoet en de verwachte kasstroom. De disconteringsvoet bestaat uit een basisrente gelijk aan de euroswapcurve plus opslagen voor type onderpand, soort financiering en risicocategorie. De verwachte kasstroom is de te ontvangen rente en aflossing op basis van het gewogen gemiddelde moment van ontvangst inclusief het vervroegd aflossingsrisico. De gehanteerde parameters in het DCF-model zijn ultimo boekjaar geactualiseerd.

Leningen op schuldbekentenissen

De leningen op schuldbekentenissen worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten geamortiseerde kostprijs.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Derivaatcontracten met een negatieve waarde worden in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

De overige beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde.

Commodities

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in grondstoffen (commodities) worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds.

Geldmarktfondsen

De geldmarktfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde het aandeel van het pensioenfonds in de reële waarden van de financiële instrumenten die PGGM Treasury B.V. aanhoudt voor rekening en risico van haar opdrachtgevers.

Securities lending

Het pensioenfonds participeert niet direct in securities lending. Binnen de beleggingspools is wel sprake van securities lending.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemene reserve

Deze reserve is dat deel van het vermogen dat resteert nadat via de resultaatbestemming de vereiste reserves op het gewenste niveau zijn gebracht en dient ter opvang van tegenvallers anders dan waarvoor een specifieke reserve respectievelijk voorziening is getroffen.

Het streven is om een reserve aan te houden die minimaal gelijk is aan het gesteld vereist vermogen op basis van het Financieel Toetsingskader. Het gesteld vereist vermogen wordt bepaald op basis van de standaardmethode voorgeschreven door DNB.

Er is geen sprake van een maximering van de algemene reserve.

Volatiliteitsreserve

De volatiliteitsbuffer is gelijk aan het aanwezige vermogen, voor zover dit de verplichtingen van het pensioenfonds te boven gaat en gemaximeerd op het niveau dat binnen het FTK in de evenwichtssituatie benodigd is. Deze volatiliteitsreserve is te zien als een beklemd deel van het vrije vermogen van het pensioenfonds.

Bestemmingsreserve speciale projecten

Met ingang van 2005 werd deze bestemmingsreserve aangehouden. Deze bestemmingsreserve is ter financiering van speciale projecten. De jaarlijkse kosten worden aan deze reserve onttrokken. Ultimo 2014 is deze reserve vervallen en het saldo toegevoegd aan de algemene reserve.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

De voorziening pensioenverplichtingen is de op basis van actuariële grondslagen berekende contante waarde van de pensioenaanspraken, waarop per balansdatum op grond van het reglement, rechten zijn verkregen.

Rekenrente

Als rekenrente wordt de markrente gehanteerd. De markrente komt overeen met de rente termijnstructuur ultimo boekjaar zoals deze door DNB is gepubliceerd.

De berekeningen zijn uitgevoerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen.

De voorziening pensioenverplichtingen is gebaseerd op de aanspraken per 31 december van het boekjaar.

Overlevingstafels

De voorziening ultimo 2013 is berekend op basis van de door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde AG Prognosetafel 2012-2062, startkolom 2014. In de voorziening ultimo jaar worden de overlevingskansen ontleend aan de Prognosetafel AG2014, startkolom 2015. van het AG. Hierbij wordt rekening gehouden met ervaringssterfte bij dit pensioenfonds door de overlijdenskansen te vermenigvuldigen met leeftijds- en geslachtsafhankelijke correctiefactoren. Op bijvoorbeeld leeftijd 65 bedraagt de correctiefactor voor mannen 67,0% en voor vrouwen 73,1%. Voor medeverzekerden pensioenaanspraken bedraagt de correctiefactor op leeftijd 65 voor mannen 64,1% en voor vrouwen 74,7%.

Na leeftijd 65 lopen deze correctiefactoren geleidelijk op naar 100% op leeftijd 100.

Voor de wezen zijn geen sterftetekansen in aanmerking genomen.

Partnerfrequentie

Voor uitgesteld partnerpensioen naast uitgesteld ouderdompensioen bedraagt de partnerfrequentie voor mannen 0,01 op 18-jarige leeftijd, vervolgens regelmatig oplopend tot 0,50 op 25-jarige leeftijd, vervolgens regelmatig oplopend tot 0,90 op de leeftijd van 35 jaar, is voor de leeftijden van 35 tot 65 jaar 0,90 en wordt bij ingang van het ouderdompensioen op 65 jaar op 100% gesteld.

Voor uitgesteld partnerpensioen naast uitgesteld ouderdompensioen bedraagt de partnerfrequentie voor vrouwen 0,05 op 18-jarige leeftijd, vervolgens regelmatig oplopend tot 0,75 op 25-jarige leeftijd, vervolgens regelmatig oplopend tot 0,85 op de leeftijd van 30 jaar, is 0,85 voor de leeftijden van 30 tot en met 50 jaar, neemt daarna regelmatig af tot 0,71 op 64-jarige leeftijd en wordt bij ingang van het ouderdompensioen op 65 jaar op 100% gesteld.

Voor uitgesteld partnerpensioen naast ingegaan ouderdompensioen wordt gebruik gemaakt van het bepaalde systeem, waarbij alleen voor aanwezige partners een contante waarde wordt berekend.

Leeftijdsverschil man-vrouw

De man wordt verondersteld drie jaar ouder te zijn dan de vrouw.

Voorziening uitloopriscio PVD

De voorziening uitloopriscio PVD wordt berekend als de som van de PVD-opslagen van de laatste twee boekjaren. Hierdoor komt jaarlijks de PVD-opslag van boekjaar-2 beschikbaar ter dekking van de kosten van ingang premievrijstelling als gevolg van ingang arbeidsongeschiktheid voor deelnemers met een eerste ziekte dag in de loop van boekjaar-2.

Voorziening excassokosten

De voorziening voor excassokosten wordt berekend op basis van vaste bedragen voor deelnemers, slapers en gepensioneerden en de vaste kosten die niet samenhangen met de aard en omvang van de portefeuille. De contante waarde van deze vaste bedragen is vastgesteld op basis van de reële rentetermijnstructuur, zodat hierdoor ook rekening gehouden is met de toekomstige indexatie van de uitvoeringskosten.

Spaarfonds gemoedsbezwaarden

Het pensioenfonds kan individuele vrijstelling van deelneming aan de verplichte pensioenregelingen aan een werknemer verlenen, indien deze gemoedsbezwaren heeft tegen iedere vorm van verzekering. De werkgever is een spaarbijdrage aan het pensioenfonds verschuldigd. Deze spaarbijdrage is gelijk aan de premie die bij de werkgever in rekening zou zijn gebracht als er geen vrijstelling was verleend. Op grond van de CAO komt 45% van de spaarbijdrage ten laste van de werknemer. De spaarbijdragen worden op een fictieve spaarrekening gestort, waaraan jaarlijks rente wordt toegevoegd. Deze rente is tot aan de ingang van de pensioenvervangende uitkering gelijk aan het voortschrijdende gemiddelde rendement op de beleggingen van het pensioenfonds over de afgelopen vijf boekjaren en vervolgens verminderd met een half procent en daarna naar beneden afgerond op een veelvoud van een vierde procent. De gespaarde bijdragen van de gemoedsbezwaarde worden na het bereiken van de 65-jarige leeftijd in gelijke termijnen aan betrokkene gedurende 15 jaren uitgekeerd. Bij overlijden van de gemoedsbezwaarde voordat de uitkeringen zijn ingegaan, wordt het saldo in gelijke termijnen gedurende 15 jaar aan de partner uitgekeerd. Bij overlijden van de gemoedsbezwaarde na ingang van de uitkering, worden de uitkeringen gedurende de resterende periode voortgezet ten behoeve van de partner.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Bij bepaling van de technische voorziening wordt geen rekening gehouden met het spaarfonds gemoedsbezwaarden.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen van (werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen, alsmede premies van de Stichting Voortzetting Pensioenverzekering (FVP). Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. De premiebaten in het boekjaar zijn gebaseerd op de definitieve loonsomopgaven van de werkgevers verwerkt in dat boekjaar.

Beleggingsresultaten

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingskosten.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfondsen

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Rentetoevoeging technische voorziening

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking uit technische voorziening voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Mutatie overige technische voorzieningen

Deze zijn berekend op basis van de voor de balansposten gehanteerde grondslagen.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Premies herverzekering

Het nog niet gefinancierde gedeelte van het nabestaandenpensioen (ANW hiaat) wordt jaarlijks op risicobasis herverzekerd. Daarnaast wordt het risico van voortzetting van de pensioenopbouw bij gedeeltelijke of gehele arbeidsongeschiktheid van de deelnemer (WIA excedent) herverzekerd in de vorm van risicokapitaal. Herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Uitkeringen door de herverzekeraar worden verantwoord in de periode waarop de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. Het winstaandeel uit hoofde van de herverzekeringen wordt achteraf verantwoord nadat de afrekeningen zijn opgesteld.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld overeenkomstig de directe methode. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

5 TOELICHTING OP DE BALANS

(x € 1.000)

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico fonds

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2014	362.774	1.264.337	1.494.022	28.583	49.001	3.198.717
Aankopen	16.131	177.258	922.302	112	-	1.115.803
Verkopen	-19.713	-33.210	-712.825	-321.074	-	-1.086.822
Overige mutaties*	-3.953	-38.377	-847	8.630	-40.290	-74.837
Waardemutaties	-1.077	140.443	119.127	368.132	-225	626.400
Stand per 31 december 2014	<u>354.162</u>	<u>1.510.451</u>	<u>1.821.779</u>	<u>84.383</u>	<u>8.486</u>	<u>3.779.261</u>

Bij: Derivaten met een negatieve waarde

2

3.779.263

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2013	362.394	1.200.914	1.365.010	153.346	165.577	3.247.241
Aankopen	34.666	66.521	173.195	40.132	-6.035	308.479
Verkopen	-25.512	-271.265	-44.802	-32.445	-111.704	-485.728
Overige mutaties*	1.634	24.925	16.663	-	-277	42.945
Waardemutaties	-10.408	243.242	-16.044	-132.450	1.440	85.780
Stand per 31 december 2013	<u>362.774</u>	<u>1.264.337</u>	<u>1.494.022</u>	<u>28.583</u>	<u>49.001</u>	<u>3.198.717</u>

Bij: Derivaten met een negatieve waarde

28.230

3.226.947

Derivaten met een negatieve waarde zijn verantwoord onder de overige schulden en overlopende passiva.

Mutaties

De overige mutaties hebben o.a. betrekking op mutaties liquide middelen onder beheer bij de vermogensbeheerder, lopende interest en nog af te handelen beleggingstransacties.

Vastrentende waarde

De aankopen en verkopen zijn hoger dan voorgaande jaren, door de transitie van een gedeelte van de portefeuille van PGGM Vermogenbeheer B.V. naar F&C Netherlands B.V..

Derivaten

De verkopen en waardemutaties zijn eveneens hoger dan voorgaande jaren door de transitie.

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

- | Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen liquide middelen. Hieronder vallen aandelen, obligaties, onderpanden en banktegoeden.
- | Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van onroerend goed in bezit van het pensioenfonds. Alle vastgoedobjecten worden jaarlijks getaxeerd door externe taxateurs waarvan de onafhankelijkheid ten opzichte van de waardering onbetwist is. De juistheid en volledigheid van de gebruikte informatie voor de taxatie wordt gecontroleerd.
- | De netto contante waarde methode wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende markttrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.
- | Intrinsieke waarde: de marktwaarde ontleent aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-to-fund managers. Voor fondsbeleggingen in vastgoed, private equity en infrastructuur wordt de waardering bepaald op basis van de laatst ontvangen fondsrapportages. Deze rapportages zijn door een onafhankelijke accountant gecontroleerd maar de periode van deze rapportages loopt niet synchroon met het boekjaar van het pensioenfonds. Om deze onzekerheid te mitigeren wordt jaarlijks achteraf een aansluiting gemaakt
- | Andere methode: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden. Hieronder vallen de equity linked swaptions en inflations swaps, swaptions, options OTC en de deelnemingen.

Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico en het renterisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat altijd wordt gewerkt met onderpand.

Op basis van deze indeling kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Markt noteringen direct	Markt noteringen afgeleid	Waarderings- modellen en technieken	Totaal
Per 31 december 2014				
Vastgoedbeleggingen	-	-	354.162	354.162
Aandelen	-	1.467.083	43.368	1.510.451
Vastrentende waarden	550.187	1.080.269	191.323	1.821.779
Derivaten	-	-	84.383	84.383
Overige beleggingen	-	-	8.486	8.486
	<u>550.187</u>	<u>2.547.352</u>	<u>681.722</u>	<u>3.779.261</u>
Per 31 december 2013				
Vastgoedbeleggingen	-	-	362.774	362.774
Aandelen	-	1.193.973	70.364	1.264.337
Vastrentende waarden	-	1.205.281	288.741	1.494.022
Derivaten	-	-	28.583	28.583
Overige beleggingen	52.179	-	-3.178	49.001
	<u>52.179</u>	<u>2.399.254</u>	<u>747.284</u>	<u>3.198.717</u>

De vastrentende waarden in 2014 onder directe marktnoteringen betreft voornamelijk staatsobligaties.

Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte actuele waarden van financiële instrumenten derhalve inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waarde-oordelen ten aanzien van volatiliteit, rentestand en kasstromen. Deze schattingen zijn momentopnames, gebaseerd op de marktomstandigheden en de op dat moment beschikbare informatie.

In de tabel zijn de debiteuren, crediteuren en liquide middelen opgenomen onder Waarderingsmodellen en technieken.

Vastgoedbeleggingen

De vastgoedbeleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2014	31-12-2013
Specificatie vastgoedbeleggingen naar soort:		
Direct vastgoed	184.298	214.009
Indirect vastgoed	164.953	142.786
Beleggingsdebiteuren	3.672	3.979
Liquide middelen	2.752	3.893
Beleggingscrediteuren	-1.513	-1.893
	<u>354.162</u>	<u>362.774</u>

In 2013 was Stadherstel Utrecht verwerkt onder aandelen, in 2014 is deze belegging opgenomen onder indirect vastgoed a € 2.733.

Aandelen

De aandelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2014	31-12-2013
Specificatie naar soort:		
Directe aandelen	-	2.677
Private equity aandelen	43.299	29.241
Aandelenbeleggingsfondsen	1.467.083	1.193.973
Beleggingsdebiteuren	69	38.446
	<u>1.510.451</u>	<u>1.264.337</u>

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2014		31-12-2013	
		ln %		ln %
Specificatie vastrentende waarden naar soort:				
Staatsobligaties	525.108	28,9	-	-
Leningen op schuldbekentenissen	436	-	536	-
Crediteuren	-4.704	-0,3	-	-
Obligatiebeleggingsfondsen	824.165	45,2	1.204.745	80,6
Hypotheekfondsen	454.064	24,9	271.279	18,2
Beleggingsdebiteuren	21.762	1,2	6.960	0,5
Liquide middelen	948	0,1	10.502	0,7
	<u>1.821.779</u>	<u>100,0</u>	<u>1.494.022</u>	<u>100,0</u>

Derivaten

	31-12-2014	31-12-2013
Specificatie derivaten naar soort:		
Rentederivaten positieve waarde	75.753	28.583
Beleggingsdebiteuren	8.630	-
	<u>84.383</u>	<u>28.583</u>

Positieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar zijn gepresenteerd onder derivaten bij de beleggingen.

Negatieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar zijn gepresenteerd onder de overige schulden.

Gebruik wordt gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- | Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- | Renteswaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2014 en is gebaseerd op looptijd.

Type contract	Expiratie-datum	Contract- omvang	Activa	Passiva
IRS EUR006M	2024-2064	-	-	-
21-11-2014 21-11-2024 0,999%	21-11-2024	10.347	206	-
02-07-2014 02-07-2030 1,42%	02-07-2030	37.887	1.633	-
04-10-2014 04-04-2031 1,411%	04-04-2031	6.500	237	-
02-06-2014 02-12-2031 1,423%	02-12-2031	2.300	78	-
21-03-2012 22-03-2032 1,438%-1,480%	22-03-2032	110.446	5.261	-
21-09-2014 22-03-2032 1,440%	22-03-2032	90.000	3.410	-
03-04-2012 05-04-2032 1,500%	05-04-2032	76.038	4.168	-
05-08-2014 05-08-2039 1,685%	05-08-2039	4.000	268	-
02-10-2014 03-10-2039 1,676%	03-10-2039	20.100	1.261	-
03-03-2014 02-03-2040 1,657%	02-03-2040	32.000	2.142	-
02-07-2014 02-07-2040 1,68%	02-07-2040	12.684	841	-
02-10-2014 02-10-2040 1,686%	02-10-2040	19.700	1.266	-
02-11-2014 02-11-2040 1,693%	02-11-2040	3.100	200	-
02-06-2014 03-06-2041 1,692%	03-06-2041	4.000	286	-
02-09-2014 02-09-2041 1,70%	02-09-2041	48.689	3.312	-
21-03-2012 21-03-2042 1,688%	21-03-2042	32.690	2.383	-
21-09-2014 21-03-2042 1,648%	21-03-2042	98.000	5.364	-
22-09-2014 21-03-2042 1,677%	21-03-2042	16.400	1.013	-
23-03-2014 24-03-2042 1,676%	24-03-2042	33.000	2.303	-
23-09-2014 24-03-2042 1,675%	24-03-2042	32.755	2.005	-
03-07-2012 03-07-2042 1,693%	03-07-2042	52.672	3.603	-
04-11-2014 04-05-2050 1,721%	04-05-2050	4.600	321	-
02-07-2014 02-07-2050 1,75%	02-07-2050	16.493	1.374	-
02-09-2014 02-09-2050 1,745%	02-09-2050	9.400	744	-
04-10-2014 04-10-2050 1,749%	04-10-2050	4.700	373	-
02-11-2014 02-11-2050 1,754%	02-11-2050	8.700	692	-
04-10-2014 04-10-2051 1,754%	01-10-2051	2.600	210	-
21-03-2014 21-03-2052 1,740%	21-03-2052	51.000	4.381	-
22-09-2014 21-03-2052 1,740%	21-03-2052	51.000	3.935	-
23-03-2012 25-03-2052 1,753%	25-03-2052	40.639	3.650	-
23-09-2014 25-03-2052 1,742%	25-03-2052	51.000	3.964	-
03-07-2012 03-07-2052 1,754%	03-07-2052	41.239	3.486	-
02-07-2014 02-07-2060 1,77%	02-07-2060	6.904	646	-
02-09-2014 02-09-2060 1,764%	02-09-2060	10.200	909	-
02-11-2014 02-11-2060 1,771%	02-11-2060	11.200	1.005	-
21-09-2014 21-03-2062 1,738%	21-03-2062	57.400	4.770	-
23-09-2014 23-03-2062 1,739%	23-03-2062	28.900	2.411	-
03-07-2012 03-07-2062 1,766%	03-07-2062	48.840	4.741	-
14-07-2014 14-07-2064 1,776%-1,788%	14-07-2064	51.584	5.531	-
FX Forward	03-03-2015	1.298	-	2
			<u>84.383</u>	<u>2</u>

	31-12-2014	31-12-2013
Overige beleggingen		
Geldmarktfondsen	40.479	52.179
Crediteuren	-31.993	-3.178
	<u>8.486</u>	<u>49.001</u>

Voor de uitvoering van vermogensbeheer houdt PGGM Vermogensbeheer B.V. op naam van PGGM Treasury B.V. bankrekeningen en geldmarktinstrumenten aan voor rekening en risico van het pensioenfonds.

Het economisch eigendom van bedoelde bankrekeningen en geldmarktinstrumenten ligt bij het pensioenfonds en het juridisch eigendom ligt bij PGGM Treasury B.V. Ultimo verslagperiode gaat het om een vordering van €40.000 (ultimo 2013: €52.000) waarvan het pensioenfonds alleen het economisch eigendom houdt. In de jaarrekening is dit bedrag gepresenteerd als Geldmarktfondsen. Van de Geldmarktfondsen ultimo 2014 staat nagenoeg het gehele bedrag niet ter vrije beschikking. Dit betreft saldi op margin accounts die in verband met futureposities worden aangehouden.

2. Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen op werkgevers	2.373	2.865
VUT-fonds	3.096	5.782
Rekening courant herverzekeraar	63	5
Pensioenen	-	8
Waardeoverdrachten	-	28
	<u>5.532</u>	<u>8.688</u>

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

VUT-fonds

Het pensioenfonds verzorgt de uitkeringen van de deelnemers van de Stichting Uittreden Architectenbureaus (SUA) inzake de aanvullende regeling. De betaalde uitkeringen door het pensioenfonds worden achteraf verrekend met de SUA. Tevens heeft de SUA een schenking van €14.000 toegezegd in 2013 waarvan €8.711 door het pensioenfonds was ontvangen in 2013 en €5.289 is ontvangen in 2014. In 2014 heeft de SUA een schenking van €3.000 toegezegd. Inzake de schenking door de SUA wordt verwezen naar Overige baten.

Nadere specificatie "Vorderingen op werkgevers"

Werkgevers	8.737	5.892
Voorziening dubieuze debiteuren	-6.364	-3.027
	<u>2.373</u>	<u>2.865</u>

In 2014 is een bedrag van €3.337 toegevoegd aan de voorziening premievordering (2013: €1.890).

De toename van de voorziening is het gevolg van de verslechtering van de inbaarheid van de vorderingen. De vorderingen op failliete debiteuren zijn toegenomen met 3 miljoen Euro.

	<u>31-12-2014</u>	<u>31-12-2013</u>
3. Overige activa		
Staalbankiers	<u>7.889</u>	<u>8.023</u>

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder zijn onder de overige beleggingen opgenomen.

Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

PASSIVA

	31-12-2014	31-12-2013
4. Stichtingskapitaal en reserves		
Volatiliteitsreserve	584.582	502.756
Bestemmingsreserve	-	2.135
Algemene reserve	-363.493	-301.445
	<u>221.089</u>	<u>203.446</u>

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Volatiliteits- reserve	Bestemmings- reserve	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2014	502.756	2.135	-301.445	203.446
Uit bestemming saldo van baten en lasten	81.826	-2.135	-62.048	17.643
Stand per 31 december 2014	<u>584.582</u>	<u>-</u>	<u>-363.493</u>	<u>221.089</u>
	Volatiliteits- reserve	Bestemmings- reserve	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2013	539.692	2.135	-567.287	-25.460
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-36.936	-	265.842	228.906
Stand per 31 december 2013	<u>502.756</u>	<u>2.135</u>	<u>-301.445</u>	<u>203.446</u>

Bestemmingsreserve speciale projecten

Met ingang van 2005 werd deze bestemmingsreserve aangehouden. Deze bestemmingsreserve is ter financiering van speciale projecten. De jaarlijkse kosten worden aan deze reserve onttrokken. Ultimo 2014 is deze reserve vervallen en het saldo toegevoegd aan de algemene reserve.

	31-12-2014	31-12-2013
Solvabiliteit		
Aanwezig vermogen	221.089	203.446
Minimaal vereist eigen vermogen	153.198	128.948
Vereist eigen vermogen	584.582	502.756

	31-12-2014		31-12-2013	
		In %		In %
Solvabiliteit				
Aanwezig vermogen	3.788.908	106,2	3.183.295	106,8
Af: technische voorziening	3.567.819	100,0	2.979.849	100,0
Eigen vermogen	221.089	6,2	203.446	6,8
Af: vereist eigen vermogen	584.582	16,4	502.756	16,9
Vrij vermogen	-363.493	-10,2	-299.310	-10,1
Minimaal vereist eigen vermogen	153.198	4,3	128.948	4,3
Dekkingsgraad		106,2		106,8

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel van DNB. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds.

De (nominale) dekkingsgraad is als volgt berekend: (Totale activa -/- schulden) / Technische voorzieningen * 100%. Bij bepaling van de technische voorziening wordt geen rekening gehouden met het spaarfonds gemoedsbezwaarden. Als het eigen vermogen lager is dan het minimale vereist eigen vermogen bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien het eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen, maar wel tenminste gelijk aan het minimale vereist eigen vermogen, bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van reservetekort. De solvabiliteit van het pensioenfonds is niet toereikend. Er is sprake van een reservetekort ultimo 2014. Ultimo 2013 was er ook sprake van een reservetekort.

Het verloop van de nominale dekkingsgraad kan als volgt worden gespecificeerd:

	2014	2013
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	106,8	99,2
Premie	0,5	0,5
Uitkeringen	0,2	-
Verandering van de rentetermijnstructuur	-17,6	3,2
Rendement op beleggingen	21,7	3,0
Overige oorzaken en kruiseffecten	-5,4	0,9
Dekkingsgraad per 31 december	106,2	106,8

In 2014 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van het herstelplan als volgt ontwikkeld:

	Werkelijk 2014	Herstelplan 2014
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	106,8	106,9
Premie	0,5	0,6
Uitkeringen	0,2	0,2
Verandering van de rentetermijnstructuur	-17,6	-
Rendement op beleggingen	21,7	5,7
Overige oorzaken en kruiseffecten	-5,4	0,1
Dekkingsgraad per 31 december	106,2	113,5

De dekkingsgraad herstelplan 2014, is de verwachte dekkingsgraad volgens de evaluatie van het herstelplan 2013. Het kortetermijnherstelplan is beëindigd per 31 december 2013.

In de evaluatie is rekening gehouden met de volgende maatregelen:

- verlaging van het opbouwpercentage naar 1,75% in 2014;
- geen toeslagverlening aan alle deelnemers in 2014;
- het premiepercentage van 30,3% wordt gehandhaafd in 2014.

Op basis van de bovenstaande maatregelen en de dekkingsgraad ultimo 2013 heeft het bestuur geconcludeerd dat een extra korting in 2014 niet noodzakelijk is.

Toelichting op de ontwikkeling van de dekkingsgraad en de evaluatie van het herstelplan:

De dekkingsgraad bedroeg op 31 december 2014 106,2% en liep daarmee achter op het herstelplan dat uitgaat van 113,5% op die datum.

Als gevolg van het verschil tussen de ontvangen premies en de actuarieel benodigde inkoop voor nieuwe aanspraken gedurende het jaar neemt de dekkingsgraad toe met +0,5%.

Als gevolg van het verschil tussen de uitgekeerde pensioenen en de vrijval van de technische voorzieningen gedurende het boekjaar neemt de dekkingsgraad toe met +0,2%.

De verandering van de rentetermijnstructuur gedurende 2014 leverde een daling van de van de dekkingsgraad op van -17,6%. In de evaluatie van het herstelplan eind 2013 moest rekening worden gehouden met de forward rentecurve afgeleid van de rentetermijnstructuur 31-12-2013. Dit hield in dat er binnen het herstelplan geen rente-effect kon optreden.

Het feitelijk rendement op de totale beleggingsportefeuille bedraagt 18,9%, terwijl het benodigde rendement voor de technische voorzieningen voor het jaar 2014 gelijk was aan 0,379%. Dit rendementsverschil leverde een stijging van de dekkingsgraad op van +21,7%.

De overgang naar de nieuwe actuariële grondslagen, de wijziging van de berekening van de voorziening voor toekomstige excasso kosten en overige mutaties hadden een invloed op de ontwikkeling van de dekkingsgraad van -5,4%. In de evaluatie van het herstelplan eind 2013 was hiermee geen rekening gehouden.

Voor 1 juli 2015 moet een nieuw herstelplan ingediend worden in verband met het nieuwe FTK.

5. Technische voorzieningen

	31-12-2014	31-12-2013
Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds		
Voorziening pensioenverplichtingen	3.568.151	2.980.156

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

	2014	2013
Stand per 1 januari	2.980.156	3.128.875
Pensioenopbouw	35.420	41.748
Rentetoevoeging	11.057	10.886
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-95.341	-93.548
Wijziging marktrente	587.177	-97.871
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	63.225	-5.058
Wijziging uit hoofde van overdrachten van rechten	-11.513	-255
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-2.030	-4.621
Stand per 31 december	3.568.151	2.980.156

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds:

	31-12-2014		31-12-2013	
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Actieve deelnemers	6.762	724.987	7.063	642.147
Gewezen deelnemers	27.034	1.316.642	26.883	1.021.752
Pensioengerechtigden	12.446	1.449.309	11.972	1.287.724
Overigen	-	77.213	-	28.533
	46.242	3.568.151	45.918	2.980.156

Onder overigen zijn opgenomen:

Spaarfonds gemoedsbezwaarden € 332 (2013: € 307)

Voorziening uitlooprisico PVD € 1.939 (2013: € 2.130)

Voorziening excassokosten € 74.942 (2013: € 26.096)

De voorziening excasso kosten is gestegen omdat ook vaste kosten worden meegenomen vanaf 2014.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling van het pensioenfonds betreft een middelloonregeling.

Het ouderdomspensioen is gelijk aan 1,75% (2013: 1,9%) van de som van de pensioengrondslagen, waarover premie aan het pensioenfonds is betaald. De pensioengrondslag is gelijk aan het (gemaximeerde) pensioensalaris minus de franchise.

De vroegste aanvangsleeftijd is 21 jaar, de pensioendatum is de 65-jarige leeftijd. Het is mogelijk het pensioen te vervroegen. De vroegst mogelijke pensioendatum is 60 jaar.

In de technische voorziening ultimo 2014 is al rekening gehouden met de wijziging van de pensioendatum naar de 67-jarige leeftijd met ingang van 2015.

Het nabestaandenpensioen bedraagt 70% van het verzekerde ouderdomspensioen. Per kind bedraagt het wezenpensioen 15% van het verzekerde ouderdomspensioen. Werknemers die jonger zijn dan 21 jaar zijn op risicobasis verzekerd voor nabestaanden en wezenpensioen.

Deelnemers kunnen vrijwillig bij het pensioenfonds verzekerd zijn; het betreft aanvullende regelingen op de verplichte verzekering. Het gaat om een excedentverzekering voor pensioengevende lonen c.q. heffingslonen boven het maximum loon. Directeuren in de branche kunnen ook vrijwillig bij het pensioenfonds verzekerd zijn.

Toeslagen

De toeslagverlening op de pensioenaanspraken van de deelnemers en de gewezen deelnemers en van de gepensioneerden is voorwaardelijk. Er bestaat geen recht op jaarlijkse toeslagen. Of er toeslag wordt verleend en in welke mate is afhankelijk van de financiële middelen van het pensioenfonds en van het oordeel van het bestuur en de actuaire over de financiële positie van het pensioenfonds. In het verleden verleende toeslagen geven geen garantie voor de toekomst.

Toeslagverlening

Het Bestuur heeft op basis van de dekkingsgraad besloten geen toeslag te verlenen in 2014, net als in 2013.

	31-12-2014	31-12-2013
6. Overige schulden en overlopende passiva		
Nog te verrekenen premies	776	886
Derivaten met negatieve waarde	2	28.230
Schulden uit hoofde van collateral management	-	28.473
Belastingen en sociale lasten	1.776	1.808
Pensioenen	150	-
Kosten	653	547
Waardeoverdrachten	39	98
Overlopende passiva	13	14
Nog te verwerken premiebijdragen FVP	35	-
	<u>3.444</u>	<u>60.056</u>

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Risicobeheer

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	31-12-2014	31-12-2013
Het surplus/tekort op FTK-grondslagen is als volgt:		
Technische voorzieningen	3.567.819	2.979.849
Buffers:		
S1 Renterisico	158.376	167.789
S2 Risico zakelijke waarden	471.508	385.176
S3 Valutarisico	80.994	43.881
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	58.794	47.636
S6 Verzekeringstechnisch risico	98.186	86.182
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
Diversificatie effect	-283.276	-227.908
Totaal S (vereiste buffers)	584.582	502.756
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)	4.152.401	3.482.605
Aanwezig vermogen (totaal activa - schulden)	3.788.908	3.183.295
Tekort	-363.493	-299.310

De toestandkoming van de verschillende risico's is op de pagina's hierna toegelicht.

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de feitelijke asset mix.

De belangrijkste verschillen in de vereiste buffers op 31 december 2014 ten opzichte van 31 december 2013 worden veroorzaakt door het risico zakelijke waarden.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid
- premiebeleid
- herverzekeringsbeleid
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

Marktrisico's (S1 - S3)

Het marktrisico omvat het renterisico, het risico zakelijke waarden, het inflatierisico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico als gevolg van het niet-gematcht zijn van activa en passiva (inclusief off-balanceposten) dan wel inkomsten en uitgaven in termen van rentevoet, rentetypische looptijden, basisvaluta, liquiditeitstypische looptijden en gevoeligheid voor ontwikkeling in prijspeil.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2014		31-12-2013	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Duration van de vastrentende waarden (voor derivaten)	1.803.773	5,4	1.476.560	5,4
Duration van de vastrentende waarden (na derivaten)	1.879.525	21,7	1.505.143	17,4
Technische voorzieningen	3.567.819	18,0	2.979.849	16,9

De balanswaarde van de vastrentende waarden zijn exclusief debiteuren, crediteuren en liquide middelen. In andere tabellen per beleggingscategorie is de waarde opgenomen inclusief debiteuren, crediteuren en liquide middelen.

In de balanswaarde van de technische voorziening wordt niet meegenomen de voorziening voor gemoedsbezwaarden 2014: 332 (2013: 307).

Op balansdatum is de duration van de vastrentende waarden (excl. derivaten) aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van de beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het pensioenfonds heeft de volgende beheersmaatregelen genomen:

-op basis van de strategische risicoafweging die wordt gemaakt in de periodieke ALM-studie wordt 50% van het renterisico op basis van marktrente afgedekt met behulp van vastrentende waarde beleggingen en renteswaps. Aangezien de waarde van de technische voorziening wordt bepaald op basis van de DNB-rentecurve (de 'UFR'-curve) zal de effectiviteit fluctueren rond 50% en

-de netto-impact van renteveranderingen op de dekkingsgraad wordt in kwartaal- en risicorapportages inzichtelijk gemaakt.

Ultimo 2014 is de feitelijke afdekking van het renterisico ca. 50% (2013: 51%).

Het bestuur heeft besloten met ingang van 2015 het nominale renterisico van de kasstromen van de verplichtingen voor 70% af te dekken o.b.v. de UFR rente. Uiterlijk eind 2016 zal dit niveau worden bereikt, tempo van toegroei zal afhangen van de ontwikkeling van de rente. In de uitvoering zal het feitelijke rentehedgepercentage zich binnen een bandbreedte van -5%punt en +5%punt bevinden op totaalniveau en binnen een bandbreedte van -3%punt en +3%punt op looptijdsegmentniveau.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2014		31-12-2013	
	in %		in %	
Resterende looptijd < 1 jaar	333.138	18,3	135.740	9,1
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	628.074	34,5	603.613	40,4
Resterende looptijd > 5 jaar	860.567	47,2	754.669	50,5
	<u>1.821.779</u>	<u>100,0</u>	<u>1.494.022</u>	<u>100,0</u>

Inflatierisico

Een pensioenfonds loopt inflatierisico doordat de waarde van de pensioentoezeggingen anders op inflatieveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen. Het (gedeeltelijk) streven naar een reëel pensioen geeft een risico dat de verandering van de pensioenvoorzieningen als gevolg van inflatie niet gecompenseerd wordt door een waardeverandering van de beleggingen.

Beheersmaatregelen:

-de indexatieambitie wordt in de ALM getoetst en indien nodig worden beleggingsinstrumenten opgenomen die specifiek bescherming bieden tegen inflatie, zoals inflatieobligaties en -swaps. Dat is op het moment niet het geval.

Risico zakelijke waarden (S2)

Risico zakelijke waarden is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

	31-12-2014		31-12-2013	
		In %		In %
Specificatie vastgoed beleggingen naar sector:				
Kantoren	42.077	11,9	64.547	17,8
Winkels	84.159	23,8	89.685	24,7
Woningen	134.421	38,0	132.530	36,5
Participaties in vastgoedmaatschappijen	83.430	23,4	66.077	18,2
Participaties in vastgoedmaatschappijen	5.164	1,5	3.956	1,1
Debiteuren	3.672	1,0	3.979	1,1
Liquide middelen	2.752	0,8	3.893	1,1
Crediteuren	-1.513	-0,4	-1.893	-/-0,5
	<u>354.162</u>	<u>100,0</u>	<u>362.774</u>	<u>100,0</u>

Specificatie vastgoed beleggingen naar regio:

Europa	340.003	95,9	350.323	96,5
Noord-Amerika	7.298	2,1	4.642	1,3
Opkomende markten	1.950	0,6	1.830	0,5
Debiteuren	3.672	1,0	3.979	1,1
Liquide middelen	2.752	0,8	3.893	1,1
Crediteuren	-1.513	-0,4	-1.893	-/-0,5
	<u>354.162</u>	<u>100,0</u>	<u>362.774</u>	<u>100,0</u>

Specificatie aandelen naar sector:

Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	297.469	19,7	285.894	22,6
Industrie	138.426	9,2	121.234	9,6
Consumptiegoederen	317.948	21,1	228.802	18,1
Energie	119.557	7,9	103.781	8,2
Gezondheidszorg	153.234	10,1	137.783	10,9
Informatietechnologie	195.020	12,9	147.191	11,7
Grondstoffen	90.920	6,0	73.865	5,8
Telecommunicatie	79.023	5,2	53.939	4,3
Nutsbedrijven	75.486	5,0	44.161	3,5
Overige	43.299	2,9	29.241	2,3
Debiteuren	69	-	38.446	3,0
	<u>1.510.451</u>	<u>100,0</u>	<u>1.264.337</u>	<u>100,0</u>

Specificatie aandelen naar regio:

Europa	356.156	23,6	309.306	24,5
Noord-Amerika	739.922	48,9	566.513	44,8
Verre Oosten	177.694	11,8	156.232	12,4
Opkomende markten	236.610	15,7	193.840	15,3
Debiteuren	69	-	38.446	3,0
	<u>1.510.451</u>	<u>100,0</u>	<u>1.264.337</u>	<u>100,0</u>

Valutarisico (S3)

Valutarisico is het risico van waardeverandering door de ontwikkeling van de waarde van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door middel van valutaderivaten wordt dit risico afgedekt.

Het totaalbedrag dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo jaar € 1.672.366 (2013: € 1.267.629).

Beheersmaatregelen: De beleggingsportefeuille is voor 78% (2013: 84%) afgedekt door de valutaderivaten.

Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutaderivaten nihil (2013: nihil).

Met ingang van 2015 wordt het valutarisico via een zgn. overlay uitgevoerd waarbij de valutaposities van de betreffende mandaten geaggregeerd worden afgedekt.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	Positie voor afdekking	Valuta-derivaten	Nettopositie na afdekking 2014	Nettopositie na afdekking 2013
EUR	2.106.897	1.298.384	3.405.281	3.021.310
GBP	141.882	-129.693	12.189	-678
JPY	111.349	-110.943	406	-1.145
USD	879.931	-842.112	37.819	30.059
Overige	539.204	-215.636	323.568	177.401
	<u>3.779.263</u>	<u>-</u>	<u>3.779.263</u>	<u>3.226.947</u>

Marktrisico

Het marktrisico ten aanzien van de wel-rentedragende activa betreft primair het renterisico, dat als onderdeel van de risicocategorie matching- en renterisico hiervoor is beoordeeld.

Voor pensioenfondsen en verzekeraars resteert het marktrisico op de niet-rentedragende activa.

Beheersmaatregelen:

- gewenste risico's worden meegenomen in een ALM studie. Het betreft de risico's waarbij gekozen wordt op basis van risico/rendementverwachtingen;
- in de kwartaalrapportage wordt op basis van periodieke toetsing vastgesteld of het risico van dekkingsgraadveranderingen als gevolg van dit risico binnen vastgestelde grenzen blijft en
- 'ongewenste' risico's zoals concentratierisico, tegenpartijrisico en waarderingrisico worden via beheerovereenkomsten en beleggingsrichtlijnen gemanaged (zie ook Kredietrisico hierna).

Kredietrisico (S5)

Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen, ontvangen garanties) niet nakomt al dan niet als gevolg van het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen.

Het risico dat wordt gelopen op risicodragende obligaties en andere schuldtitels is een gewenst risico voor zover daar een voldoende compensatie in de vorm van een hoger rendement tegenover staat.

Beheersmaatregelen:

- in de strategische risicoafweging op basis van de ALM wordt op basis van risicomaten een allocatie naar vastrentende waarden met kredietrisico bepaald en
- binnen de beleggingsportefeuilles worden limieten opgenomen op kredietwaardigheidsratings van beleggingen in instrumenten, landen en/of sectoren.

Kredietrisico ontstaat ook bij het aangaan van transacties met externe partijen (onder andere derivatenposities) waarbij risico wordt gelopen op zulke tegenpartijen. Een faillissement van een tegenpartij kan tot verliezen leiden. Dit is een ongewenst risico dat, binnen redelijke grenzen, dient te worden geminimaliseerd.

Beheersmaatregelen:

-bij het aangaan van nieuwe derivatentransacties wordt de tegenpartij getoetst op kredietwaardigheid, bestaande blootstelling en andere relevante aspecten;

-iedere tegenpartij mag - afhankelijk van de kredietwaardigheid - slechts een bepaald percentage van het totale risico uitmaken en-er wordt onderpand bedongen, de kwaliteit en frequentie van aanpassing worden vooraf vastgelegd en voortdurend gemonitord.

Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

	31-12-2014		31-12-2013	
		In %		In %
Specificatie vastrentende waarden naar regio:				
Europa	1.466.333	80,5	1.145.740	76,6
Noord-Amerika	167.152	9,2	157.843	10,6
Azië	14.702	0,8	15.731	1,1
Opkomende markten	155.586	8,5	157.246	10,5
Debiteuren	21.762	1,2	6.960	0,5
Liquide middelen	948	0,1	10.502	0,7
Crediteuren	-4.704	-0,3	-	-
	<u>1.821.779</u>	<u>100,0</u>	<u>1.494.022</u>	<u>100,0</u>

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2014		31-12-2013	
		In %		In %
AAA	426.363	23,4	239.937	16,0
AA	393.677	21,6	279.387	18,7
A	230.758	12,7	291.411	19,5
BBB	463.518	25,4	238.642	16,0
BB	203.951	11,2	123.778	8,3
Geen rating	85.506	4,7	303.405	20,3
Debiteuren	21.762	1,2	6.960	0,5
Liquide middelen	948	0,1	10.502	0,7
Crediteuren	-4.704	-0,3	-	-
	<u>1.821.779</u>	<u>100,0</u>	<u>1.494.022</u>	<u>100,0</u>

In 2013 was voor een aantal hypotheekfondsen geen rating afgegeven. In 2014 is dit aantal verminderd.

Verzekeringstechnische risico (S6)

Het risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen bij de ontwikkeling en premiestelling van het product.

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van Prognosetafel AG2014 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenspensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Het nog niet gefinancierde gedeelte van het nabestaandenspensioen (ANW hiaat) wordt jaarlijks herverzekerd op risicobasis.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om toeslagen op het pensioen te verlenen. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toezegging voor toekomstige toeslagverlening voorwaardelijk is.

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's voor het fonds zijn de levensverwachting en arbeidsongeschiktheid. Wanneer ontwikkelingen op deze gebieden leiden tot aanpassing van de grondslagen, zal het fonds hiertoe direct overgaan.

Beheersmaatregelen:

-het verzekeringstechnisch risico wordt bewaakt aan de hand van de jaarlijkse actuariële analyses van het fonds en landelijke publicaties inzake levensverwachting en arbeidsongeschiktheid.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Gegeven het feit dat de kasstroom uit de pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten positief is, is het liquiditeitsrisico op nihil gesteld bij de toepassing van het standaardmodel van DNB voor de bepaling van het vereist eigen vermogen.

Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Dit betreft per 31 december 2014 de volgende posten (percentage ten opzichte van het balanstotaal ultimo 2014: 11% respectievelijk ultimo 2013: 9%):

Dit betreft per balansdatum de volgende posten:

Vastrentende waarden:	31-12-2014	31-12-2013
Staatsobligaties Frankrijk	224.870	182.229
Staatsobligaties Duitsland	187.016	170.498

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Beheersmaatregelen:

-concentraties worden beperkt via de mandaatrichtlijnen die aan de vermogensbeheerders worden opgedragen. Op basis van analyses wordt beoordeeld of deze acceptabel zijn of dat deze teruggebracht moeten worden.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

De belangrijkste vorm van concentratierisico in de verplichtingen van het pensioenfonds is de demografische opbouw van de deelnemers. Gegeven de aard is dit risico niet te beïnvloeden. De gemiddelde leeftijd bedraagt 60,9 jaar (2013 : 60,8 jaar), waarbij sprake is van een gelijkmatige leeftijdsspreiding.

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

Overige niet-financiële risico's

Operationeel risico (S9)

Het operationeel risico is het risico dat samenhangt met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting of procesuitvoering. Het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het pensioenfonds beheerd door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Het pensioenbeheer en vermogensbeheer zijn uitbesteed en komen derhalve terug onder uitbestedingsrisico. Het operationeel risico is beoordeeld als een beperkt risico. Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden hiervoor door het pensioenfonds geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Beheersmaatregelen:

- het fonds kent een heldere organisatiestructuur, waarin direct en indirect veel aan risicomanagement wordt gedaan. In het voorzittersoverleg worden risico's besproken in de breedste zin van het woord. De financiële risico's worden in beginsel behandeld door de beleggingscommissie. In de IRM-commissie worden de uitbestedingspartijen gemonitord. Daarnaast is de IRM-commissie verantwoordelijk voor de inzichtelijkheid van het integrale risicomanagement. Alle commissies rapporteren aan het bestuur;
- per 1 juli 2014 heeft het fonds het paritaire besturingsmodel geïmplementeerd. De belangrijkste wijziging is de inrichting van het interne toezicht door de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan. Het externe toezicht wordt gedaan door de accountant en actuaris. Het bestuur en haar commissies wordt ondersteund door het bestuursbureau; en
- voor de beheersing van operationele risico's steunt het fonds verder op de beheersmaatregelen van de uitvoerders. Het fonds ontvangt per kwartaal en desgewenst tussentijds rapportages over de uitvoering van de pensioenuitvoerder en vermogensbeheerders. Tevens rapporteren de uitvoerders over de eigen risico's aan het fonds.

Uitbestedingsrisico

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, worden geschaad. Het uitbestedingsrisico vormt een belangrijk aandachtsgebied voor het fonds en wordt momenteel als een beperkt risico beoordeeld. Zowel het pensioenbeheer als het vermogensbeheer is uitbesteed.

Vermogensbeheer

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij Vermogensbeheerder PGGM (64% van de portefeuille), Vermogensbeheerder Syntrus Achmea Real Estate & Finance (19%) en Vermogensbeheerder F&C (16%). Met deze partijen zijn overeenkomsten en service level agreements gesloten. De stukken zijn ondergebracht bij een Custodian.

Beheersmaatregelen:

- In 2014 heeft het bestuur een nieuw Fiduciair Manager aangesteld die het bestuur adviseert en rapporteert over het belegd vermogen. De aanstelling van de Fiduciair Manager is gebeurd na een uitgebreid keuzetraject en due diligence onderzoek;
- het fonds ontvangt periodiek rapportages over de wijze waarop de externe uitvoerders dit risico beheersen. Hiertoe wordt gebruikgemaakt van SLA-rapportages, kwartaalrapportages van vermogensbeheerders, nalevingsverklaringen inzake compliance en ISAE3402-verklaringen van externe uitvoerders; en
- periodiek voert het bestuur gesprekken met het management en auditors van de externe uitvoerders.

Syntrus Achmea Pensioenbeheer

Voor Syntrus Achmea Pensioenbeheer is het residu risico hoger dan het gewenste risico. Om het uitbestedingsrisico van Syntrus Achmea Pensioenbeheer goed te monitoren, wordt het risico beoordeeld op 3 deelrisico's:

- 1.Continuiteit: het risico dat de continuïteit van (een deel van) de bedrijfsvoering van het pensioenfonds in gevaar komt als gevolg van ontoereikende financiële soliditeit van de tegenpartij, contractbreuk of het beëindigen van de activiteiten door de tegenpartij.
- 2.Integriteit: het risico dat de reputatie dan wel de financiële positie van het pensioenfonds wordt geschaad als gevolg van het niet integer zijn van de bedrijfsvoering van de partij waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed. Hieronder valt het risico van het ongewenst omgaan met vertrouwelijke gegevens door de tegenpartij.
- 3.Kwaliteit: het risico dat de door de externe partij geleverde kwaliteit van de werkzaamheden niet in overeenstemming is met het door het pensioenfonds gewenste dan wel aan belanghebbenden toegezegde kwaliteitsniveau.

Continuïteitsrisico

Om het continuïteitsrisico te beheersen zijn er diverse beheersmaatregelen genomen. Naast de uitvoeringsovereenkomst met Syntrus Achmea Pensioenbeheer, waarin afspraken zijn gemaakt over aansprakelijkheid en over voorwaarden en gevolgen bij beëindiging van de overeenkomst, zijn er op jaarlijkse basis gesprekken met de risicomanager en zijn er afspraken gemaakt over escalaties. Na het vertrek van een grote klant maakt het bestuur zich zorgen over de continuïteit bij Syntrus Achmea Pensioenbeheer en heeft daarom de risico-inschatting van de kans vergroot naar beperkt (= residu risico). Hiervoor heeft het bestuur een brief gestuurd aan de Raad van Bestuur van Achmea, waarin de zorgen zijn geuit en gevraagd is naar de toekomst van Syntrus Achmea. In deze brief is door Achmea aangegeven dat de continuïteit van Syntrus Achmea Pensioenbeheer niet in het geding is. Gezien bovenstaande is het risico niet terug verlaagd naar het gewenste risico.

Integriteitsrisico

Syntrus Achmea Pensioenbeheer heeft diverse maatregelen genomen om een integere bedrijfsvoering te borgen, waaronder een integriteitsbeleid, gedragscode voor medewerkers en een klokkenluidersregeling. Daarnaast worden er diverse toetsen uitgevoerd door het interne risk- en complianceteam. Het risico is als een laag risico ingeschat.

Kwaliteit

In de SLA-afspraken, als onderdeel van de uitvoeringsovereenkomst, zijn de afspraken vastgelegd omtrent de kwaliteit van de dienstverlening. Ieder kwartaal wordt de SLA-rapportage toelicht door de accountmanager in de IRM-commissie. Structureel wordt er, naast over naleving van de service levels, gesproken over de afhandeling van klachten, incasso bij werkgevers, toezicht op AFM compliance en de ISAE 3402-rapportage. Daarnaast hebben de voorzitters elk kwartaal een gesprek met de directie van Syntrus Achmea Pensioenbeheer over voortgang, issues, kwaliteit e.d. Het kwaliteitsrisico wordt beoordeeld als een aanzienlijk risico (= residu risico). Er zijn diverse acties lopend om dit risico te verlagen: er is meerdere keren geëscaleerd over de dienstverlening, er is een plan van aanpak waarin structurele verbeteringen staan en controles ten behoeve van de ISAE worden frequenter uitgevoerd (per kwartaal i.p.v. per jaar). Daarnaast worden acties van Syntrus Achmea strak gemonitord en besproken in de diverse contactmomenten door de voorzitters, de IRM-commissie en het bestuursbureau.

Omgevingsrisico

Het omgevingsrisico is het risico als gevolg van buiten het fonds komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

Het omgevingsrisico is voor het fonds als een beperkt risico beoordeeld, omdat het risico het minst direct te beïnvloeden is. Om die reden volgt het fonds ontwikkelingen in de nabije omgeving van het fonds op de voet. Dit betreft met name ontwikkelingen bij aangesloten werkgevers, politiek, media-aandacht voor pensioen in algemene zin en media-aandacht voor het fonds in het bijzonder.

Beheersmaatregelen:

- de veelvuldige contacten met direct betrokkenen bij het fonds en specialisten in de pensioenmarkt en
- de communicatie aan alle betrokkenen door middel van de website, nieuwsbrieven en de pensioenkrant. Voor de veranderingen met betrekking tot de nieuwe pensioenregeling per 2015 is in 2014 een aparte website www.architectenpensioen2015.nl gelanceerd.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

IT-risico

Het IT-risico is het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd en ondersteund worden door IT.

Door de volledige uitbesteding van het pensioen- en vermogensbeheer beschikt het fonds niet over een eigen IT-infrastructuur. Toch is het wel van belang dat het bestuur weet hoe de uitbestede relaties omgaan met het IT-risico. Om het IT-risico te kunnen beoordelen heeft de IRM commissie in oktober 2014 een gesprek gevoerd met de Security Officer van Syntrus Achmea. Overall wordt dit IT-risico als beperkt/laag beoordeeld.

Beheersmaatregelen:

- ten aanzien van de IT-omgeving van de externe uitvoerders steunt het fonds op de beheersmaatregelen van de diverse dienstverleners. Het fonds ontvangt jaarlijks van de externe uitvoerders een rapportage over de juistheid en volledigheid van onder andere de IT-infrastructuur en
- in de jaarlijkse gesprekken met de risicomangers van de uitvoerders wordt expliciet stilgestaan bij het de IT-risico's als continuïteit en beveiliging van de IT-systemen.

Integriteitsrisico

Het integriteitsrisico is het risico dat de integriteit van het fonds dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers of de leiding in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het fonds opgestelde normen.

Beheersmaatregelen:

- de doelstellingen en maatregelen zijn vastgelegd in het integriteitplan en periodieke toetsing vindt plaats op beleid en uitvoering hiervan;
- het fonds heeft een gedragscode en monitort de naleving ervan en
- het bestuur eist van partijen waarmee het fonds zaken doet eveneens een gedragscode en toetsen of deze minimaal voldoet aan de eigen code. In de afspraken met partijen is vastgelegd op welke manier verantwoording wordt afgelegd en op welke wijze incidenten worden gemeld.

Juridisch risico

Het juridisch risico is het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van haar rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn.

Beheersmaatregelen:

- voor het opstellen van juridische documenten wordt gebruik gemaakt van gespecialiseerde partijen en
- wijzigingen in wet- en regelgeving worden regelmatig besproken in het bestuur. Voor wijzigingen met een grote impact wordt een projectgroep gevormd met daarin een vertegenwoordiging vanuit de relevante disciplines.

Verbonden partijen

Transacties met het VUT-fonds

Het pensioenfonds verzorgde in 2014 de laatste uitkeringen van de deelnemers van de Stichting Uittreden Architectenbureaus inzake de aanvullende regeling. Gedurende 2014 is er € 74 betaald aan deze deelnemers door het pensioenfonds. In 2015 wordt dit bedrag volledig verrekend met de Stichting Uittreden Architectenbureaus.

Over de schenking door de SUA in 2014 wordt verwezen naar overige baten.

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar toelichting Pensioenuitvoerings- en administratiekosten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. tot en met eind 2015. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingensystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste als variabele componenten. De vergoeding voor 2014 bedraagt circa € 1.900. In 2015 zal de vergoeding nagenoeg gelijk blijven.

Het pensioenfonds heeft de beleggingen uitbesteed aan verschillende vermogens beheerders. Met PGGM loopt een direct opzegbaar contract voor onbepaalde tijd, de jaarlijkse kosten bedragen ca. € 1.200.

Daarnaast heeft het pensioenfonds een contract gesloten met Syntrus Achmea Real Estate & Finance tot en met eind 2014. Met ingang van 2015 is de overeenkomst per kwartaal opzegbaar, de jaarlijkse kosten bedragen ca. € 2.600. Met F&C is een direct opzegbare overeenkomst aangegaan voor onbepaalde tijd, de jaarlijkse kosten bedragen ca. € 1.825.

Investerings- en stortingsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen bestaan per balansdatum de volgende investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen):

	<u>31-12-2014</u>	<u>31-12-2013</u>
Vastgoed	44.038	56.812
Aandelen	38.863	44.713
Vastrentend	1.192	150.000
	<u>84.093</u>	<u>251.525</u>

6 TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(x € 1.000)

	2014	2013
7. Premiebijdragen risico pensioenfonds (van werkgevers en werknemers)		
Verplichte verzekering werkgevers- en werknemersgedeelte	51.838	55.193
Aanvullende verzekering	343	448
Vrijwillige voortgezette verzekering	1.733	1.981
ANW-hiaatverzekering	95	94
FVP bijdragen	2.202	961
Bijdragen spaarfonds gemoedsbezwaarden	12	12
	<u>56.223</u>	<u>58.689</u>
Afs. premievordering	-3.452	-1.725
	<u>52.771</u>	<u>56.964</u>

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 30,3% (2013: 30,3%) van de loonsom.

Als gevolg van de daling van de werkgelegenheid in de architectenbranche is het aantal premiebetalende deelnemers net als in 2013 wederom gedaald. Dit leidt tot een daling in de premiebijdragen.

De FVP is opgeheven in 2014. In de toekomst zullen geen bijdragen meer ontvangen worden.

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

Kostendekkende premie	44.166	51.451
Gedempte premie	43.128	45.343
Feitelijke premie	56.223	58.689

De kostendekkende premie is gebaseerd op de markttrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2014 gepubliceerd door DNB).

De feitelijke premie is als bate verantwoord. De feitelijke premie is exclusief mutaties inzake premievorderingen.

Het pensioenfonds hanteert voor de jaarlijkse toetsing van de hoogte van de kostendekkende premie een gedempte kostendekkende premie. Hierbij wordt de gedempte kostendekkende premie jaarlijks vastgesteld op basis van het gemiddelde van de nominale rentetermijnstructuur van de afgelopen 60 maanden.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

Actuarieel benodigde premies	35.420	41.415
Opslag voor uitvoeringskosten	2.760	2.871
Solvabiliteitsopslag (Vereist Eigen Vermogen)	5.986	7.165
	<u>44.166</u>	<u>51.451</u>

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

	2014	2013
Actuarieel benodigde premies	34.532	36.208
Opslag voor uitvoeringskosten	2.760	2.871
Solvabiliteitsopslag (Vereist Eigen Vermogen)	5.836	6.264
	<u>43.128</u>	<u>45.343</u>

8. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

	Directe beleggings- opbrengsten 2014	Indirecte beleggings- opbrengsten 2014	Kosten van vermogens- beheer 2014	Totaal 2014
Vastgoedbeleggingen	14.240	-1.077	-1.637	11.526
Aandelen	-	140.443	-744	139.699
Vastrentende waarden	16.383	119.127	-1.963	133.547
Derivaten	8.622	368.132	-843	375.911
Overige beleggingen	-	-225	-241	-466
	<u>39.245</u>	<u>626.400</u>	<u>-5.428</u>	<u>660.217</u>
	Directe beleggings- opbrengsten 2013	Indirecte beleggings- opbrengsten 2013	Kosten van vermogens- beheer 2013	Totaal 2013
Vastgoedbeleggingen	16.292	-10.408	-1.739	4.145
Aandelen	187	243.243	-485	242.945
Vastrentende waarden	7.999	-16.044	-1.303	-9.348
Derivaten	-	-132.450	-600	-133.050
Overige beleggingen	23	1.440	-21	1.442
	<u>24.501</u>	<u>85.781</u>	<u>-4.148</u>	<u>106.134</u>

	2014	2013
9. Overige baten		
Schenking SUA	<u>3.000</u>	<u>14.000</u>

De Stichting Uittreden Architectenbureaus (SUA) is vanaf 1989 meerdere jaren vrijgesteld van het betalen van pensioenpremies aan het pensioenfonds. Het totaalbedrag van de in het verleden vrijgestelde pensioenpremie bedraagt bij benadering € 20 miljoen. Door het bestuur van de SUA is besloten om het restant van het vermogen van de SUA, nadat aan alle financiële verplichtingen is voldaan, ten gunste te laten komen aan het pensioenfonds. De SUA heeft vooruitlopend op de liquidatie een voorschot van € 14 miljoen aan het pensioenfonds geschonken in 2013. In navolging hiervan is in 2014 € 3 miljoen geschonken. Aan deze schenkingen zijn geen nadere voorwaarden gebonden. Voor deze schenkingen is vrijstelling van de fiscus verkregen.

	2014	2013
10. Pensioenuitkeringen		
Ouderdompensioen	76.740	75.470
Partnerpensioen	16.370	15.930
Wezenpensioen	270	275
Arbeidsongeschiktheid	522	578
Afkopen	1.037	983
	<u>94.939</u>	<u>93.236</u>

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 458,06 (2013: € 451,22) per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66). (Bedragen zijn niet x 1.000)

De toeslag op de uitkeringen per 1 januari 2014 zoals vastgesteld door het bestuur bedraagt 0% (2013: 0%).

11. Pensioenuitvoeringskosten

Administratiekosten	1.343	1.813
Honoraria accountant	72	66
Advieskosten	357	337
Administratiekosten Bestuursbureau	506	167
Bestuurskosten	460	402
Communicatiekosten	96	83
Vereniging van de Bedrijfstakpensioenfondsen	26	72
De Nederlandsche Bank	217	269
Autoriteit Financiële Markten	10	10
Raad van Toezicht	59	-
Overige kosten	111	124
	<u>3.257</u>	<u>3.343</u>

Administratiekosten Bestuursbureau

In 2013 is een bestuursbureau opgericht. De kosten hiervan worden apart van de administratiekosten gepresenteerd. In 2014 was dit voor het hele jaar in 2013 was dit vier maanden.

Honoraria accountant

De externe onafhankelijke accountant is evenals in 2013 PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Het onderzoek van de jaarrekening omvat zowel de wettelijke controle van de statutaire jaarrekening als de verslagstaten in het kader van de Pensioenwet.

Er zijn geen kosten gemaakt door het overige netwerk van de accountant.

Op grond van artikel 382a Titel 9 Boek 2 BW is de vermelding van de honoraria van de onafhankelijke accountant als volgt:

Het voorschot voor het onderzoek van de jaarrekening 2014 € 57.

De afrekening voor het onderzoek van de jaarrekening 2013 € 3.

In de honoraria accountant zitten compliance werkzaamheden, uitgevoerd door KPMG accountants € 12 (2013: € 4).

Advieskosten

In de advieskosten is € 34 opgenomen van PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. voor BTW advies.

Raad van Toezicht

In 2014 is een Raad van Toezicht aangesteld.

Bezoldiging Personeelsleden

Het pensioenfonds heeft zowel in 2014 als in 2013 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van Syntrus Achmea Pensioenbeheer dan wel vermogensbeheerder.

Bestuursbureau

Het pensioenfonds heeft in 2013 een bestuursbureau opgericht. Het bestuursbureau houdt zich bezig met de ondersteuning van de werkzaamheden van het bestuur. De personeelsleden van het bestuursbureau zijn in loondienst van Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Het bestuursbureau opereert onafhankelijk van de uitvoeringsorganisaties. Om dit te waarborgen zijn onafhankelijkheidsverklaringen opgesteld. De twee medewerkers van het bestuursbureau leggen rechtstreeks verantwoording af aan het bestuur.

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten en overige kosten bestuur € 388 (2013: € 372).

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

De bestuurders, de heren Parênt en Heuts zijn zelf deelnemer aan de pensioenregeling van het pensioenfonds.

Van het Verantwoordingsorgaan zijn de heren Oonk, Groeneveld en Meenhorst en mevrouw Borghuis deelnemers van het pensioenfonds. De heer Termond en mevrouw Van Eekelen zijn pensioengerechtigden van het pensioenfonds.

	2014	2013
12. Mutatie technische voorzieningen		
Pensioenopbouw	35.420	41.748
Rentetoevoeging	11.057	10.886
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-95.341	-93.548
Wijziging marktrente	587.177	-97.871
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	63.225	-5.058
Wijziging uit hoofde van overdrachten van rechten	-11.513	-255
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-2.030	-4.621
	<u>587.995</u>	<u>-148.719</u>

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is in het boekjaar opgerent met 0,379% (2013: 0,351%). Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2013.

Pensioenuitkeringen en afkopen

In de voorziening pensioenverplichtingen zijn de actuariel verwachte uitkeringen opgenomen gedurende het boekjaar. Onder deze post is de verwachte vrijval uit de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van het doen van uitkeringen verantwoord.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de reële waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

	2014	2013
13. Saldo overdrachten van rechten risico pensioenfonds		
Inkomende waardeoverdrachten	-136	-
Uitgaande waardeoverdrachten	12.166	232
	<u>12.030</u>	<u>232</u>

Dit betreft de ontvangst van of betaling aan pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra dienstjaren.

Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten:

Toevoeging aan de technische voorzieningen	123	7
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-11.636	-262

Het resultaat op de waardeoverdrachten is als volgt:

- de overgenomen pensioenverplichting	-13	-
- de overgedragen pensioenverplichting	530	-232

	2014	2013
14. Herverzekeringen		
Premies herverzekeringen ANW hiaat	100	392
Premies herverzekeringen arbeidsongeschiktheidsrisico	34	51
Uitkeringen van herverzekerd ANW hiaat	-10	-263
Uitkeringen van herverzekerd arbeidsongeschiktheidsrisico	-	-80
	124	100

Herverzekering arbeidsongeschiktheidsrisico

Ter dekking van dit risico is een overeenkomst gesloten met de "Algemene Levensherverzekering Maatschappij N.V." te Amsterdam.

Voor de herverzekering van arbeidsongeschiktheidsrisico was ultimo verslagjaar € 945 arbeidsongeschiktheidspensioen in risico-herverzekering gegeven.

Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus heeft de jaarrekening 2014 vastgesteld in de vergadering van 3 juni 2015.

Namens het bestuur,

3 juni 2015, Rotterdam

W.J. Boot, vicevoorzitter

W.M. Parênt, voorzitter

W.G. Heuts

R.G. Nagtegaal

H. Schuijt

I. Slikkerveer

H.W.T. de Vaan

R.H.A. van Vledder

9 OVERIGE GEGEVENS

OVERIGE GEGEVENS

1 Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Nieuwe financieel toetsingskader

Met ingang van 1 januari 2015 is het nieuwe financieel toetsingskader (hierna nFTK) ingegaan. Vanaf 2015 gelden andere eisen omtrent de waardering van de verplichtingen en de bepaling van de dekkingsgraad. Hieronder wordt aangegeven wat de impact is van de wijzigingen op het pensioenfonds per 1 januari 2015.

Waardering technische voorzieningen

Voor de waardering van de technische voorziening wordt gebruik gemaakt van de actuele risicovrije rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB. Deze rentetermijnstructuur wordt gebaseerd op actuele markttrentes voor looptijden tot 20 jaar en groeit daarna richting een Ultimate Forward Rate (UFR). De UFR bedraagt 4,2%. De driemaands middeling van de rente wordt niet meer toegepast vanaf 1 januari 2015. De impact van het niet meer toepassen van de driemaands middeling op de technische voorziening van het pensioenfonds bedraagt per 1 januari 2015 +153.272, de technische voorziening stijgt hiermee van 3.568.151 naar 3.721.091. De actuele dekkingsgraad daalt hierdoor van 106,2% naar 101,8%.

Dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad

Om in het beleid van het pensioenfonds minder afhankelijk te zijn van de sterk fluctuerende dagkoersen wordt naast de actuele dekkingsgraad een meer stabiele dekkingsgraad geïntroduceerd, de beleidsdekkingsgraad.

De beleidsdekkingsgraad voor het pensioenfonds is het voortschrijdend gemiddelde van de laatste twaalf maanden van de actuele dekkingsgraad. In de middeling worden de aan DNB gerapporteerde dekkingsgraden meegenomen. De beleidsdekkingsgraad bedraagt per 1 januari 2015 108,4%.

Vereiste dekkingsgraad (VDG)

De rekenregels voor de vereiste dekkingsgraad worden aangepast. Deze wijziging is al in 2011 aangekondigd in het document "Uitwerking herziening berekeningssystematiek vereist eigen vermogen" van juni 2011.

De VDG wijzigt door de gewijzigde rekenregels van 116,4% naar 119,2%.

Financiële positie

De financiële positie van het pensioenfonds wordt bepaald aan de hand van de beleidsdekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad moet ten minste het niveau hebben van de vereiste dekkingsgraad. Als de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds onder de vereiste dekkingsgraad ligt, is er sprake van een tekortsituatie en maakt het pensioenfonds een herstelplan.

Op basis van het nFTK is er sprake van een tekortsituatie. Het pensioenfonds heeft tot 1 juli 2015 de tijd om een herstelplan in te dienen bij DNB.

2 Resultaatverdeling

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten en lasten over 2014 is opgenomen onder de staat van baten en lasten.

ACTUARIËLE VERKLARING

Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus te De Meern is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2014.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- o heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen, het Minimaal Vereist Eigen Vermogen en het Vereist Eigen Vermogen toereikend zijn vastgesteld en
- o heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangepane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds. Mijn oordeel is gebaseerd op het Financieel Toetsingskader zoals dat op balansdatum van toepassing was.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, in overeenstemming met de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk Vereist Eigen Vermogen, maar niet lager dan het wettelijk Minimaal Vereist Eigen Vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een reservetekort.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 lid 1, gezien het reservetekort van het fonds.

Op basis van de uitkomsten van de uitgevoerde consistentietoets in 2012 concludeer ik dat er sprake is van consistentie tussen de gewekte verwachting, de financiering en het realiseren van toeslagen. Echter, op basis van het herstelplan zal het pensioenfonds voorlopig niet in staat zijn om volledige uitvoering aan het toeslagbeleid te kunnen geven.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus is naar mijn mening niet voldoende, vanwege het reservetekort.

Amstelveen, 3 juni 2015

Drs. B. van Boeschoten AAG
Mercer (Nederland) B.V.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2014 van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus te De Meern gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2014 en de staat van baten en lasten over 2014 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het stichtingskapitaal en overige reserves en het saldo van baten en lasten getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het stichtingskapitaal en overige reserves van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus per 31 december 2014 en van het saldo van baten en lasten over 2014 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amsterdam, 3 juni 2015

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door: drs. H.C. van der Rijst RA

Bijlagen

Benoemende organisaties

De volgende organisaties benoemen leden in het bestuur en of het verantwoordingsorgaan:

- Koninklijke Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst Bond van Nederlandse Architecten BNA;
- De Unie;
- FNV;
- CNV Dienstenbond;
- CSO en
- ANBO.

Externe partijen

Het fonds werkt samen met de volgende externe partijen:

Uitvoeringsorganisatie

Pensioenbeheer

Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

Vermogensbeheer

PGGM Vermogensbeheer B.V.

Syntrus Achmea Real Estate & Finance

Bestuursbureau

Syntrus Achmea, sector Advies & Financiën

Fiduciair Management

F&C Netherlands B.V.

Custodian

KAS BANK

Adviserend actuaris tot en met 1 april 2014

Towers Watson

Adviserend actuaris vanaf 1 april 2014

Triple A - Risk Finance

Certificerend actuaris

Mercer (Nederland) B.V.

Externe adviseurs

Sprenkels & Verschuren

To lead create deliver (2LCD)

Onafhankelijke externe accountant

PricewaterhouseCoopersAccountants N.V.

Compliancewerkzaamheden

KPMG Advisory N.V.

De volgende relevante nevenactiviteiten hebben de bestuursleden gemeld bij het fonds:

W.M. Parênt	DGA van Ons Architecten te Moordrecht DGA Fibonacci Architecten BV
W.J. Boot	Werkzaam bij FNV Bestuurslid bij Pensioenfonds Reiswerk
W.G. Heuts	Algemeen directeur en partner van SATIJNplus Architecten bv te Born DGA W.G. Heuts BV
R.G. Nagtegaal	Lid raad van advies Inbo architecten, adviseurs, stedenbouwkundigen Voorzitter pensioenfonds Blue Sky Group (KLM) Voorzitter bestuur Stichting SIS (gericht op beheer afvloeiingsregelingen landbouwcoöperaties) Voorzitter stichting Geerestein (beheerder werknemersparticipatieregeling) Voorzitter begeleidingscommissie fusies Agrifirm (internationale landbouwcoöperatie) Bestuurder stichting Sawa, 100% aandeelhouder AAG, adviesbureau voor financiën en onroerend goed in de gezondheidszorg Lid raad van commissarissen Coöperatie ParkeerService u.a.
N.J. Passchier (tot 01/09)	Werkzaam bij CNV Dienstenbond
H. Schuijt	Bestuurslid SPO Bestuurslid Pensioenfonds Holland Casino Lid beleggingscommissie Pensioenfonds Gasunie Lid raad van toezicht Media Pensioen Diensten u.a. (MPD) Lid raad van commissarissen Loyalis Lid raad van advies Quantrust Voorzitter raad van toezicht Pensioenfonds voor de Detailhandel Lid audit- en riskcommissie SPMS
I. Slikkerveer (per 01/07)	Senior adviseur pensioenen bij De Unie Bestuurslid Pensioenfonds Metalekro Werknemersvoorzitter Pensioenfonds Nederlandse Groothandel Lid examencommissie Stichting Pensioen Opleidingen
J.A. Spruijt (tot 01/07)	Werkzaam bij De Unie Bestuurslid bij Pensioenfonds HiBiN Bestuurslid bij Pensioenfonds Zoetwaren Bestuurslid bij Pensioenfonds MITT Bestuurslid bij PMT Toehoorder bij Pensioenfonds Horeca & Catering Toehoorder bij SOHOR Lid klantenraad AZL Lid raad van advies Syntrus Achmea

H.W.T. de Vaan (per 01/09) Werkzaam bij CNV Dienstenbond

Bestuursvoorzitter Pensioenfonds Reiswerk

Bestuurslid TrueBlue

Bestuurslid Vroegpensioenfonds VPTECH

R.H.A. van Vledder

Lid raad van commissarissen BNP Paribas Cardif NL, tevens voorzitter van het auditcomité en lid van het riskcomité

Lid toezichtcommissie Zwitserleven PPI

Lid klantenraad Syntrus Achmea Real Estate & Finance

Voorzitter Stichting Pensioenfonds IBM Nederland

De meest relevante nevenactiviteiten van de leden van de raad van toezicht zijn:

J.C.J. Pluijmaekers

Directeur Fondsrelaties en Clientreporting APG

Voorzitter van de raad van advies van de Stichting Pensioenopleidingen

P.M.L. Frentrop

Bestuurder Stichting het Nederlands Governance Genootschap

Bestuurder Stichting ING Aandelen

Lid raad van toezicht Beleggingsfonds Hoofbosch

Bestuurder Stichting Investor Claims Against Fortis

Lid van beleggingscommissie Eumedion (namens TKP Investments en Pensioenfonds

Vervoer)

Columnist Vereniging Effectenbezitters

Distinguished guest lecturer Nyenrode Business Universiteit

Adviseur van aandeelhouders en commissarissen

M.A. Bongers

Lid raad van commissarissen en voorzitter auditcommissie Rabobank Amsterdam

Commissaris bij ICL-IP Europe

Examinator, toezichthouder en docent RA-Praktijkopleiding Nederlandse

Beroepsorganisatie van Accountants (NBA)

Lid raad voor beroepsethiek Nederlandse Orde van Register EDP-Auditors (NOREA)

Lid bestuur NBA Stagebureau

Adviseur van onder meer financiële instellingen, nutbedrijven, pensioen- en uitvoeringsorganisaties en woningcorporaties

Samenstelling bestuursbureau:

P.O. Bos, directeur

E.M. Bosman, bestuursadviseur

L. van Wijk, specialist risicomanagement

M.J. Bonekamp, specialist vermogensbeheer

Naleving Code Pensioenfonds

Het bestuur past de normen uit de Code Pensioenfondsen toe. Op twee normen van de 83 is het bestuur in 2014 afgeweken.

Volgens norm 60 kan een bestuurslid maximaal twee keer herbenoemd worden. De heer W.J. Boot is per 1 januari 2015, met instemming van de raad van toezicht en DNB, voor een derde keer herbenoemd. Het bestuur heeft besloten af te wijken van de voorschriften uit de Code in verband met de toekomstperspectieven van het fonds. Het bestuur ziet een belangrijke rol voor de heer W.J. Boot in de vervolgstappen die het bestuur moet maken in het consolidatieproces.

Volgens norm 68 dient in het bestuur minimaal één bestuurslid jonger dan 40 jaar zitting te hebben. In het diversiteitsbeleid heeft het bestuur deze leeftijd op 45 jaar gesteld. Het bestuur heeft besloten af te wijken van de voorschriften uit de Code in verband met een realistischere haalbaarheid.